

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

339
Հ. ԵՒ Զ. ԱՍՍՏՈՒՐ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

ԱՐԶԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱՒՈՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ուսումնական հարկուղէն վաճառուած

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏԱՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Ֆիննամերկար, Պայպլ Հատուկ

1923

ՏՊԱԳՐ. Յ. Մ. ՍԷՔԵԱՆ

Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Ֆինանսներ, Պայսղ Հառգ, Կ. Պոլիս

Պատ. Ուսուցիչներու եւ Ուսուցչուհիներու դիւրութեան համար մեր նոր հրատարակած հետեւեալ դասագիրքերը վերածուած են դասընթացքներու:

Տարրական Դասընթացք Ա. եւ Բ. Տարի

Օճական Գերական	10
» Ընթերցարան Ա.	45
» » Բ.	55
Ոսկեգետակ Տարր. Ա.	75
» » Բ.	80
Մայրենի Լեզու, Գերական Ընթերցարան Ա. Տարի, Մ. Պոնցաղի	55
» » Ընթերցարան Բ. » »	80
» » » Գ. » »	90
Թանգարան Տարրական Հ. եւ Զ. Ասասուր . . .	30
Ոսկեմատենիկ Ֆրանս. Լեզուի, Ա. Գիրք	30
Գերականութիւն Նախապատրաստական »	30
Գերականութիւն, Ա. Գիրք »	45
Աշխարհագրութիւն Պապէսեան, Տարր. Ա.	20
» » » Բ.	30
Թուաբանութիւն Տարր. Ասրունի	40

Միջին Դասընթացք Գ. եւ Դ. Տարի

Թանգարան Միջին, Հ. եւ Զ. Ասասուր	50
Գերականութիւն Բ. Գիրք »	75
Աշխարհագրութիւն Պապէսեան Միջին.	40
Թուաբանութիւն Միջին Ասրունի	65

Բարձրագոյն Դասընթացք Ե. եւ Զ. Տարի

Թանգարան Բարձրագոյն, Հ. եւ Զ. Ասասուր	110
Գերականութիւն Գ. Գիրք Ա. Մաս »	160
» Գ. » Բ. Մաս »	160
Թուաբանութիւն Բարձրագոյն Ե. եւ Զ. Տարի Ասրունի . . .	175
» » » » » Գալաթեան	170

Զերմապէս կը յանձնարարենք այս գիրքերուն գործածութիւնը որոնք արդէն Պատ. Հասարակութենէն գնահատուելով ընդունուած են մայրաքաղաքիս ու գաւառի ոչ միայն մեր՝ այլ եւ Հայ-Աւետարանական եւ Հայ-Հռովմէական եղբարց ու քերց վարժարաններու ու օտարահպատակ կրթական հաստատութեանց մէջ:

491.99-86

Ա-73

Հ. Ե. Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ՅՈՒՆԻՔՍ Ե 1961 թ.

ԹԱՆԳԱՐԱՆ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԲ

Ուսումնական Խորհուրդէն վաւերացուած

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Ֆիննաճերլար

ՊԱՅՊԼ ՀԱՌԻԶ

1923

Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Զափաֆներլար

A ¹¹
13315

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԹԱՆԳԱՐԱՆին այս հասորը յասկացած է Տարրական Դասընթացի: Ասոր մէջ ամփոփած ենք պատմութեան, իրագիտական ծանօթութիւններ եւ մանկական ոստանաւորներ, ամենքն ալ դիւրին եւ պարզ, յասկապէս այս դասագրքին համար թարգմանուած կամ հետեւողութեամբ պատրաստուած մեր կողմէ:

Ընթերցանութեան դասին կարելորութիւնը բացատրած ենք արդէն այն յառաջաբաններուն մէջ զորս կը պարունակեն **ԹԱՆԳԱՐԱՆ**ին Միջին Դասընթացի եւ Բարձրագոյն Դասընթացի յասկացած հասորները: Հոս կ'ուզենք յիշեցնել մասնաւորապէս թէ ուսուցիչը Տարրական Դասընթացի աշակերտներուն արտասանութեան շա՛տ ուշադիր ըլլալու է, նոյնպէս յատուկ խնամքով բացատրելու է իւրաքանչիւր նախադասութիւն, եւ ձգելու չէ ո եւ է գաղափար որ անհասկանալի մնայ անոնց: Այս տեսակետով կրնան օգտակար ըլլալ հատուածներուն տակ նշանակուած հարցումներ, թէեւ ուսուցիչը պէտք է գիտնայ թէ անոնք ամբողջ նիւթը չեն ընդգրկեր, եւ թէ ինք պէտք է նորանոր հարցումներ մտածէ եւ ուղղէ աշակերտներուն, *խօսակցելով* անոնց հետ:

Միեւնոյն դիտողութիւնը՝ նաեւ բացատրուած բառերուն համար: Ուսուցիչը իւրաքանչիւր աշակերտի ըմբռնման եւ զարգացման աստիճանին համեմատ կրնայ մեկնել բառերը, որոնցմէ մեկ մասին իմաստները միայն նշանակած ենք այս գրքին մէջ:

Հոգ տարած ենք նաեւ այս հասորին նիւթերուն հետ առնչութիւն ունեցող պատկերներ պատրաստել տալու, որովհետեւ պատկերները շատ թելադրիչ են, եւ մանաւանդ Տարրական Դասընթացի աշակերտներուն համար մեծապէս կը դիւրացնեն ուսուցչին գործը, եթէ գիտնայ օգուտ քաղել անոնցմէ. իւրաքանչիւր պատկեր ոչ միայն հասունածներու լուսաբանութեան տեսակէտով կարելու է, այլ եւ կրնայ խօսակցութեան բազմաթիւ նիւթեր հայթայթել:

Պատմութեան եւ ոտանաւորներուն տակ,—որոնց մէջ զգուշացած ենք վերացական գաղափարներէ, եւ ջանացած ենք դիւրամբօնելի իրողութիւններ միայն պատկերացնել, — ի վեր հանած ենք այն բարոյական հեմարտութիւնները որոնք դուրս կուգան անոնցմէ: Պատմութեան եւ առակներէ արտացոլող բարոյական սկզբունքները շատ աւելի խորունկ տպաւորութիւն կը թողուն մասաղ միտքերու վրայ քան անշատ կերպով աւանդուած բարոյական դասերը:

Կը կարծենք ուրեմն որ այս դասագիրքը այս վերջին տեսակէտով ալ կոչուած է օգտակար ըլլալ մեր նախակրթարաններու ուսանող մանկութեան:

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍՏՏՈՒՐ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ

ՀԱՏՐՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

Ջութակը կ'առնէր ու կ'սկսէր նուագել (Տե՛ս էջ 8)

1. ԶՈՒԹԱԿԸ

Զաւէնին հայրը ջութակ⁽¹⁾ մը ունէր, և երբ ուզէր իր տղուն ուրախութիւնն պատճառել, ջութակը կ'առնէր ու կ'սկսէր նուագել այն երգերը զոր Զաւէն մանկապարտէզին մէջ սորված էր. Կեցցե՛ ջուռ, Թռչնիկն ահա՛, Ծիծեռնակ, ևյլն:

Եւ, Զաւէն կ'երգէր, ու հայրիկը անուշ անուշ կ'ընկերանար անոր մեղմիկ⁽²⁾ ձայնին՝ ջութակին վրայ: Զութակ զարնելը ամենեւին դժուար բան մը չէր երեւար փոքրիկ տղուն:

Բաւական էր որ հայրը ջութակը ծնօտին⁽³⁾ և կուրծ-

քին մէջտեղը առնէր, ձախ ձեռքովը ջութակին կոթը բռնէր, մատերովը թելերուն դըպչէր, յետոյ աջ ձեռքովը ալ աղեղը⁽⁴⁾ պտըտցնէր լարերուն⁽⁵⁾ վրայ:

Զութակը կը նուագէր այն ատեն ինչ որ ուզէիր: Գոնէ Զաւէն այսպէս կը կարծէր:

Ուստի, օր մը փա-

փաքեցաւ որ ինք ալ նուագէ:

Հայրը հաւանեցաւ. Տղան ջանաց ճիշդ հօրը ըրածին պէս, ջութակը կուրծքին վրայ դետեղել⁽⁶⁾, ու սկսաւ աղեղը շարժել լարերուն վրայ:

Բայց ի՞նչ անախորժ⁽⁷⁾ ձայն մը լսուեցաւ: Փոխանակ իր փափաքած անուշ եղանակը նուագելու, ջութակը

սկսաւ ճոնչել, խռկալ, ճզալ, ու այնքան անհաճոյ⁽⁸⁾ ճի-
չեր հանեց, որ տղան սարսափեցաւ:

Ու նուագարանը հօրը տալով հարցուց.

— Ի՞նչ ընելու է որ ջութակը աղուոր եղանակներ
նուագէ:

— Տղա՛ս, պատասխանեց հայրը, նախ սորվելու է,
և սորվելու համար՝ աշխատելու է:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ո եւ ե գործի մեջ յաջողելու հա-
մար, նախ պէ՛տք է աշխատիլ եւ սորվիլ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Ջութակ.**—Թելերով նուագարան մը (*ֆեման*):
- (2) **Մեղմիկ.**—Կամաց եւ անուշ:
- (3) **Ծնօտ.**—Բերնին Տակի դուռն ցցուած մասը:
- (4) **Աղեղ.**—Վրան բարակ թելերով ցպիկ մը որով ջութակ կը
զարնեն:
- (5) **Լար.**—Թել:
- (6) **Ջետեղել.**—Դնել:
- (7) **Անախորժ.**—Չսիրուելիք:
- (8) **Անհամոյ.**—Չհամուելիք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Զաւէնին հայրը իր տղուն ուրախութիւն
պատճառելու համար ի՞նչ կ'ընէր: — Ի՞նչ երգեր կը նուագէր:—
Գիտէ՞ք Կեցցե՞ ջուր երգը: — Զաւէն ի՞նչ կ'ընէր: — Հայրը ի՞նչպէս
կը բռնէր նուագարանը:— Զաւէն օր մը ի՞նչ փափաքեցաւ.— Զաւէն
յաջողեցա՞ւ երգ մը նուագել: — Ինչո՞ւ չյաջողեցաւ: — Յաջողելու
համար ի՞նչ պէտք է:

2. ՏԱՍԸ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Մէկը կար մէկը չկար, սիրուն աղջիկ մը կար, անունը Շողակ էր, և միս մինակ ստիպուած էր կառավարել մեծ աղարակ⁽¹⁾ մը :

«Եթէ արեւէն աւելի արագ և հովէն աւելի թեթեւաշարժ ըլլայի, նորէն չպիտի կարենայի այս տանը բոլոր գործերուն հասնիլ,» գոչեց օր մը Շողակ :

Եւ յուսահատ՝ նստած տեղը մնաց, թեւերը ծալլած, մատերը անշարժ :

Այդ միջոցին պառաւ կին մը անցաւ իր մօտէն դաւադանի մը կռթնած :

— Գանդատներդ լսեցի, ըսաւ Շողակին, և տասը փոքրիկ գործաւորներ բերի քեզի որոնք բոլոր հրամաններդ պիտի կատարեն :

— Ո՞ւր են, աղաղակեց⁽²⁾ դեռատի⁽³⁾ աղջիկը :

— Հիմայ կը տեսնես :

Պառաւը, որ պարիկ⁽⁴⁾ մըն էր, իր վերարկուն կէս մը բացաւ, և դուրս հանեց տասը հատ թղուկ⁽⁵⁾ անհաւասար մեծութեամբ :

Երկու հատը կարճ՝ բայց հաստ էին :

— Ասոնք ըսաւ ամէնէն ուժովներն են, ամէն գործիդ պիտի օգնեն : Քովինները աւելի բարձրահասակ են, և շատ ճարտարութեամբ կը քաշեն ասեղը զոր իրենց եղբայրները, գլուխնին մատնոց մը անցուցած, կերպասին մէջ կը խոթեն պէտք եղած ատեն, և սա միւսներն ալ որ աւելի պղտիկ են շատ գործերու կրնան մասնակցիլ : Հիմայ նայէ՛ :

Տասը փոքրիկ թղուկները գործի սկսան : Ամէնէն

կոչտ և ամէնէն փափուկ աշխատութիւնները հետզհետէ կատարեցին :

Շողակ սքանչացած⁽⁶⁾ գոչեց .

— Ո՛հ , Տիկի՛ն , ատոնք փոխ տուէ՛ք ինծի :

— Կը նուիրեմ՝ քեզի ատոնք . ըսաւ պարիկը , կը նուիրեմ , և որպէս զի կարենաս ամէն տեղ հետդ տանիլ . տասը մատերուդ մէջ պիտի դնեմ զանոնք : Երբեք մի՛ թողուր որ պարապ կենան , և բոլոր գործերդ պիտի տեսնեն :

Շողակ պարիկին խրատին հետեւեցաւ , և ազարակը յաջող գնաց իր վարչութեան⁽⁷⁾ տակ :

Այս պատմութիւնը հասկցաք , չէ՞ , ամէնքդ ալ որ տասնական մատ ունիք :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Այսատրեանք մարդ տեհն դժուարութեան կը յաղթէ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ազարակ. — Մեծ տուն մը պարեկոյ՝ Երջապատուած , ուր կենդանիներ կը մեծցնեն :

(2) Աղաղակել . — Պոռալ :

(3) Դեռատի . — Երիտասարդ :

(4) Պարիկ . — Բարի էակ մը որ իրապէս չկայ (քերի) :

(5) Թգուկ . — Շատ պզտիկ մարդ :

(6) Սքանչացած . — Հիացած :

(7) Վարչութիւն . — Կառավարութիւն :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Շողակ ի՞նչ ընելու ստիպուած էր : — Ազարակին մէջ ի՞նչ կենդանիներ կը պահեն : — Յո՞ւր մը ի՞նչ ըսաւ Շողակ : — Այն ատեն ի՞նչ պատահեցաւ : — Պարիկը ի՞նչ ըսաւ անոր : — Պարիկը ի՞նչ հանեց վերարկուին մէջէն : — Ի՞նչ ըրին թզուկները : — Շողակ ի՞նչ ըսաւ անոնց աշխատիլը տեսնելով : — Պարիկը ո՞ւր դրաւ զանոնք : — Ի՞նչ հասկցաք այս պատմութենէն : — Գիտէ՞ք ձեր մատերէն ամէն մէկին անունները :

3. ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ԶՕՐԱԻՈՐԻՆՆ Է

— Ես ինք տարու եմ, Աբան՝ երեք
Ձի կրնար հասնիլ ան ինծի երբեք.
Իրաւունք չունի՞մ միթէ իր ձեռքէն
Գիրքը առնելու, քանի որ իրմէն
Աւելի ուժով ու մեծ եմ արդէն :

— Անշուշտ, ըսաւ հայրն ոնոր ժպտադէմ⁽¹⁾,
Բայց նախ թո՛ղ եր ես քու գիրքըդ առնեմ,

— Ա՛խ, ինչո՞ւ, հայրի՛կ, իմ գիրքըս կ'առնես .

— Վասնզի քեզմէ շատ ուժով եմ ես :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Ձեզմէ սխաւերուն վրայ բռնութիւն
մի՛ բանեցնե՛ք. ձեզմէ ուժովներն ալ միեւնոյն բանը կ'ը-
նեն ձեզի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Վապտադէմ.**—Խնդում երեսով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Ինը տարու տղայ մը ի՞նչ կ'ըսէր իր հօրը: —
Հայրը ի՞նչ պատասխանեց: — Երբ տղան պատմաւոր հարցուց,
հայրը ի՞նչ ըսաւ:—Հայրը իրաւունք տուե՞ր էր տղուն ըրածին:

4. ԱՐՏԱՇԷՍ ԱՌԱՋԻՆ

Արտաշէս Առաջին՝ Հայոց ամէնէն քաջ և պատե-
ռազմասէր թագաւորներէն մէկն էր: Բայց այնչափ հպարտ

և փառասէր էր որ կ'ուզէր իր շուրջը գտնուած բոլոր ազգերուն վրայ տիրել և ամէնէն առաջինը ըլլալ :

Իրօք ալ յաջողեցաւ : Պարսից թագաւորը որ իրմէ վեր էր, ստիպուեցաւ անոր իշխանութեան ենթարկուիլ⁽¹⁾ :

Բայց միշտ գոհ չէր իր ունեցածէն, և նոր երկիրներու տիրել կ'ուզէր. ուստի արեւելքէն և հիւսիսէն շատ զօրք հաւաքեց և դէպի արեւմուտք քալեց մեծ բանակով :

Ուրկէ որ անցնէր, ուր որ գիշեր մը կենար, կը հրամայէր իր զօրքերուն որ մէյ մէկ քար դիզեն⁽²⁾, և այդ քարերով ահագին բլուրներ⁽³⁾ կը ձեւանային :

Երբ իր զօրքերը գետէ մը ջուր խմէին, գետը կը նուազէր⁽⁴⁾ :

Պատերազմի ատեն, իր զօրքերը երբոր նետ⁽⁵⁾ արձակէին⁽⁶⁾, արեւը կը խափանէր⁽⁷⁾, և լուսաւոր ցորեկը՝ մութ գիշեր կը դառնար :

Ու այնքան շատ էին, այնքան շատ իր զինուորները որ կարելի չէր զանոնք համրել :

Այսպէս բազմութեամբ Արտաշէս արեւմուտք անցաւ : Այն ատեն, Հայերը կռապաշտ էին, և Հայոց թագաւորը իր նուաճած⁽⁸⁾ ժողովուրդներուն ոսկի կուռքերը կը ժողովէր Հայաստան կը ղրկէր :

Ուր որ գնաց, կործանեց, փլցուց ու հարստութիւններ գրաւեց⁽⁹⁾. Բայց եկաւ ժամանակ մը որ իր զօրքերը իրեն դէմ ելան, ու սկսան իրարու հետ ալ կռուիլ : Արտաշէս փախաւ, սակայն ճամբան բռնուեցաւ իր զինուորներէն և սպաննուեցաւ :

Այս մեծ աշխարհակալը⁽¹⁰⁾ մեռած ատենը ըսաւ. «Աւա՛ղ փառացս անցաւորի»⁽¹¹⁾ :

- (1) **Ննքարկուիլ.**—Մէկուն իշխանութեան Տակ մսնել:
- (2) **Դիգել.**—Վրայէ վրայ դնել:
- (3) **Բլուր.**—Պզտիկ լեռ:
- (4) **Նուազիլ.**—Պակսիլ:
- (5) **Նեռ.**—Փայտէ կոթով եւ երկաթէ ծայրով հին գէնք մը:
- (6) **Արձակել.**—Նետել:
- (7) **Խափանել.**—Ծածկել:
- (8) **Նուանել.**—Իր իշխանութեան Տակ առնել:
- (9) **Գրաւել.**—Մէկուն ունեցածը ձեռքէն առնել:
- (10) **Աշխարհակալ.**—Շատ երկիրներ գրաւող:
- (11) **Աւաճ փառացա անցաւորի.**—Մեղք անցած փառքե-
րուս:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ էր Արտաշէս: — Ի՞նչպէս մարդ էր: — Ի՞նչ բանի կը փափարէր: — Իր փափաքը կատարուեցա՞ւ: — Իր զօրքը հաւաքելով ո՞ր կողմ գնաց: — Իր զօրքերուն համար ի՞նչ կը պատմեն:—Հայերը այն ատեն ի՞նչ կրօնք ունէին: — Արտաշէս իր գացած տեղը ի՞նչ կ'ընէր:—Արտաշէս ի՞նչպէս մեռաւ: — Մեռած ատենը ի՞նչ ըսաւ:

5. ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ՀԱՅԻԿԸ

Արշալոյսին մայրիկը հացերը փուռէն նոր հաներ էր , երբ իր փոքրիկ աղջիկը դպրոցէն տուն եկաւ :

Արշալոյս այնչափ անուշ , այնչափ սիրուն ու բարի աղջիկ մըն էր որ ամէնքը կը սիրէին զինքը , այնչափ հաճոյակատար էր , որ ամէնքը՝ կ'ուզէին զինքը գոհ ընել :

Մայրիկը կարագով ու հաւկիթով հացիկներ շինէր էր Արշալոյսին համար՝ որ զանոնք շատ կը սիրէր :

—Առ , աղջիկս , ըսաւ անոր մայրը , սա հացը , սա խնձորն ալ ու գնա՛ պարտէզը կե՛ր :

Արշալոյս ցատքելով ցատքաւելով պարտէզ վազեց, և հոն ծառի մը տակ նստաւ :

Նախ խնձորը կերաւ, բայց համով հացերէն դեռ պատառ մը բերանը չդրած՝ տեսաւ որ փոքրիկ թռչուն մը կը մօտենայ իրեն, յետոյ, երկրորդ մը՝ յետոյ ուրիշներ՝ տասը քսան հատ ետեւէ ետեւ գորշ⁽¹⁾, կարմիր, դեղին, սեւով ձերմակ աղուորիկ թռչուններ որոնք ճիւղ ճիւղ կ'երգէին :

Արշալոյս հասկցաւ որ ասոնք անօթի էին, թերեւս⁽²⁾ իրմէ տուելի անօթի, և հաց կ'ուզէին. կրնա՞ր անոնց խընդիրքը⁽³⁾ մերժել :

Ու սկսաւ իր հացը փշրել ու անոնց նետել :

Բայց այդ թռչուններուն ոչ մէկը միւսին կը նմանէր բնաւորութեամբ : Մէկ քանիները իր ոտքին առջեւ հանդարտ կեցած կ'սպասէին որ փշրանքը իրենց կտուցին⁽⁴⁾ հասնի : Ուրիշներ իր շուրջը կը դառնային վարպետութեամբ : Նոյն իսկ ոմանք գողի պէս կու գային իր ձեռքի հացը կը կացէին⁽⁵⁾ :

Արշալոյս շարունակ կը փշրէր ու ամէնուն ալ կը նետէր, բայց ամէնուն ալ բերանը հաւասարապէս փշրանք չէր հասներ : Հասկցաւ որ ամէնէն համարձակները և ամէնէն վարպետորդիները միւսներուն բան չպիտի ձգէին :

— Ասիկա արդար բան չէ, ըսաւ, պէտք է ամէնքն ալ ուտեն :

Եւ շատ յողնութիւն քաշեց մինչեւ որ ամէնքն ալ կշտացուց : Իր հացիկը ամբողջովին փոքրիկ երգիչներուն բաժներ էր, բայց դո՛հ և ուրախ տուն դարձաւ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Բարի աղջիկ մը երջանիկ կ'ըլլայ եր ունեցածը իրեկ աւելի կարօտեւորուի օտարի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

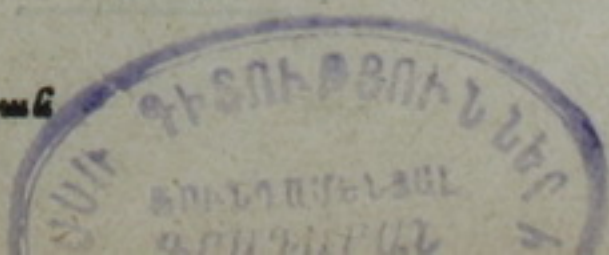
- (1) Գորշ. — Մոխրագոյն:
- (2) Թերեւս. — Կարելի է:
- (3) Խնդիրք. — Աղաչանք:
- (4) Կտուց. — Թռչուններուն բերանը:
- (5) Կտցել. — Կտուցով պզտիկ պզտիկ փրցնել:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Երբ Արշալոյս տունն եկաւ, մայրիկը ի՞նչ ըսաւ իրեն: — Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ: — Ո՞վ մօտեցաւ Արշալոյսին: — Թռչունները ի՞նչպէս էին: — Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ: — Թռչունները ի՞նչ կ'ընէին: — Ամէնքն ալ հաւասարապէս կ'ուտէին: — Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ: — Արշալոյս ալ կերա՞ւ:

6. ԷՄՄԱՆ ԵՒ ԹՈՋՆԻԿՆԵՐԸ

Ձիւնը սաստիկ կը տեղար
Ամպերն իվար, օդն իվար.
Գետինը սառ էր պատեր,

Եւ կտրեր էր հողը քար.
Զիւնը սաստիկ կը տեղար :

Թռչնիկները անօթի |
Քաշուեր էին ալ մէկդի .
Հաց չունէին ուտելու ,
Եւ ոչ հատիկ մը հունտի⁽¹⁾
Թռչնիկները անօթի :

Փոքրիկ էմման բարեսէր
Առտուն պարտէզ կը վազէր ,
Եւ անտերեւ սօսին⁽²⁾ տակ
Կը փշրէր հաց , միրգ⁽³⁾ ու սեր
Փոքրիկ էմման բարեսէր :

— Զիւնին , բուքին⁽⁴⁾ տակ այսպէս ,
Հարցուց հայրը , ի՞նչ կ'ընես :
— Ի՞նչ որ կ'ընես դուն , հայրի՛կ ,
Թշուառներուն կ'օգնեմ ես
Զիւնին , բուքին տակ այսպէս :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբ հարկ ըլլայ դժբախտ մը սփռ-
փել, մի՛ խնայե՛ք ոչ ձեր յոգնութիւնը, ոչ ձեր ուժը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Հունտ. — Սերմ:

(2) Սօս. — Վայրի ծառ մը (չընար):

(3) Միրգ. — Պտուղ:

(4) Բուք. — Հովով իս սուն անձրեւ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Օղը ի՞նչպէս էր: — Գետինը ի՞նչ եղեր էր: —
Թռչունները ի՞նչ վիճակի մէջ էին: — Հայրը ի՞նչ հարցուց էմմային: —
Էմման ի՞նչ պատասխանեց:

7. ՄԱՍԻՍ ԼԵՌԸ

Այս պատկերին մէջ կը տեսնէք երկու գագաթներ որոնք հեռուն որոշ կ'երեւան, երկուքն ալ ձիւնապատ⁽¹⁾ են: Մէկը շատ աւելի բարձր է և կը կոչուի մեծ Մասիս, իսկ միւսը կը կոչուի փոքր Մասիս: Այս լեռները կը կոչուին նաև մեծ Արարատ, փոքր Արարատ:

Մեծ Արարատը Հայաստանի ամէնէն բարձր լեռն է, և նոյն իսկ բոլոր աշխարհի ամէնէն բարձր լեռներէն մէկը:

Կ'ըսեն թէ Նոյ Նահապետին տապանը այս լեռան վրայ կանգ առած է ջրհեղեղէն ետքը:

Հին ատենները Հայերը կը կարծէին թէ կարելի չէր անոր գագաթը⁽²⁾ ելլել, որովհետեւ Նոյի տապանին կտորուանքը այնտեղ կը մնային, և Աստուծոյ կողմէ արգիլուած էր անոնց մօտենալը:

Կը պատմուի թէ Յակոբ անուն եկեղեցական մը փորձեց Մասիսէն վեր ելլել, և յաղթելով ճամբու դժուարութեանց, բաւական բարձրացաւ: Դիշերը սակայն քունը տարաւ, և երբ առտուն արթնցաւ, ինքզինքը գտաւ Մասիսի ստորոտը⁽³⁾։ Կրկին փորձեց վեր ելլել, և միեւնոյն բանը պատահեցաւ:

Սակայն վերջին ատեններս, Եւրոպացիք յաջողեցան Արարատին գագաթը ելլել, ինչպէս ելած են բոլոր բարձր լեռներուն կատարը⁽⁴⁾։

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ձիւնապատ.**—Ձիւնով ծածկուած:

(2) **Գագաթ.**—Գլուխ:

(3) **Ստորոտ.**—Տակր:

(4) **Կատար.**—Գլուխ:

ЗУБІ ПІСКОУ

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Այս պատկերին մէջ ի՞նչ կը տեսնէք: — Ի՞նչպէս են գազաթները: — Ի՞նչպէս կը կոչուին ատոնք: — Այդ լերան վրայ ի՞նչ գիտէք:—Ի՞նչ է նոյի տապանը: — Ի՞նչ է ջրհեղեղը:—Հայաստանի ամէնէն բարձր լեռը ո՞րն է:—Հին ատենները ի՞նչ կը կարծէին այդ լերան մասին: — Արարատին գլուխը ելլել փորձողին ի՞նչ պատահեր էր:—Հիմայ Արարատին կատարը ելլողներ կա՞ն:

8. ԶԱՐԵԶԻՆ ԱՂՕԹԲԸ

Զարեհ փոքրիկ տղեկ մըն էր, հազիւ վեց տարեկան: Առտու մը, երբ անկողնէն ելաւ ու գնաց նախաճաշ ընելու, մայրը ըսաւ իրեն.

«Տղա՛ս, այսօր բան մը չունիմ քեզի տալու. ոչ հաց կայ, ոչ պանիր, ոչ հաւկիթ: Աղօթէ՛ Աստուծոյ որ ողորմի մեզի:»

Զարեհ անօթի դուրս ելաւ որ դպրոց երթայ: Սիրտը կը մարէր, և աչքերը արցունքով կը լեցուէին մտածելով որ իր պզտիկ եղբայրը, Արշակ և մայրիկը անօթի կը մնային:

Բայց մօրը պատուէրը⁽¹⁾ չէր մոռցեր, և դպրոց երթալէ առաջ, եկեղեցի գնաց Աստուծոյ ողորմութիւնը խնդրելու:

Եկեղեցին մաքու չկար, և Զարեհ ծունկի գալով սկսաւ բարձր ձայնով աղօթել ու բռնել.

«Ո՛վ Աստուած, երկու եղբայր ենք, և մայր մը ունինք որ այրի⁽²⁾ է: Խեղճ մայրիկս չատ կ'աշխատի զմեզ կերակրելու համար, բայց երէկ գործ չէ գտեր, և ուտելիք բան մը չունինք: Ողորմէ՛ մեզի և քիչ մը ուտելիք դրկէ՛, որպէս զի անօթի չմեռնինք:»

Երբ աղօթքը աւարտեցաւ⁽³⁾, Զարեհ աչքերը սրբեց
ու դպրոց գնաց:

Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, սեղանը պատրաստ
տուած էր, և մէջ տեղը դրուած՝ աղուոր տապկած հաւ
մը, խաշած հաւկիթներ, պանիր ու պտուղներ:

«Ո՛հ, գոչեց ուրախութեամբ ձեռքերը իրարու զար-
նելով, Աստուած աղօթքս լսեր է: Մայրի՛կ, հրեշտա՞կ
մը բերաւ ատոնք:»

— Ո՛հ, պատասխանեց մայրը, բայց Աստուած ձայնդ
լսեց: Այս առտու եկեղեցին աղօթած քսենդ՝ դիմացի
մեծ ապարանքին տիկինը պահարանին մէջ է եղեր, լսեր
է քու աղօթքդ, ու ետեւէդ դպրոց դալով հարցուցեր
հասկցեր է քու ո՞վ ըլլալդ, և շատ մը ուտելիքներ ղրկեր
է մեզի:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աստուած կ'ողորմի ամեն անոնց
որ իրեն կը դիմեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Պատուէր. — խրատ:

(2) Այրի. — Ամուսինը մեռած:

(3) Աւարտեցաւ. — վերջացաւ:

(4) Ապարանք. — Մեծ եւ փառաւոր տուն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Զարեհ ե՞րբ անկողնէն ելաւ, մայրը ի՞նչ
ըսաւ իրեն: — Զարեհ ի՞նչ ըրաւ: — Ինչո՞ւ աչքերը արցունքով կը
լեցուէին: — Զարեհ ինչո՞ւ եկեղեցի գնաց: — Ի՞նչ աղօթք ըրաւ: —
Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, ի՞նչ գտաւ սեղանին վրայ: — Այդ հաւը
ո՞վ ղրկեր էր:

9. ԱՂՕԹՔ ԸՐԷ՝

Աղօթք ըրէ՝, փոքրիկ աղջիկ,
Երբ արթննաս առտուն կանուխ,
Եւ իրիկուան մութը սաստիկ
Երբ տարածէ իր քօղը թուխ:

Անձիդ համար երբ աղօթես,
Աստուծմէ խելք ուղէ՝ միայն.
Որ ծնողքըդ սիրեն զքեզ,
Երբեք քեզմով դժբախտ չըլլան:

Աղօթք ըրէ՝ հիւանդներուն
Եւ որք տըղոց համար անզօր.
Աղօթքիդ մէջ միշտ խնդրէ՝ դուն
Որ Հայրենիքդ ըլլայ հըզօր:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Փոքրիկ աղջիկը ի՞նչ պէտք է ընէ:— Իր ան-
ձին համար ի՞նչ պէտք է ուզէ Աստուծմէ:— Ինչո՞ւ համար պէտք
է աղօթէ:— Ուրիշ ի՞նչ խնդրելու է աղօթքին մէջ:

10. ՓԻՍԻԿԸ ԵՒ ՃԱԳԱՐՆԵՐԸ

Փիսիկ աղքարը, օր մը, պտոյտի ելած էր դիւղին
մօտերը, երբ պատի մը ծայրը ճագարնոց⁽¹⁾ մը նշմա-
րեց ու ներս մտաւ:

Ճագարները, մեծ ու պզտիկ, սարսափահար⁽²⁾ ծակէ

ծակ փախան, բայց մեր
փիսիկը չյուսահատե-
ցաւ, գնաց անկիւն մը
խելօքիկ մը նստաւ.
կարծես մէկուն կ'սպա-
սէր:

Ճագարները տես-
նելով որ կատուն եր-
թալիք չունէր, իրենց
կողմէ պատգամաւոր-
ներ⁽³⁾ ղրկեցին հարցը-
նելու համար թէ ի՞նչ

ընելու եկած էր իրենց ընակարանը, և ի՞նչ կ'ուզէր:

Անուշ ձայնով մը պատասխանեց կատուն թէ եկած
էր իրենց ազգին բարքերը ուսումնասիրելու⁽⁴⁾, թէ աշ-
խարհի ամէն կողմը կը պտըտէր տեղեկանալու⁽⁵⁾ համար
ամէն տեսակ անասուններու սովորութեանց:

Միամիտ պատգամաւորները հաւատացին անոր խօս-
քին, ու գացին իրենց եղբայրներուն իմացուցին թէ այդ

օտար հիւրը ճշմարիտ փիլիսոփայ⁽⁶⁾ մըն էր, ու սկսան գովել անոր համեստ կերպարանքը, փառաւոր մուշտակը, անուշ աչքերը և ներդաշնակ ձայնը:

— Այս կենդանին, կ'ըսէին ճագարները, եկած է իմաստութիւն փրկողը. բոլոր մեծ քաղաքները ճամբորդած է եղեր, հիմայ Շիքակոյէն⁽⁷⁾ կու գայ ու թրանսվաալ⁽⁸⁾ պիտի երթայ. ասանկ երեւելի⁽⁹⁾ գիտունէ մը մեզի վնաս չի կրնար գալ:

Այս աղուոր խօսքերը մեծ ազդեցութիւն ըրին ժողովուրդին վրայ:

Միայն ծերունի ճագար մը չկրցաւ համոզուիլ այդ ծանրաբարոյ փիլիսոփային խօսքերուն. բայց անոր խօսքը ո՞վ մտակ կ'ընէր. բոլոր ճագարները իրար անցեր էին ու մեծ բազմութեամբ գացին ողջունել⁽¹⁰⁾ Փիսիկը, որ իսկոյն վրանին ցատքելով վեց եօթը հատը մէկէն խեղդեց:

Միւսները ծակերնին փախան սարսափած, ամհալով իրենց անխորհուրդ⁽¹¹⁾ գործէն:

Այն ատեն, մեր վարպետ կատուն անոնց որջին⁽¹²⁾ դրանը առջին եկաւ, անուշիկ ձայնով մը բացատրելով թէ շատ անօթի ըլլալուն այդ յանցանքը գործած էր, և թէ այսուհետեւ բնաւ ճագարի մը ձեռք չպիտի դպնէր. այս մասին յաւիտենական⁽¹³⁾ դաշինք⁽¹⁴⁾ կնքելու պատրաստ էր իրենց հետ:

Իսկոյն, ճագարները հետը խօսակցութեան սկսան, սակայն առանց անոր ճանկերուն մօտենալու, և ժամե-

բով բանակցութիւնը շարունակեցին, մինչեւ որ իրենց եղբայրներէն մէկը որջին ետեւի կողմէն դուրս ցատքելով, գնաց մօտերը գտնուող հովիւ մը կանչեց:

Հովիւը իր աղեղն ու նետը առաւ ու վաղեց եկաւ, կատուն տեսաւ, և նետ մը արձակելով գետինը փռեց դայն:

Կատուն վերջին շունչը տուած ատեն ըսաւ.

«Անգամ մը որ խարեօ, ա՛լ մէկը չի հաւատար խօսքիդ:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — *Usaիօսը եթե որ մը նշմարիս ալ չսէ, իրեն չեն հաւատար:*

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Ճագարնոց.** — Ճագարներու բնակարան:
- (2) **Սարսափահար.** — Շատ վախցած:
- (3) **Պատգամաւորներ.** — Լուր տանող բերողներ:
- (4) **Բարբեր ուսումնասիրել.** — Հասկնալ թէ ի՞նչպէս
- (5) **Տեղեկանալ.** — Իմանալ: [կ'ապրին:
- (6) **Փիլիսոփայ.** — Իմաստուն մարդ:
- (7) **Շիֆալօ.** — Ամերիկայի մէջ քաղաք մը:
- (8) **Թրանսվաալ.** — Ափրիկէի մէջ անգլիական երկիր մը:
- (9) **Մրեւելի.** — Ամէն կողմ նանչցուած:
- (10) **Ողջունել.** — Բարեւել:
- (11) **Անխորհուրդ.** — Անմիտ:
- (12) **Որջ.** — Կենդանիներու բնակարան:
- (13) **Յաւիւնական.** — Մինչեւ աշխարհի վերջը տեւող:
- (14) **Պաշինք.** — Պայմանագիր:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Փիսիկ աղբարը ի՞նչ նշմարեց եւ ո՞ր մտաւ: — Ճագարները ի՞նչ ըրին: — Կատուն ի՞նչ ըրաւ: — Ճագարները ո՞վ ղրկեցին Փիսիկին եւ ի՞նչ հարցուցին: — Ի՞նչ պատասխանեց կատուն: — Պատգամաւորները ի՞նչ պատասխան բերին իրենց եղբայրներուն: — Ուրկէ՞ կուգայ եւ ո՞ր կ'երթայ եղեր կատուն: — Ճագարները հաւատացի՞ն այս խօսքերուն: — Երբ ճագար մը ի՞նչ կարծիք յայտնեց: — Երբ ճագարները գացին ողջունել Փիսիկը, անիկա ի՞նչ ըրաւ: — Երբ ճագարները փախան, ի՞նչ ըսաւ: — Այս անգամ ճագարները հաւատացի՞ն անոր խօսքին: — Ինչո՞ւ չհաւատացին:

II. ԳՈՂՑՈՒԱԾ ՁԻՆ

Գիշեր մը, ագարակապանի⁽¹⁾ մը ձին գողցուեցաւ իր ախոռին մէջէն։ Մշակութեան եղանակն⁽²⁾ էր, և խեղճ մարդը անհրաժեշտ⁽³⁾ պէտք ունենալով ձիու մը, հարկադրուեցաւ⁽⁴⁾ ուրիշ մը գնել։

Սակայն վաճառանոց⁽⁵⁾ հասաւ չհասաւ, տեսաւ որ իր ձին այնտեղ կապուած էր։ Անմիջապէս քովը ժօտեցաւ։ սանձէն⁽⁶⁾ բռնեց, ու պահանջեց զայն ծախու հանողէն որ ետ տայ իր ձին։

— Խելքի՞դ եկեր է, մա՛րդ Աստուծո՛ւ, պատասխանեց ձիավաճառը, այս ձին ես անցեալ տարի գնած եմ, և տարիէ մը իվեր քովս է։ Կարելի է քուկինիդ կը նմանի, բայց անիկա չէ։

— Է՛հ, շատ աղէկ, պոռաց ագարակապանը, իսկոյն երկու ձեռքերովը ձիուն աչքերը գոցելով, քանի որ քուկդ է, ըսէ՛ նայիմ, ո՞ր աչքը կոյր է։

Գողը որ մանրամասնաբար⁽⁷⁾ քննած չէր ձին, վայրկեան մը շուարեցաւ⁽⁸⁾ սակայն յետոյ ինքզինքին դաւլով, ըստ բախտի⁽⁹⁾ պատասխանեց։

— Ձախ աչքը կոյր է։

— Կը սխալիս, գոչեց գիւղացին, ձախ աչքը բան մը չունի։

—Այո՛, այո՛, աջ աչքը սլիտի ըսէի, պատասխանեց աւազակը:

—Հիմայ յայտնի է թէ, ըսաւ ագարակապանը իր

շուրջը գտնուող բազմութեան, այս մարդը աւազակ⁽¹⁰⁾ մը և ստախօս մըն է: Նայեցէ՛ք այս ձին միականի⁽¹¹⁾ չէ, երկու աչքերն ալ ողջ առողջ են. բայց ես դիտմամբ ըսի զինքը փորձելու համար:

Բոլոր ներկայ գտնուողները ծափահարեցին:

Յետոյ, երբ ոստիկանները⁽¹²⁾ գողը բռնեցին, ագարակապանը ուրախ գուարթ իր ձիուն վրայ հեծնելով, իր գիւղին ճամբան բռնեց:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Սուս խօսողը եւ խարդախութիւն ընողը միշտ կը խայտառակուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ագարակապան.—Ագարակ բանեցնող: [Ժամանակ:
- (2) Մշակութեան եղանակ.—Հողը փորելու եւ ցորեն ցանելու
- (3) Անհրաժեշտ.—Անպատեհ:
- (4) Հարկադրուեցաւ.—Ուզէ չուզէ պէտք եղաւ:
- (5) Վանառանց.—Շուկայ:
- (6) Սանձ.—Զիուն վիզէն անցած չուանը:
- (7) Մանրամասնաբար.—Մէկիկ մէկիկ:
- (8) Շուարեցաւ.—Ինչ ըսելիք չգիտցաւ:
- (9) Ըստ բախտի.—Բերնին եկածը:

(10) Աւագակ. — Գող:

(11) Միականի. — Մէկ աչք ունեցող:

[շխս]

(12) Ոստիկան. — Գողերը, չարագործները բռնող պաշտօնեայ (քո-

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Գիշեր մը ի՞նչ պատահեցաւ ագարակի մէջ:
— Ագարակապանը ի՞նչ ընել հարկադրուեցաւ: — Վաճառանոցին
մէջ ի՞նչ տեսաւ: — Ի՞նչ ըրաւ երբ իր ձին տեսաւ: — Միւս մարդը
ի՞նչ պատասխանեց: — Այն ատեն ի՞նչ ըրաւ ագարակապանը: —
Գողը ի՞նչ ըսաւ: — Ինչպէ՞ս յայտնի եղաւ անոր գող ըլլալը: — Ձիուն
ո՞ր աչքը կոյր էր:

12. ԱՂՈՒՈՐ ԴԱՍ ՄԸ

Խեղճ հովուուհի մը իշուկներ առած,
Դաշտերուն մէջէն կ'երթար յամրընթաց⁽¹⁾,

Երբ իր դէմն ելան անառակ մանչեր ,
Գիւղին դպրոցէն նոր արձակուած դեռ ,
Որոնց կը պակսէր նիւթ մը խնդալիք :
— Բարի՛ լոյս , ըսաւ , էշերու մայրի՛կ ,
Մէկն որ ամէնէն խենդուկն էր խումբին :
— Զաւակնե՛րս , յարեց իսկոյն հովուուհին ,
Աստուծո՛ւ բարին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Ծաղրողը միշտ կը ծաղրուի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Յամբրնթաց** . — Կամաց կամաց փախլով :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ . — Հովուուհին ի՞նչ կ'ընէր . — Իր դէմը ո՞վ
ելաւ : — Այդ մանչերուն ի՞նչ կը պակսէր : — Անոնցմէ ամէնէն խեն-
դուկը ի՞նչ ըսաւ հովուուհիին : — Հովուուհին ի՞նչ պատասխանեց .
— Ի՞նչ հասկցանք այս ոտանաւորէն :

13. ԱՆԻՐԱԻ ԳԱՆԳԱՏ

Վաճառական մը տօնավաճառէն⁽¹⁾ տուն կը դառ-
նար : Զիուն կռնակին վրայ պայուսակ⁽²⁾ մը դրեր էր ,
որուն մէջ շատ դրամ կար :

Սաստիկ անձրեւ կու գար , և խեղճ մարդը մինչեւ
ոսկորները թրջուեր էր : Ուստի կրած նեղութենէն դըժ-
գոհ՝ կը գանգատէր⁽³⁾ Աստուծոյ դէմ :

Ճամբան՝ հարկ եղաւ խիտ անտառէ⁽⁴⁾ մը անցնիլ :
Հազիւ քիչ մը առաջ գացեր էր , երբ սարսափելով տե-
սաւ որ գող մը ծառի մը ետին կեցեր՝ հրացանը ձեռքը
նշան կ'առնէր իրեն : Բայց հրացանը կրակ չառաւ , և

վաճառականին կեանքը ազատեցաւ, որովհետեւ գողին
վառօդը անձրեւէն թրջուեր էր:

Այն ատեն վաճառականը հասկցաւ թէ որքան անիրաւ⁽⁵⁾ էր Աստուծոյ դէմ գանգատելուն:

Եթէ անձրեւ չգար, մարդը մեռած պիտի ըլլար, և
իր տղաքը իզուր⁽⁶⁾ պիտի սպասէին իր դարձին, բայց
Աստուած որ բարի է, այդ անձրեւը զրկերէր անոր թէ՛
կեանքը, թէ՛ դրամը ազատելու համար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբեք է՞ մի՛ գանգատիր Աստուծոյ
դեմ, որովհետեւ ինչ որ կ'ընեք բարի է:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Տօնավաճառ.**—Տեղ մը ուր առեւտուրով զբաղողներ որոշեալ օր մը իրենց վաճառքը կը բերեն ծախելու (քազար):]

(2) **Պայուսակ.**—Դպրոցականի կամ համբոսի պարկ (շանքա):

(3) **Կը գանգատէր.**—Դժգոհութիւն կը յայտնէր:

(4) **Խիտ անտառ.**—Շատ ծառերով անտառ (սըխ):

(5) **Անիրաւ.**—Իրաւունք չունեցող:

(6) **Իզուր.**—Պարտաւ չեղը:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Վաճառականը ո՞ւրկէ կը դառնար եւ հետը
ի՞նչ ունէր:—Ինչո՞ւ կը գանգատէր Աստուծոյ դէմ:—Անտառէն ան-
ցած ատենը ի՞նչ տեսաւ:—Ի՞նչպէս կըրցաւ մահուընէ ազատիլ:—
Եթէ անձրեւ չգար, ի՞նչ պիտի ըլլար:—Աստուած ինչո՞ւ զրկեր էր
անձրեւը:

14. ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Երկու փոքրիկ մուկեր իրենց ծակէն դուրս ելան ու-
տելիք գտնելու համար:

Մէկուն անունը Ճգիկ էր, միւսինը՝ Պղիկ:

Ասդին անդին պտըտելէ ետքը, մացառի⁽¹⁾ մը մէջ հաւկիթ մը գտան զոր հաւ մը նոր ածեր էր :

— Աս ի՞նչ աղուոր ուտելիք է, ըսաւ ձգիկ ուրախութենէն հաւկիթին շուրջը ցատքուտելով :

— Կեցիր նայինք մեզի պիտի մնա՞յ, ըսաւ միւսը, ընկերոջը ցոյց տալով աղուէսը որ հեռուն, անտառին եզերքը կայներ էր :

— Փախչի՛նք, պոռաց ձգիկ, վախէն դողալով. մեր կողմը կուգայ կոր :

Իրաւ, աղուէս աղբարն ալ ուտելիք փնտռելու ելեր

էր, բայց մեր մուկիկները չէր տեսեր տակաւին :

— Հաւկիթնիս անո՞ր պիտի թողունք, գոչեց Պղիկ: Ձէ՛, ես անօթի եմ. պէտք է որ հետերնիս տանինք :

Աղէկ. բայց ի՞նչպէս պիտի տանէին. Ասիկա

դժուար գործ էր : Մուկերը վազելու համար իրենց չորս տոտիկներուն պէտք ունէին, և հաւկիթը իրենց տոտիկներուն մէջ առնելով չէին կրնար քալել : Հաւկիթ պոչ կամ ծայր չունէր որ բերանին առնէին ու ետեւնէն քաշէին : Ձէին կրնար գլտորել⁽²⁾, որովհետեւ հաւկիթը ճամբան կը կտորէր : Ի՞նչ ընէին : Աղուէսը սկսեր էր իրենց կողմը գալ :

— Սըտեղը կռնակի վրայ պառկէ՛, ըսաւ Պղիկ իր ընկերոջը, և չորս տոտիկներուդ մէջ հաւկիթը աղէկ մը

բռնէ՛ փորիդ վրայ . ես ալ քու պոչէդ խածնելով , զքեզ
կը քաշեմ՝ մեր ծակը կը տանիմ :

—Այո՛ , այո՛ , աղէկ ըսիր : Բայց պոչս քաշած ա-
տենդ շատ չցուցնե՛ս :

—Ո՛չ , մի՛ վախնար , ուժով չեմ խածներ : Շուտ
ընե՛նք , հիմայ աղուէսը կու գայ :

Ճգիկը կռնակի վրայ պառկեցաւ , և Պղիկը հաւկիթը
անոր չորստոտիկ-
ներսէն մէջտեղը
դրաւ : Յետոյ , անոր
պոչը իր ցոռ-
կին⁽³⁾ մէջ առաւ
ու սկսաւ քաշել :

Դիւրին գործ
մը չէր ասիկա :
Ճամբուն վրայ
քարեր կային , և
կը վախնար որ ըն-
կերոջը ոսկորները

կը ցաւին , մորթը կը պատռտի : Յետոյ , շատ շուտ չէր
կրնար երթալ , որովհետեւ ստիպուած էր ետ ետ քաշելու :

Բայց վերջապէս երկու մուկիկները ողջ առողջ իրենց
ծակը հասան , և շուտ մը հաւկիթով մէկտեղներս մտան
ու հանգիստ սրտով կերան :

Աղուէսը զանոնք աչքէն կորսնցնելով , ետ դարձաւ :
Այսպէս երկու փոքրիկ կենդանիները զիրար սիրելնուն
և իրարու օգնելնուն համար , կրցան ամէնէն խորա-
մանկ⁽⁴⁾ կենդանիին ձեռքէն ազատիլ :

Եթէ իրարու հետ չհամաձայնէին , իրարու հետ կըռ-
ուէին , ինչ պիտի ըլլար :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ .— Պէտք է միշտ իրարու օգնել :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Մացառ.**—Փռոս նիւղեր:
- (2) **Պլտորել.**—Ինք իր վրայ դարձնելով քալեցնել:
- (3) **Յռուկ.**—Կենդանիներու բերանը:
- (4) **Խորամանկ.**—Վարպետորդի:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Մուկերը ինչո՞ւ դուրս ելան իրենց ծակէն:—
Ի՞նչ գտան: — Երբ հաւկիթը պիտի ուտէին ո՞վ տեսան: — Ճգիկը
ի՞նչ ըսաւ:—Պզիկը ի՞նչ միջոց գտաւ հաւկիթը փախցնելու:—Ճգիկը
ի՞նչպէս պառկեցաւ, եւ հաւկիթը ի՞նչպէս բռնեց:—Պզիկը ինչո՞ւ
կամաց կը քաշէր ճգիկին պոչէն:—Մուկիկները ինչո՞ւ յաջողեցան:
—Եթէ իրարու հետ կռուէին, ի՞նչ պիտի ըլլար:

15. ՈՐԹԸ ԵՒ ԿՆՁՆԻՆ

«Աւա՛ղ. խեղակս⁽¹⁾ իմ կոտորեցաւ մրրիկէն .
Տաք արեւուն կայծերը զիս կը մրկեն⁽²⁾ .
Կ'ըսէր որթ⁽³⁾ մը գետին ինկած յուսահատ ,
Ու կը թափէր արցունք չատ :

Հոն կնձնի⁽⁴⁾ մը կը բարձրանար յողթ⁽⁵⁾ ու սէգ⁽⁶⁾ ,
Որ յուզուելով արցունքներէն որթին հէք⁽⁷⁾ ,
Անոր վըրայ ձրգեց թեւերն իր գըթած ,
Եւ մրմնջեց ձայնով ցած .

—Եկո՛ւր , ըյրա՛մ քեզի նեցուկ⁽⁸⁾ , ապաւէն⁽⁹⁾ .
Պատսպարեմ ըզքեզ տաքէն ու հովէն :
Անբեր⁽¹⁰⁾ , ամուլ⁽¹¹⁾ և անօգուտ ծառ մ'եմ ես .
Գէթ օգտակար ըլլամ քեզ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ պէտք է գորաւորը սկսիմ
օգնէ, ուհեցողը չուհեցողին տայ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Խեչակ.**—Փայտ մը որ տունկերը վեր բռնելու կը ծառայէ:
- (2) **Կը մեկեն.**—Այրելու չափ կը սափցնեն:
- (3) **Ուրբ.**—Խաղողի տունկ:
- (4) **Կնձնի.**—Ծառ մը (*գարա աղաճ*):
- (5) **Յաղբ.**—Մեծ եւ զօրաւոր:
- (6) **Սէգ.**—Հպարտ:
- (7) **Հէ՛.**—Խեղճ:
- (8) **Նեցուկ.**—Կոթնելու տեղ:
- (9) **Ապաւէն.**—Պաշտպան:
- (10) **Անրեւ.**—Պտուղ չտուող:
- (11) **Ամուլ.**—Պտուղ չտուող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Որթը ի՞նչ կ'ըսէր եւ ի՞նչ կ'ընէր: — Կնձնին ի՞նչ ըրաւ անոր: — Ի՞նչ ըսաւ անոր:

16. ՔԱԶԱՍԻՐՏ ՈՒԼԻԿԸ

Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ կը գտնուի ընդարձակ պարտէզ մը, որուն մէջ աշխարհիս չորս կողմերէն տեսակ տեսակ ծաղիկներ, բոյսեր եւ կենդանիներ կը հաւաքեն ու կը խնամեն: Այս պարտէզին Բուսաբանական անունը կու տան եւ անոր մուտքը ազատ է⁽¹⁾:

Բարիզի Բուսաբանական պարտէզին մէջ շատ խոշոր պօռ⁽²⁾ մը կար, որուն ամէն առտու ուլիկ մը կը տանէին որ ողջ ողջ ուտէ:

Սովորաբար, խեղճ ուլիկը այդ զարհուրելի⁽³⁾ օձը տեսնելով, այնքան կը վախնար, որ կ'երթար վանդակին մէկ անկիւնը կը կծկտէր, եւ առանց դիմադրելու, կը թողուր որ գազանը զինքը ուտէ:

Անցեալները, սեփ սեւ ուլիկ մը տարին, բայց անի-

կա միւսներուն պէս հանդարտ չկեցաւ . սկսաւ կոտորչե-
րովը⁽¹⁾ և ոտքերովը հարուածներ տալ օձին գլխուն :

Պիտի մտածէք անշուշտ թէ խենդաւթիւն էր ասիկա ,
քանի որ պօան այնչափ մեծ , այնչափ ուժով էր , որ
վերջը վերջը պիտի ուտէր խեղճ փոքրիկ կենդանին :

Բայց այնչափ թալթկեցաւ սև ուլիկը , այնչափ քա-
ջութեամբ կռուեցաւ , որ պարտէզին պահապաններէն մէկը
ըսաւ .

— Այս կենդանին կատղեր է , մեր պօային աչքը
պիտի հանէ , առնենք տանի՛նք , թո՛ղ հանդարտի . վաղը
նորէն կը բերենք :

Եւ ուլիկը դուրս հանեցին վանդակէն , ու անոր տեղ
ուրիշ մը բերին զոր օձը կերաւ :

Հետեւեալ օրը սև ուլիկը նորէն առջի օրուան պէս
ըրաւ . ոտքերովը , կոտորչերովը սկսաւ ուժգին հարուած-
ներ տալ օձին :

Այդ միջոցին Բուսարանական պարտէզին տնօրէնը
հոնկէ կ'անցնէր . հարցուց փնտռեց , ու սև ուլիկին քա-
ջասրտութիւնը⁽²⁾ այնքան իր սիրտը շարժեց , որ վար-
ձատրելու համար դայն , հրաման ըրաւ որ դուրս հանեն
վանդակէն : Այսպէս մեռնելէ ազատեցաւ փոքրիկ սև
ուլիկը որ հակառակ իր տկարութեան , համարձակեր էր
ինքզինքը պաշտպանել ահարկու⁽³⁾ օձին դէմ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Քաջութեամբ եւ յարստեղութեամբ
առեկեկեկ սկարը կրնայ յաղթել առեկեկեկ զօրաւորին :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Մուտքը ազատ . — Այսպէս կը կոչուի տեղ մը ուր կրնաս
մտնել առանց դրամ վճարելու :

(2) Պօա . — Խոռոչ օձ մըն է որ Ամերիկայի մէջ կը գտնուի . մինչեւ
6 մետր երկայն պօաներ տեսնուած են . բունաւոր չէ , եւ իրմէ
պզտիկ կենդանիներ ու միջատներ կ'ուտէ :

- () **Զարհուրեցի.**—Շատ վախճալիք:
 (4) **Կոտոր.**—Եղջիւր (*պոռխուղ*):
 (5) **Քաջասրտութիւն.**—Բանէ մը չվախճալ:
 (6) **Ահաւիւ.**—Շատ վախճալիք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Ի՞նչ է բուսաբանական պարտէզ մը: — Ո՞ւր
 կը գտնուի:—Բարիզի բուսաբանական պարտէզին մէջ ի՞նչ կար:—
 Ի՞նչ կ'ուտէր այդ մեծ օձը ամէն առտու:—Ուլիկը ի՞նչ կ'ընէր երբ
 պօան տեսնէր:—Անցեալները, երբ սեւ ուլիկը տարին, ի՞նչ ըրաւ
 անիկա:—Երբ պահապանը սեւ ուլիկին բաջութիւնը տեսաւ, ի՞նչ
 ըրաւ:—Հետեւեալ օրը երբ սեւ ուլիկը նորէն տարին, ի՞նչ ըրաւ:
 —Այն ատեն ի՞նչ պատահեցաւ:

ԱՆԻ ԳԱՐԻՍԻՆԵՐԸ

17. ԱՆԻ ԱԻԵՐԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի հին քաղաքներուն մէջ, ամէնէն նշա-
 նաւորն է Անի, որուն աւերակները դեռ կ'երեւան:

Այս քաղաքը մեր Բագրատունի թագաւորներուն
կողմէ շէնցած և մայրաքաղաք⁽¹⁾ եղած էր :

Կ'ըսեն թէ հազարումէկ հատ եկեղեցի կար Անիի մէջ :
Քաղաքը բարձր և ամուր պարիսպներով⁽²⁾ շրջապատ-
ուած էր :

Պարիսպներէն ներս , քաղաքին մէջ կեցած էր
Մայր եկեղեցին⁽³⁾ որ հազար տարի առաջ հիմ-
նուած է Սմբատ թագաւորէն : Այս եկեղեցին չինած է

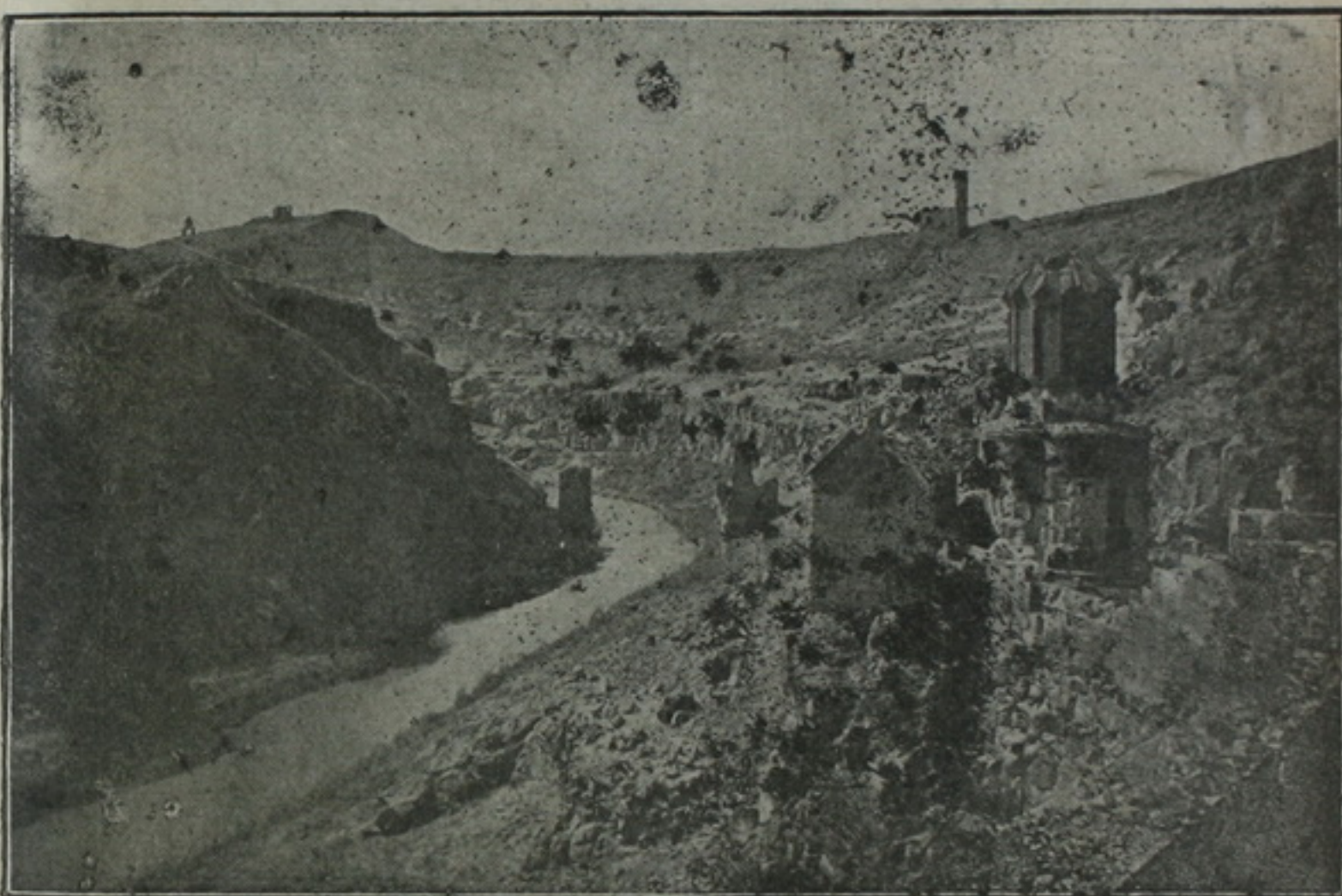

ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Տրդատ անունով նշանուոր հայ ճարտարապետ⁽⁴⁾ մը , որ
նորոգած է նաև ժ դարուն մէջ՝ Կ . Պալսոյ Այա-Սօֆիա
եկեղեցին :

Անիի Մայր եկեղեցին մէջի մասը չինուած է սրբա-
տաշ⁽⁵⁾ քարերով : Հսկայ⁽⁶⁾ սիւներու վրայ չորս կամար-
ներ⁽⁷⁾ կ'երեւան այնքան լայն , որ մէջերէն կրնայ մարդ-
անցնիլ :

Կէս փլած շէնքերուն մէջ կ'երեւայ նաև, ուրիշ ե-
կեղեցիներէ զատ, Բագրատունի թագաւորներուն պալատը
որ եռայարկ⁽⁸⁾ շէնք մըն է: Հին ատենները շէնքերը
ընդհանրապէս միայարկ էին, և շատ հազուադիւտ էր
տեսնել մէկ յարկէ աւելի ունեցող շէնքեր:

ԱԽՈՒՐԵԱՆ ԴԵՏԸ

Այս պալատէն կ'երեւայ գեղեցիկ տեսարան մը, Ծաղ-
կոցաձորը՝ որուն մէջէն Ալաճա գետակը օձի պէս սողոս-
կելով, կ'երթայ կը թափի Ախուրեան գետին մէջ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մայրամաղաթ.—Այն քաղաքի ուր թագաւորը կը բնակի:
- (2) Պարիսպ.—Բարձր եւ հաստ պատ:
- (3) Մայր եկեղեցի.—Ամէնէն մեծ եւ փառաւոր եկեղեցին:
- (4) Հարամապետ.—Ան ուր շէնքեր շինելու արուեստը ունի:
- (5) Սրբատաշ.—Մաքուր քաղաք:

(6) **Հսկայ.**—Շատ մեծ եւ բարձր:

(7) **Կամար.**—Կէս բոլորակի ձեւով զարդեր:

(8) **Եռայարկ.**—Երեք յարկով:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Հայաստանի հին քաղաքներուն ամէնէն նշանաւորը ո՞րն է:—Ո՞վ էր այս քաղաքը շէնցնողը եւ մայրաքաղաքը նոյրը:—Քանի՞ հատ եկեղեցի կար, կ'ըսեն, Անիի մէջ:—Պարիսպին մէջի Մայր եկեղեցին քանի՞ տարի առաջ շինուած է:—Ո՞վ շինած է:—Ուրիշ ի՞նչ շէնք կ'երեւայ աւերակներուն մէջ:—Այդ պալատէն ի՞նչ կը տեսնուի:

18. ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ,
Թոռնիկն ես քա՛ջ Վարդանայ⁽¹⁾,
Պարկեշտ մարդ մը եղի՛ր դուն.
Ազգըդ քեզմով պարծենայ:

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ,
Թոռնիկն ես մեծ Վարդանայ.
Մեծ գիտուն մը եղի՛ր դուն.
Հայրենիքիդ ռահվիրայ⁽²⁾:

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ
Թոռնիկն ես վեհ Վարդանայ.
Մեծ առաքեալ⁽³⁾ մ'եղի՛ր դուն,
Ազգիդ հոգին բարձրանայ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Հայ տղայ մը պէտք է իր քաջ նախահայրերուն օրինակին հետեւի, եւ ջանայ օգտակար ըլլալ իր հայրենիքին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Քաջ Վարդան.** — Հայ զօրավար որ քրիստոնէական կրօնին համար Պարսիկներուն հետ պատերազմեցաւ:
- (2) **Ռահմիլիրայ.** — Առաջնորդ:
- (3) **Առաքեալ.** — Աստուծոյ կողմէ դրկուած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Քաջ Վարդան ծեր ի՞նչն է: — Դուք անոր ի՞նչն էք: — Քաջ Վարդանայ թոռը ինչպէ՞ս ըլլալու է: — Իր հայրենիքին համար ի՞նչ ըլլալու է: — Ինչո՞ւ առաքեալ պէտք է ըլլայ:

19. ՎԱՐՍԱԿԻ ՀԱՏԻԿՆԵՐԸ

Մարկոս աղբար գործաւոր մըն էր որ սուրհանդակի⁽¹⁾ ձիերու ախոռի մը մօտ անտիկ մը կը բնակէր:

Քիչ մը կառք վարել գիտնալուն՝ սուրհանդակապետը զայն քովը առաւ:

Քանի մը շարաթ անցնելէ ետքը, ախոռին մանչերը իրեն համար ըսին թէ վարսակ⁽²⁾ կը գողնայ: Առջի իրիկունը, կռնակը մեծ պարկ⁽³⁾ մը առած՝ գաղտուկ տուն մտնելը տեսեր էին:

Սուրհանդակապետը անմիջապէս Մարկոսի տունը գնաց եւ ամէն կողմ աչքէ անցուց, բայց հատ մը վարսակ չգտաւ:

Այն ատեն Մարկոս տէրոջը ըսաւ. «Ձեր իրաւունքն

է, տէ՛ր, որ գողը փնտռէք, բայց քանի որ իմ անմեղ ըլլաս հառկցաք, կը պահանջեմ որ զիս զրպարտողները⁽⁴⁾ պատժէք ։ »

Այս խօսքերը ըսած ատեն՝ անանկ մը զարկաւ սեղանին, որ ամբողջ սենեակը երերաց, և քանի մը վարսակի հատեր ինկան սեղանին վրայ ։

Մարկոս իր գողցած վարսակը այդ սենեակին առաստաղին մէջ պահեր էր ։ Մուկ մըն ալ գոցեր ծակ մը բացեր էր առաստաղին⁽⁵⁾ մէջ, և վարսակի հատիկները այդ ծակէն վար կ'իյնային ։

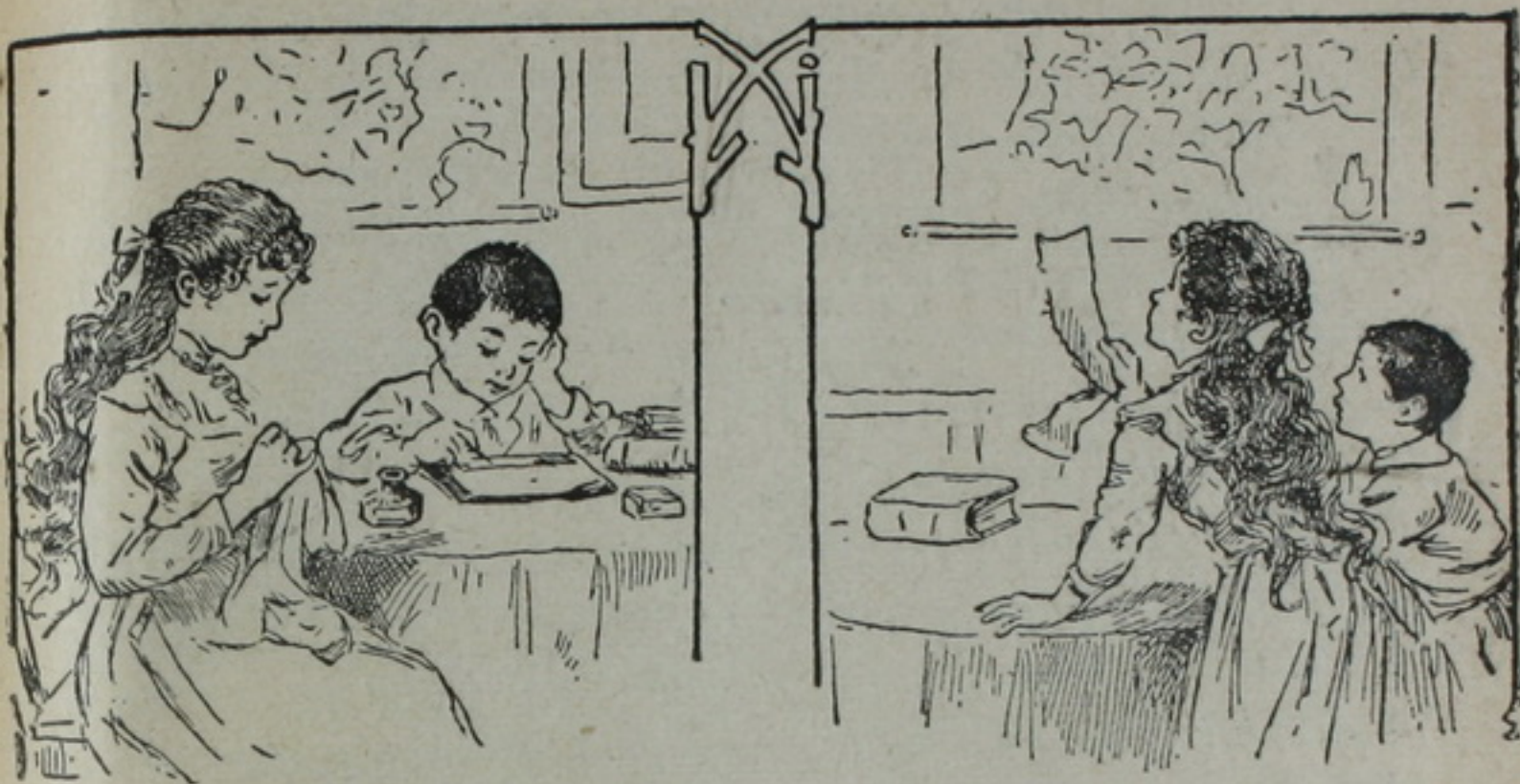
Մարկոսին թեւերէն կապելով բանտ տարին զինքը, ուր մնաց երկար ատեն ։

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.—Երբեք յանցանք մը գաղտնի չի մնար։ Գաղտնի յանցանք գործողները օր մը խայտառակ կ'ըլլան։

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Սուրհանդակ.**—Նամակ բերող բանող։
- (2) **Վարսակ.**—Տեսակ մը բոյս, զոր ձիերը կ'ուսեն (եռչափ)։
- (3) **Պարկ.**—Մեծ տուրակ (ջուլալ)։
- (4) **Զրպարտող.**—Մէկուէն վրայ սուս յանցանք ձգող։
- (5) **Առաստաղ.**—Զեղում։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ էր Մարկոս աղբար։ — Սուրհանդակապետը ինչո՞ւ քովը առաւ զայն։ — Ախողին մանչերը ի՞նչ ըսին իրեն համար։ — Սուրհանդակապետը ի՞նչ ըրաւ։ — Վարսակ գտա՞ւ։ — Այն ատեն Մարկոսը ի՞նչ ըսաւ տէրոջը։ — Այդ խօսքերը ըսած ատեն երբ ձեռքը սեղանին զարկաւ, ի՞նչ պատահեցաւ։ — Մարկոս ո՞ւր պահեր էր իր գողցած վարսակը։ — Մուկը ի՞նչ ըրեր էր։ — Ի՞նչ ըրին Մարկոսին։

20. Թ ՈՒ Ղ Թ Շ

Հարմա դժուար դաս մը ունի գրելիք :

Ուսուցիչը պատուիրած էր իրեն թերթ մը թուղթ առնել , աղէկ մը դիտել և ըսել թէ ինչ կը տեսնէ :

—Ա՛, կ'ըսէ Հարմա , այս թուղթը ճերմակ է . ուրիշ բան չեմ գիտեր որ ըսեմ . դուն բան մը գիտե՞ս , քուրի՛կ , կը հարցնէ Հերմինէին :

—Կրնաս ըսել թէ այդ թուղթին թերթը բարակ է , կը պատասխանէ քոյրը :

—Ատկէ ի՞նչ կ'ելլէ , կը յարէ⁽¹⁾ Հարմա , տեսնելով որ գործը պիտի երկարի :

—Ատկէ ան կ'ելլէ որ , հաստ թուղթեր ալ կը գրտնուին . նայէ՛ սա բառգիրքիդ վրայի կողքը⁽²⁾ որքա՛ն հաստ է :

—Աղէկ , ատ ալ գրենք , ուրիշ բան գիտե՞ս :

—Նայէ՛, ի՞նչ է պատճառը որ բառգիրքիդ բարակ էջերը այնքան դիւրաւ կը դառնան առանց ծալլուելու :

—Ի՞նչ գիտնամ :

—Որովհետեւ թուղթը ճկուն⁽³⁾ և դիմացկուն է :

—Դիմացկուն ըսի՞ր . կեցի՛ր որ ցուցնեմ քեզի թէ որչափ դիմացկուն է , գոչեց Հարմա և թերթը պատռեց . բայց Հորմինէ պատռած թերթը առաւ և ուշադրու թեամբ վրան նայեցաւ :

—Նայէ՛, ըսաւ պահիկ մը ետքը , պատռուածքին ծայրը շատ շատ բարակ թելեր կ'երեւան , ի՞նչ են ասոնք :

—Վա՛յ , իրաւ , գոչեց Հարմա որ սկսեր էր շահա-
գրգռուիլ⁽⁴⁾ . ասոնք այն քուրջերուն թելերը ըլլալու են որոնցմով թուղթը կը շինուի :

—Հաւանական⁽⁵⁾ է :

—Հիմակ ես քեզի հարցնեմ , ըսաւ Հարմա , նայիմ կրնա՞ս ինծի ըսել . ինչո՞ւ համար թուղթին վրայ գրելը դիւրին է և լաթին վրայ՝ դժուար :

Հերմինէ այնպէս կը ձեւացնէ թէ չի կրնար պատաս-
խանել : Հարմա յաղթապանծ⁽⁶⁾ կ'աղաղակէ :

—Որովհետեւ թուղթը ողորկ⁽⁷⁾ է :

Եւ քիչ մը խորհելէ ետքը , հառաչանք մը արձակե-
լով կը յարէ .

—Եւ շատ աժան է , այդ պատճառաւ շատ թուղթ
մրտտել կուտան մեզի :

Այն ատեն Հարմա գրիչը ձեռք կ'առնէ և իր դասը
կը գրէ .

«Սա թուղթին թերթը ճերմակ և ողորկ է : Նաև
բարակ , ճկուն և դիմացկուն է : Թուղթը քուրջերէ կը
շինուի և շատ աժան կը ծախուի :

Հարմա յետոյ պիտի սորվի թէ փայտէ և յարդէ ալ
թուղթ կը շինուի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Յարեց.—Աւելցուց:
- (2) Կողք.—Գիրքին վրայի կափարիչը:
- (3) Ճկուն.—Կակուղ:
- (4) Շահագրգռուիլ.—Բան մը հասկնալու փափաքիլ:
- (5) Հաւանական է.—Կարելի է:
- (6) Յաղթապանծ.—Յաղթողի ձեռով:
- (7) Ողորկ.—Վրան շիտակ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Հարմային գրելիք դասը ի՞նչ էր: — Հարմա թուղթը դիտելով ի՞նչ կը տեսնէ: — Քոյրը ի՞նչ կ'ըսէ:—Թուղթին ճկուն եւ դիմացկուն ըլլալը ինչէ՞ն կը հասկնայ Հերմինէ:—Հարմա երբ թուղթը կը պատռէ, ի՞նչ կը տեսնէ:—Ի՞նչ են այդ թելերը:—Հարմա ի՞նչ կը հարցնէ իր քրոջը:—Քոյրը կրնա՞յ պատասխանել:—Ո՞վ կը գտնէ այդ հարցումին պատասխանը:—Ուրիշ ինչէ՞ կը շինուի թուղթը:

21. ԹԻԹԵՌՆԻԿԸ ԵՒ ԿԱԿԱՋԸ

Կակաջի⁽¹⁾ մը վըրայ կարմիր՝ կը թառի⁽²⁾
 Թիթեռնիկ⁽³⁾ մը թռչկնելով իր քնքուշ⁽⁴⁾:

«Ուրկէ՞ առիւր կ'ըսէ բուրումդ⁽⁵⁾ այդ անուշ
Որ աղուորիկ շափրակներէդ⁽⁶⁾ կը թըռի:»
Կակաջն ըսաւ.— «Բախտն ինծի
Վարդ մը տըւաւ դըրացի:»
Ազնիւ ու բարի ըլլալու համար
Ընտրե՛նք ընկերներ միշտ քաղաքավար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ ջանա՛ք բարի տոնց հետ ըն-
կերանալ, որպէս զի դուն ալ ամուսն անանիս:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կակաջ.— Կարմիր ծաղիկ մը որ հոտ չունի (լալէ):
- (2) Կը թառի.— Կը կենայ:
- (3) Թիթեռնիկ.— Գեղեցիկ թւերով թռչող միջատ մը (ֆէթէնէկ):
- (4) Քննուշ.— Փափուկ:
- (5) Բուրում.— Հոտ:
- (6) Շափրակ.— Ծաղիկիմ թերթերը:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Կակաջին վրայ ո՞վ կը թառի: — Ինչո՞ւ թի-
թեռնիկը ծաղիկներուն վրայ կը թառի:— Ի՞նչ կ'ըսէ թիթեռնիկը
Կակաջին:— Կակաջը ի՞նչ պատասխան կուտայ:— Ազնիւ ու բարի
ըլլալու համար ի՞նչ պէտք է ընել:

22. ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ԶԱՅՆԸ

Իրիկուն մը, դպրոցէն դարձին, փոքրիկ Արմինէն ճամբուն վրայէն խաւաքարտէ⁽¹⁾ տուփ մը դտաւ: Հետաքրքրութեամբ⁽²⁾ ըացաւ տեսնելու համար թէ մէջը ի՞նչ կար:

Այդ տուփին մէջ լեցուն աղուոր բաներ կային. գոյնզգոյն⁽³⁾ դերձաններ, ծրարներով ասեղներ, փայլուն մատնոցներ, ժանեակներ⁽⁴⁾ և կապոյտ, վարդագոյն ժապաւէններ⁽⁵⁾ կանգուններով:

Արմինէ շատ եռանդով այդ ամէնը աչքէ անցուց, յետոյ հառաչանք մը արձակեց, կարծես ըսել ուզելով. «Մե՛ղք որ այս բաները իմս չեն: Մայրիկս, որ աղքատ է, սա մատնոցները, դերձանները, ասեղները տարինե՛

քով պիտի գործածէր, և ես ուզածիս չափ կապոյտ ու վարդագոյն ժապաւեններ պիտի կապէի մազերուս:»

Սակայն առանց բնաւ վարանելու⁽⁶⁾, աղջնակը տուփը թւին տակ առաւ, և դպրոցին ճամբան բռնեց, ուրկէ արդէն շատ հեռացեր էր:

«Տիկի՛ն, ըսաւ իր վարժուհիին, տեսէ՛ք սա տուփը գտայ փողոցէն. աղուոր բաներով լեցուն է. անմիջապէս ձեզի բերի, որպէս զի դայն կորսնցնողին տաք, եթէ դայ ուզէ:—Շատ աղէկ ըսաւ վարժուհին, համբուրելով Արմինէն յայտնելու համար անոր իր գոհունակութիւնը: Ըսէ՛ նայիմ, աղջիկս, ո՞վ քեզի խրատ տուաւ որ այս տուփը քովդ չպահես:—Սա տեղէս եկող ձայն մը, պատասխանեց Արմինէն ձեռքը սրտին վրայ դնելով, այն ձայնը որուն վրայ կը խօսիք մեզի շատ անգամ: Երբ տուփը գտայ, այդ ձայնը կը կրկնէր ինծի. «Յիշէ՛, յիշէ՛» և մտիկ ըրի իրեն:

Երկու օր ետքը, տուփը տէրոջը տրուեցաւ. փոքրիկ կառքով մը գիւղէ գիւղ պարտող փերեզակ⁽⁷⁾ մը կորսնցուցեր էր դայն: Այդ մարդը ուղեց վեհանձնօրէն⁽⁸⁾ վարձատրել⁽⁹⁾ Արմինէն իր ուղղամտութեան համար, բայց փոքրիկ աղջիկը տասը փարանոց գրիչ մը միայն ընդունեցաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ուղղամիտ մարդը միշտ կը վարձատրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Խաւափարտ.**—Շատ հաս եւ կարծր քուղթ (մուխավա):

(2) **Հետաքրքրութեամբ.**—Ամէն բան հասկնալու փափաքով:

(3) **Պոյնզգոյն.**—Տարբեր գոյնով:

- (4) **Ժամնակ.**—Դերձանով կամ մեքսաֆով շինուած ծակ ծակ հիւսուածք (*sawpki*):
- (5) **Ժապաւէն.**—Մեքսաֆէ շէր (*forskiya*):
- (6) **Վարանելու.**—Տարակուսելու:
- (7) **Փերեզակ.**—Մանրավանառ:
- (8) **Վեհանձնութեամբ.**—Առասուրբեամբ:
- (9) **Վարձատրել.**—Փոխարինութիւն րնել:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.—Արմինէն ի՞նչ գտաւ ճամբուն վրայէն: — Ինչո՞ւ բացաւ տուփը: — Ի՞նչ կար տուփին մէջ:—Արմինէն ինչո՞ւ հառաչեց:—Արմինէն տուփը ի՞նչ ըրաւ:—Ի՞նչ ըսաւ իր վարժուհիին: — Վարժուհին ի՞նչ հարցուց անոր: — Ի՞նչ պատասխանեց Արմինէն:—Տուփը որո՞ւ տուին: — Ո՞վ էր այդ տուփին տէրը: — Տուփին տէրը ի՞նչ ըրաւ Արմինէին:

23. ԱԼԿԷՈՆԻՆ⁽¹⁾ ԲՈՅՆԸ

Օգոստոս ամսուան մէջ գիշեր մը, սև ամպեր արագ արագ հորիզոնէն վեր կը բարձրանային. հովը սկսեր էր փչել. փայլակները կը շողային⁽²⁾, և հեռուէն կը լսուէր որոտումին խուլ գոռումը:

Լուսիկ աճապարանքով⁽³⁾ իր ծաղկամանները ներս կ'առնէր:

Յանկարծ փոթորիկը պայթեցաւ⁽⁴⁾ ուժգին⁽⁵⁾:

Փոքրիկ աղջիկը սարսափած փախաւ, պոռալով.

—Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ո՞ւր ես:

—Հոս եմ, զաւա՛կս: Ի՞նչ կայ:

—Տեսա՞ր սա սարսափելի փայլակը որ կրակէ օձի կը նմանէր: Լսեցի՞ր որոտումին սոսկալի ձայնը: Ո՛հ, որքա՛ն կը վախնամ, բոլոր անդամներս կը դողան կոր:

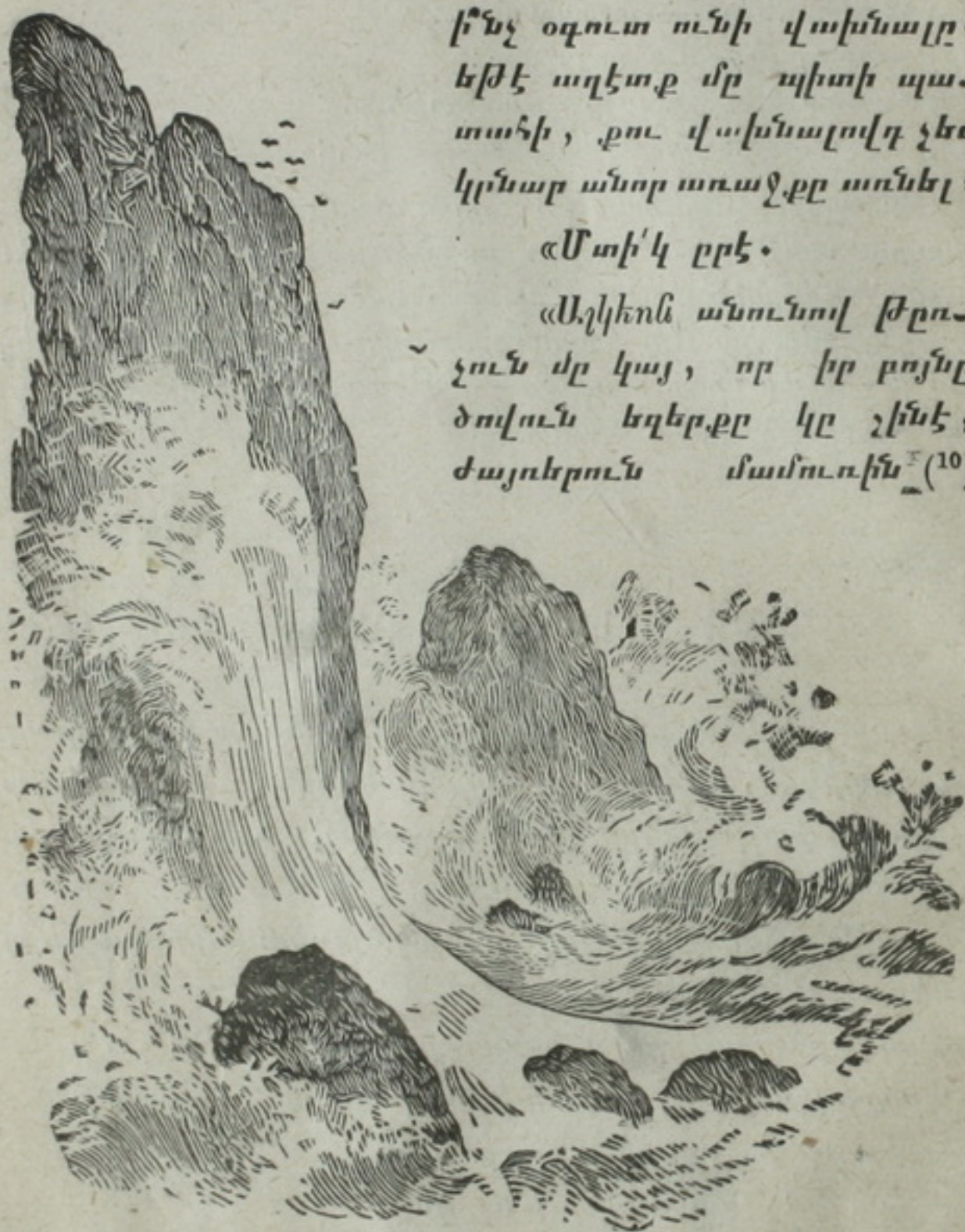
—«Հանդարտէ՛, սիրելի աղջի՛կս, քովս եկո՛ւր: Երբոր երկինք կ'որոտայ, պէտք է խորհիլ թէ շատ հազ-

աւաղէպ է⁽⁶⁾ որ կայծակէն աղէտք⁽⁷⁾ մը յառաջ գայ՝
Տե'ս, աղջիկս, ես մինչեւ այս տարիքս, երբեք այդ տե-
սակ արկածի⁽⁸⁾ մը ականատեսս չեմ եղած⁽⁹⁾։ Եւ յետոյ,

ի՞նչ օգուտ ունի վախնալը.
Եթէ աղէտք մը պիտի պա-
տահի, քու վախնալովդ չես
կրնար անոր առաջքը առնել։

«Մտի՛կ ըրէ՛.

«Աղկեռն անուշուլ թըռ-
չուն մը կայ, որ իր բոյնը
ծովուն եզերքը կը շինէ,
ժայռերուն մամուռին⁽¹⁰⁾

մէջտեղը։ Այս բոյնը փոքրիկ ծակ մը ունի երկինքին
կողմը։ Թուխսը⁽¹¹⁾ հոնկէ շունչ կ'առնէ։

«Փոթորիկին ատեն ծովը կ'ալեկոծի, ջուրը կը
բարձրանայ, հովը կը փչէ մոլեգին⁽¹²⁾ և բոյնը կը ցնցէ⁽¹³⁾։
Սակայն, մայրը հանդարտ կը քնանայ առանց վախնալու

որ իր ձագերուն միայն մը կը հասնի, որովհետեւ շատ հազուադէպ է որ ալեկոծ ծովը թուխսը կուլ տայ⁽¹⁴⁾ :
 «Մենք ալ ալկէոնին պէս ըլլա՛նք, [սիրելի՛ պզտիկ աղջիկս, և երբե՛ք մեր յոյսը չկտրե՛նք Նախախնամութենէն՝ կեանքի ցաւերուն, տրամութիւններուն և փոթորիկներուն միջոցին :»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մարդ ինչ դժբախտութեանց աչ համդիպի, պէտք չե յուսահատի, որովհետեւ Աստուած [կ'ընդունի անկեւ ակունց որ իրեն կը դիմեն հաւաստով :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ալկէոն.—Ծովային քոչուն մը :
- (2) Կը շողային.—Կը փայլէին :
- (3) Անապարանով.—Փութով, շուտով :
- (4) Պայքեցաւ.—Հոս կը նշանակէ՝ մէջտեղ ելաւ :
- (5) Ուժգին.—Ուժով :
- (6) Հազուադէպ է.—Շատ քիչ կը պատահի :
- (7) Աղէտք.—Մեծ դժբախտութիւն :
- (8) Արկած.—Դժբախտ պատահար :
- (9) Ականատես չեմ եղած.—Աչքովս չեմ տեսած :
- (10) Մամուռ.—Բարեբու վրայ բուռնող խոտ մը (*houm*) :
- (11) Թուխս.—Հաւերուն եւ քոչուններուն նոր ծնած ձագերը :
- (12) Յնցել.—Ուժով երեցնել :
- (14) Կուլ տալ.—Կլլել :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Գիշեր մը ի՞նչ պատահեցաւ : — Լուսիկ ի՞նչ ըրաւ : — Ի՞նչ ըսաւ իր մօրը : — Մայրը ի՞նչ պատասխանեց իր աղջրկանը : — Շատ անգամ կայծակէն աղէտք յառաջ կուգա՞յ : — Վախնալը օգուտ ունի՞ : — Ալկէոնը ո՞ր կը շինէ իր բոյնը : — Թուխսը ուրկէ՞ շունչ կ'առնէ : — Երբ փոթորիկ ըլլայ, մայրը կը վախնա՞յ :

24. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

— Փոքրիկ թռչո՛ւն, ըսաւ տղան,
Նայէ՛ աղուոր սա վանդակիս⁽¹⁾,
Քեզի համար հիւսեցի զայն
Ոսկի թելով որ մէջն ապրիս:

Գորգըդ⁽²⁾ ծաղիկ, խշտեակդ⁽³⁾ է լոռ⁽⁴⁾.
Քեզի կորեկ⁽⁵⁾, թուղ ու խաղող
Պատրաստած եմ աղուոր աղուոր.
Եկո՛ւր այստեղ, ոստերըդ թո՛ղ:

Թըռչունն ըսաւ. — Փո՛քր աղջընակ,
Քու վանդակէդ ճոխ⁽⁶⁾ ու փարթամ⁽⁷⁾

Կը նախընտրեմ⁽⁸⁾ ծառն ու ծըմակ⁽⁹⁾ .
Ոչ թուզ կ'ուզեմ , ոչ համադամ⁽¹⁰⁾ .

Քու պալատիդ⁽¹¹⁾ մէջ ծիածան⁽¹²⁾
Դուն բանտարկել կ'ուզես զիս զատ ,
Բայց կեանքն անկախ՝ կեանք է միայն .
Ապրիլ կ'ուզեմ ես հոս ազատ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Աւելի սղեկ եւ սղֆաս ըլլալ եւ ա-
զատ , քան թէ հարուստ եւ գերի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Վանդակ.** — Թելերով կամ փայտիկներով շինուած ծակ ծակ փոքրիկ շէնք մը ուր թռչունները կը պահեն :
- (2) **Գորգ.** — Գետինը փռելիք կապտեր (խալը) :
- (3) **Լոռ.** — Մամուռ :
- (4) **Կորեկ.** — Թռչունի ուտելիք :
- (5) **Ճոխ.** — Հարուստ :
- (6) **Փարբամ.** — Հարուստ :
- (7) **Կը նախընտրեմ.** — Աւելի կը սիրեմ :
- (8) **Ծմակ.** — Անճառ :
- (9) **Համադամ.** — Աղուոր ուտելիքներ :
- (10) **Պալատ.** — Թագաւորի բնակարան :
- (11) **Ծիածան.** — Գոյնզգոյն :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ . — Տղան ի՞նչ ըսաւ թռչունին : — Տղան ի՞նչ ու-
տելիք պատրաստեր էր թռչունին : — Թռչունը ի՞նչ պատասխան
տուաւ տղուն : — Ինչո՞ւ թռչունը չէր ուզեր այդ գեղեցիկ վանդա-
կին մէջ ապրիլ :

25. Մ Ա Տ Ն Ո Յ Ը

Մեծահարուստ⁽¹⁾ այրի տիկնոջ մը մէկ հատիկ աղջիկը հիւանդացաւ ու մեռաւ :

Երկար տարիներ խեղճ կինը լացաւ ողբաց իր աղջկան վրայ զոր հոգիին պէս կը սիրէր :

Բնաւ մօտաւոր ազգական մը չունէր . որո՞ւ պիտի ձգէր իր մեծ հարստութիւնը :

Խորհեցաւ որ իր գիւղին մէջէն աղքատ աղջիկ մը քովը առնէ , մեծցնէ , կրթէ զայն , և բոլոր ունեցածը անոր թողու :

Բայց դիւրին բան չէր գտեել այնպիսի աղջիկ մը որ արժանի ըլլար իր բարիքներուն :

Ուստի միջոց մը խորհեցաւ :

Օր մը իր տունը հրաւիրեց դիւղին բոլոր այն աղջիկները որոնց մասին ամէն մարդ գովեստով կը խօսէր :

Մեծ հանդէս մը տուաւ . պար , երգ , տեսակ տեսակ խաղեր , ամէն տեսակ զուարճութիւն կար . և վերջն ալ վիճակահանութիւն մը տեղի ունեցաւ զանազան պարգևներով⁽²⁾ , ինչպէս գոհարներ⁽³⁾ , աղուոր կերպաններ , զմայլելի հովահարներ , ջնկարներ⁽⁴⁾ պարունակող գիրքեր , և շատ մըն ալ պտկաս արժէք ունեցող առարկաներ՝ սակայն ամէնքն ալ սիրուն և հաճելի :

Ամէն աղջիկ կ'երթար թիւ մը կը քաշէր պզտիկ շագոյրի⁽⁵⁾ մը մէջէն . եթէ իր թիւը շահէր , դանուած առարկաներուն մէջէն ուզածը ընտրելու⁽⁶⁾ իրաւունքը կ'ունենար : Տան տիկինը դրան մը վարագոյրին ետին նստած , գաղտուկ կը դիտէր այս տեսարանը և ուշադրութիւն կ'ընէր թէ ամէն ոք⁽⁷⁾ ի՞նչ պիտի ընտրէր :

Գիտէ՞ք այդ բոլոր աղջիկներէն ո՛րը ընպրեց ինքը.
այն աղջիկը որ այդքան թանկագին⁽⁸⁾ առարկաներուն
մէջէն մատնոց մը աւեր էր մատին վրայ փորձելէ ետ-
քը, վասն զի այդ ընտրութիւնը ցոյց կուտար թէ հա-
մեստ, աշխատասէր և լուրջ⁽⁹⁾ էր:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աշխատասէր տղամ անհնուն սի-
րելի է, եւ ան է որ կը վարձատրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մեծահարուստ. — Շաս հարուստ:
- (2) Պարզեւ. — Նուէր:
- (3) Գոհար. — Շաս սուղ եւ գեղեցիկ փար:
- (4) Նկար. — Գունաւոր պատկեր:
- (5) Շագոյր. — Պայուսակ:
- (6) Ընտրել. — Բանի մը հաւնելով ուրիշներէն զատել:
- (7) Ամէն ոք. — Ամէն մէկը:
- (8) Թանկագին. — Սուղ:
- (9) Լուրջ. — Խելքը զլուխը:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Մեծահարուստ տիկնոջ աղջիկը ի՞նչ եղաւ:—
Տիկինը որո՞ւ ուզեց ծագել իր հարստութիւնը:— Ի՞նչ միջոցով սորհեցաւ
արժանաւոր աղջիկ մը գտնելու համար:— Վիճակահանութեան մէջ
ի՞նչ պարզեւներ կային: — Ամէն աղջիկ ի՞նչ կը քաշէր շագոյրին
մէջէն:— Տիկինը ի՞նչ կ'ընէր:— Տիկինին հաւնած աղջիկը ի՞նչ պար-
զեւ ընտրեց էր:— Ինչո՞ւ տիկինը այդ աղջկան հաւնեցաւ:

26. ԼԵՒՈՆ ՎԵՐՋԻՆ

Հայոց վերջին թագաւորը կը կոչուի Լեւոն Լուսինեան, որ քաջ և առաքինի⁽¹⁾ մարդ մըն էր :

Թագաւոր ըլլալէն ետքը, տասը տարի շարունակ պատերազմեցաւ թշնամիներու դէմ, որոնք վերջապէս պաշարեցին գինքը իր զինուորներուն հետ Կապանի բերդին⁽²⁾ մէջ :

Այնտեղ անօթի մնալով, ամէնքը ստիպուեցան կատուի և էշու միս ուտել. յետոյ բոլորովին սով⁽³⁾ տիրեց, և Հայոց թագաւորը անձնատուր⁽⁴⁾ եղաւ ու գերի բռնուեցաւ : Իրեն հետ գերի բռնուեցան նաև իր կինը՝ Մարիամ թագուհին և իր աղջիկը՝ Ֆիմի :

Ասոնք ամէնքը մէկտեղ Նգիպտոս տարուեցան ուր մնացին եօթը տարի :

Երբ ազատ թողուեցան, Լեւոն թագաւորը իր կնոջը
և աղջկանը հետ ուխտի գնաց Երուսաղէմ: Հոն Մարիամ
և Ֆիմի Ս. Յակոբայ վանքը մտան ուր ապրեցան մին-
չեւ իրենց կեանքին վերջը:

Իսկ Լեւոն՝ գնաց Եւրոպա, ուր թագաւորներ հիւրըն-
կալեցին⁽⁵⁾ զինքը:

1393ին մեռաւ Հայոց վերջին թագաւորը Բարիդի
մէջ: Սէն-Տընի եկեղեցիին մէջ ցարդ կը մնայ իր գե-
րեզմանը, որուն վրայ կ'երեւայ իր արձանը պառկած,
իւր արքայական նշաններով, ծիրանի⁽⁶⁾ հագած, գլուխը
թաղով պսակուած, ձեռքը մական⁽⁷⁾ բռնած և ոտքե-
րուն տակ երկու առիւծ պառկած:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Առաքինի.—Բարի եւ պարկեռ:

(2) Բերդ.—Բարձր պատերով շէնք մը:

(3) Սով.—Ուսելիք չգտնուիլը:

(4) Անձնատուր եղաւ.—Ինքզինքը թեւամիին ձեռքը յանձնեց:

(5) Հիւրընկալեցին.—Ընդունեցին:

(6) Ծիրանի.—Թագաւորներու յատուկ կարմիր վերարկու:

(7) Մական.—Թագաւորական գաւազան:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ է Հայոց վերջին թագաւորը: — Ի՞նչպէս
մարդ էր:—Թագաւոր ըլլալէն ետքը ի՞նչ ըրաւ:—Թշնամիները ի՞նչ
ըրին իրեն:—Այնտեղ ի՞նչ պատահեցաւ:—Ինչո՞ւ անձնատուր եղաւ
թշնամիին:—Գերի բռնուելէն ետքը ո՞ւր տարուեցաւ: — Ո՞վ կար
իրեն հետ: — Ո՞րչափ ատեն եզիպտոս մնաց: — Երբ ազատ թող-
ուեցան ո՞ւր գացին:—Մարիամ եւ Ֆիմի ո՞ւր ապրեցան անկէ ետքը
եւ ո՞ւր մեռան:— Լեւոն թագաւորը ո՞ւր գնաց: — Ո՞ւր մեռաւ: —
Ո՞ւր թաղուեցաւ:

27. ԱՂՈՒՈՐ ԱՍՏՂԻԿԻՆ

Աղուոր աստղի՛կ դուն ոսկեգէս⁽¹⁾
Որ երկինքին մէջ կ'ապրիս ,
Ծաղի՞կ մըն ես , կանթե՞ղ մըն ես ,
Որ լոյսովըդ կ'այրես զիս :
Ախ , անգամ մը իջի՛ր դուն վար
Այդ ամպերուն լեռներէն ,
Մօտէն տեսնեմ լոյսըդ վառ վառ⁽²⁾ ,
Եւ կը թողում քեզ նորէն :
Կամ երկնցուր ինձ լուսափայլ⁽³⁾
Ելնարան⁽⁴⁾ մը արծաթէ ,
Որ մօտենամ քեզ քայլ առ քայլ
Լոյսըդ սրտիս մէջ ծաթէ⁽⁵⁾ :
Կամ ինծի տուր , փոքրի՛կ արեւ ,
Մեծ թռչունի զոյգ⁽⁶⁾ թեւեր
Փետուրի պէս նուրբ ու թեթեւ ,
Որ անոնցմով թռչիմ վեր :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ոսկեգէս. — Ոսկիի զոյն պոչով:
- (2) Վառ վառ. — Փայլուն:
- (3) Լուսափայլ. — Լոյսով փայլուն:
- (4) Ելնարան. — Շարժող սանդուխ:
- (5) Ծաթել. — Փայլիլ:
- (6) Զոյգ. — Երկու հաս:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ինչո՞ւ տղան աստղիկին «ոսկեգէս» կ'ըսէ: —
— Ինչո՞ւ «ծաղիկ ես» կ'ըսէ: — Ի՞նչ ըսել է ամպերուն լեռներէն:
— Տղան ինչո՞ւ կ'ուզէ որ աստղիկը ելնարան մը երկնցնէ վար: —
Ինչո՞ւ թռչունի թեւեր կ'ուզէ ունենալ:

28. ԾԱՂՐԱՆՔԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

Ամառուան մէջ, կիրակի առտու մը, ողնին⁽¹⁾ դաշտերը պտըտելու գնաց, մինչ իր կինը, տնակին մէջ, ցորեկուան կերակուրը կը սպտորաստէր։

Մացառի մը մօտ նապաստակ մը ելաւ դիմացը, ու հարցուց իրեն։

— Ի՞նչպէս եղեր է որ ասանկ գեղեցիկ նառտու մը դաշտ ելեր ես։

— Պտըտելու ելայ, պատասխանեց ողնին։

— Պտըտելո՞ւ, բաւ նապաստակը խնդալով այդ ծուռ սրունքներով ի՞նչ աղուոր պտոյտ կ'ըլլայ։

Այս խօսքը ողնին ջիղերուն դսլաւ, և ինքզինքէն ելլելով պոռաց։

— Կը կարծես թէ քու սրունքներդ իմիններէս աղէ՞կ են։

— Ատիկա տարակոյս չի վերցներ։

— Կը սխալիս, գոչեց ողնին. գրաւ կը դնեմ որ ես քեզմէ չուտ կը վազեմ։

— Այդ ծուռ սրունքներովդ, խեղճ ես, ինչ ես, պատասխանեց նապաստակը. բայց փորձե՛նք, եթէ կ'ուզես, ի՞նչ գրաւ դնենք։

— Շիշ մը գինի և օխա մը ստեպղին⁽²⁾։

— Շատ աղէկ, օ՛ն սկսինք։

— Ո՛չ, առարկեց ողնին. ես այս առտու դեռ բան մը չեմ կերեր. հոս սպոսէ՛. տուն երթամ, պատառ մը բան ուտեմ. կէս ժամէն կուգամ։

Նապաստակը հաւանեցաւ, և փշոտ կենդանին չիտակ տուն վազեց, միտքը դնելով որ աղուոր խաղ մը խաղայ անգութ անասունին որ զինքը ծաղրեր էր։

—Կնի'կ, ըսաւ, շո'ւտ հետս դաշտ եկուր: Նապաստակի մը հետ շիշ մը գինի և օխայ մը ստեպղին գրաւ դրի պնդելով որ ես իրմէ աղէկ կը վազեմ:

—Խենդեցա՞ր, ի՞նչ եղար, ըսաւ խեղճ կնիկը դողելով. դուն նապաստակին հետ կրնա՞ս մրցիլ:

—Ատ իմ գիտնալիք բանս է. դուն իմ գործիս մի' խառնուիր, միայն հնազանդէ':

Կինը անմիջապէս ճամբայ ելաւ, և ամուսինը հետեւեալ հրահանգները⁽³⁾ տուաւ անոր.

—Աղէ'կ մտիկ ըրէ. սա մեծ գաշտին մէջ պիտի վազենք. նապաստակը մէկ կողմէն, և ես՝ միւս կողմէն: Դուն այստեղ պահուըտէ, և երբ նապաստակը մօտենայ, երեւան ելիր ու ըսէ'. «Ես քեզմէ առաջ հասայ»:

Յետոյ կնոջը ցոյց տուաւ պահուըտելիք տեղը, և ինք հեռացաւ:

Նապաստակը որ իրեն կ'սպասէր, «Մէկ, երկու, երեք» գոչեց, ու նետի պէս մեկնեցաւ: Ողնին մէկ քանի քայլ տուաւ միայն, յետոյ փոսի մը մէջ պահուըտեցաւ:

Երբ նապաստակը գաշտին ծայրը հասաւ, ողնին կինը երեւան ելլելով գոչեց. «Ես քեզմէ առաջ հասայ»:

Արագաքայլ⁽⁴⁾ կենդանին ապշած⁽⁵⁾ մնաց, որովհետեւ երկու ողնիները ճիշտ իրարու կը նմանէին, ու ստիպուեցաւ վճարել շիշ մը գինին և օխայ մը ստեպղինը, որուն ջուրովը աղուորիկ ապուր մը եփեց ողնիին կինը իրիկուան ճաշին համար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պէտք է երբեք ծաղրել ուրիշները, որովհետեւ ծաղրողը շատ անգամ ծաղրանքի առարկայ կ'ըլլայ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Ոգնի.**—Կենդանի մը որուն մ'արմինը ամբողջ փուլերով ծածկուած է:
- (2) **Ստեպղին.**—Կարմիր պտուղ մը (*հափուէ*):
- (3) **Հրահանգ.** Պատուէր:
- (4) **Արագափայլ.**—Շուտ փայլող:
- (5) **Ապշած.**—Շփոթած, շուարած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ոգնիին դիմացը ո՞վ ելաւ: — Նապաստակը ի՞նչ հարցուց ոգնիին: — Ի՞նչ պատասխանեց ոգնին:—Նապաստակը ի՞նչ ըսաւ անոր:—Ոգնին ի՞նչ բանի գրաւ դրաւ: — Յետոյ ոգնին ո՞ւր գնաց: — Ոգնին ի՞նչ ըսաւ իր կնկանը: — Կինը ի՞նչ ըրաւ: — Ոգնին ի՞նչ հրահանգ տուաւ իր կնկանը:—Նապաստակը ի՞նչ ըրաւ: —Ոգնին ի՞նչ ըրաւ.—Ոգնիին կինը ի՞նչ ըրաւ:—Գրաւը ո՞վ շահեցաւ:—Ո՞վ վճարեց շիշ մը գինին եւ ստեպղինը:

29. Գ Ա Մ Ե Ր Ը

Հարմային գրպանները միշտ լեցուն են. ամէն տեսակ բան կայ մէջը. գնդակներ, դանակ մը, հոլ⁽¹⁾ մը, առասան⁽²⁾, և դեռ ուրիշ բաներ:

Այսօր նոր տեսակ մըն ալ աւելցած է, երեք հատ գամ, նոր նոր աղուոր:

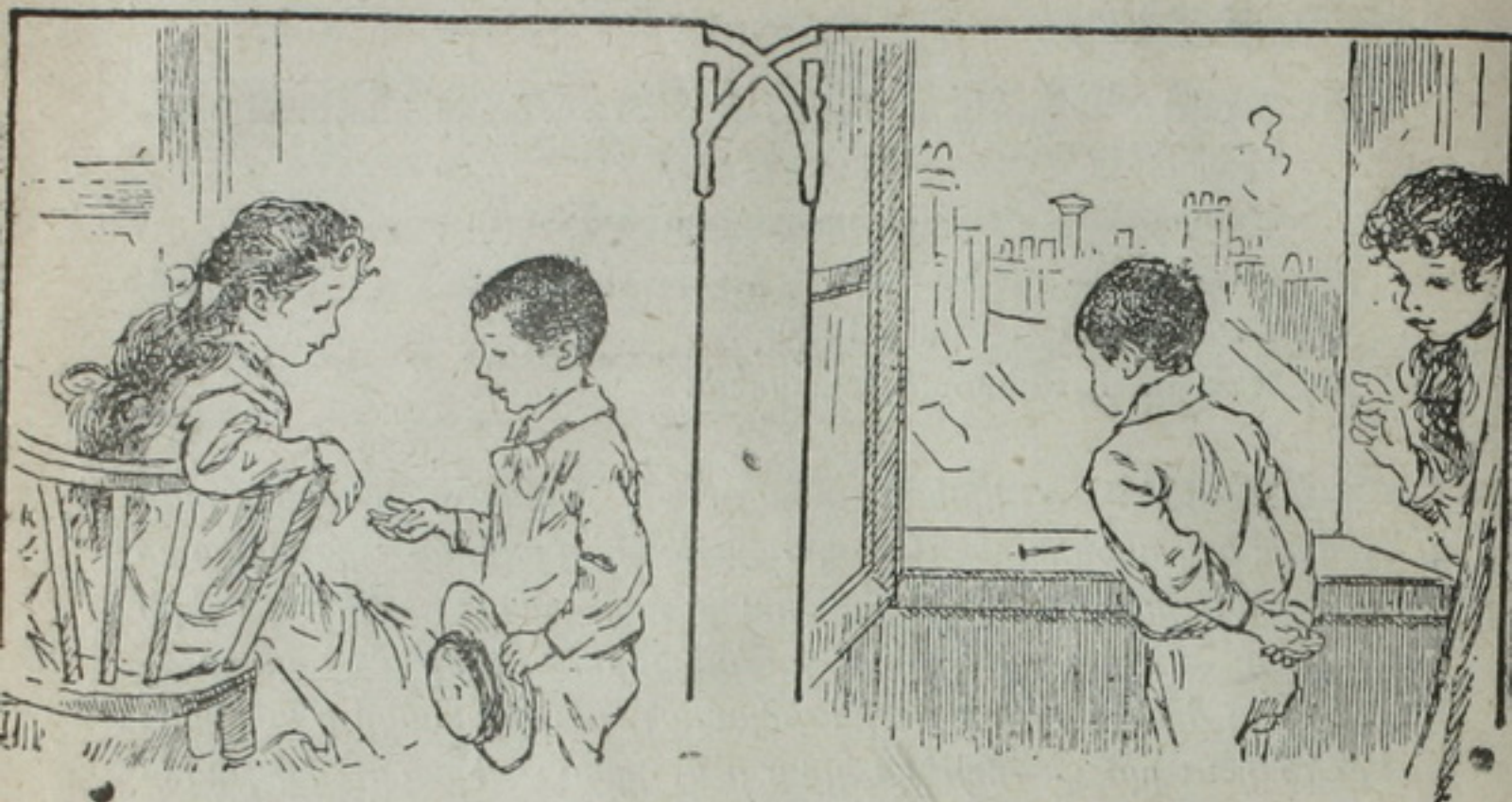
Ասոնք իր աջ ձեռքը բռներ է որ գրպանը չծակի: Մերթ ընդ մերթ⁽³⁾ տնոնց վրայ կը նայի և կ'ուրախանայ: Ի՞նչ փայլուն են, և ի՞նչ սուր է ծայրերնին, ի՞նչ աղուոր տափակ գլուխներ ունին:

—Ասոնք արծաթ են, չէ՞, ըսաւ Հարմա իր քրոջը:

Հերմինէ խնդաց իր եղբօրը միամտութեանը վրայ:

—Ո՛չ, Հարմա, ըսաւ, արծաթէ գամ չի չինուիր:

Արծաթը կակուղ է և դիւրաւ կը ծոխ: Արծաթէ գամը

չի կրնար կարծր⁽⁴⁾ փայտի մը մէջ մտնել : Յետոյ դամերը պէտքէ աժան ըլլան , և արծաթը սուղ է :

— Ուրեմն ի՞նչ են , հարցուց Հարմա , շատ ցաւելով իր գամերուն արծաթ չըլլալը իմանալով :

— Երկաթ են , պատասխանեց Հերմինէ :

— Երկաթ են մի՞ , պոռաց Հարմա , ի՞նչ կ'ըսես , ապանկ փայլուն երկաթ տեսած ունի՞ս :

— Երբ երկաթը ժանգոտ կամ ներկուած չէ , փայլուն կ'ըլլայ . նայէ՛ մայրիկին բանավիճակները :

Հարմային սիրտը կոտրեցաւ :

Բայց հիմայ որ գիտէ թէ կը ժանգոտին , կ'ուզէ գիտնալ նաեւ թէ ինչպէս կը ժանգոտին :

— Գամերդ ինծի տո՛ւր , կ'ըսէ քոյրը , դանոնք ջուրով թրջեմ և պատուհանին առջեւ դնեմ . վաղը առտու ժանգոտած պիտի ըլլան :

Հարմա դամին մէկը միայն կուտայ . մէկ հատը կը բաւէ , եթէ անիկա ժանգոտելով աւրուի , դոնէ միւս երկուքը փայլուն կը մնան :

Հետեւեալ առտուն, անկողնէն ելածին պէս Հարմա պատուհանը կը վազէ, կը բանայ: Ի՞նչ տեսնէ, գամին վրայ շատ մը կարմիր արատներ⁽⁵⁾ կան:

— Ժանգը աս է, ըսաւ քոյրը, եթէ աւելի երկար ատեն դուրսը ձգես, գամդ բոլորովին ժանդ պիտի դառնայ: Երկաթը խոնաւութեան չի դիմանար: Ասոր համար է որ կը ներկեն զայն երբ հարկ ըլլայ բաց օդին ու անձրեւին մէջ թողուլ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Հոլ. — Խաղալիկ մը որ իր վրայ կը դառնայ:

(2) Առասան. — Բարակ չուսն:

(3) Մերք ընդ մերք. — Երբեմն:

(4) Կարծր. — Չծռող (*սերք*):

(5) Արատ. — Բիծ (*շֆե*):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Հարմային գրպանը ի՞նչ կը գտնուի միշտ: — Ի՞նչպէս են այդ գամերը: — Հարմա ի՞նչ կը հարցնէ քրոջը: — Հերմինէ ի՞նչ կը պատասխանէ: — Գամերը ի՞նչպէս կը ժանգոտին. — Ինչո՞ւ համար բաց օդին ձգուելիք գամերը կը ներկեն:

30. ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

Այդպէս ինկած դաշտ անտառ ,
Ո՞ւր կը վազես անդադար ,
Ո՞վ նապաստակ աղուորիկ .
Հերի՛ք վազես , ա՛լ հերի՛ք :

Ականջներըդ տնկած վեր ,
Կ'անցնիս լեռներ ու սարեր⁽¹⁾ .
Անօթի՞ ես , ծարա՞ւ ես
Որ կը թռիս հովի պէս :

Ի՞նչ որ կ'ուզես քեզ կուտամ ,
Կերակուրներ հաժադամ⁽²⁾ :
Շաքա՞ր կ'ուզես թէ պիստակ⁽³⁾ ,
Ո՞վ անուշիկ նապաստակ :

Թո՛ղ դաշտերը լայնածիր⁽⁴⁾ .
Քիչ մը քովըս մօտեցի՛ր
Իմ թեւերըս , դիրկս ու ծոց
Ըլլա՛ն քեզի օրօրոց :

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. — Նապաստակը չորքոտանի սիրուն կենդանի մըն է որ աշխարհի ամէն կողմը կը գըտնուի: Կը սնանի⁽⁵⁾ արմատներ, խոտեր, տերեւներ, պտուղներ և հունտեր կրծելով: Նապաստակները ցորեկները իրենց որջէն⁽⁶⁾ դուրս չեն ելլեր շատ վախկոտ ըլլալնուն պատճառաւ, և միայն գիշերները ուտելիք գըտնելու կ'ելլեն, և լուսնին լոյսովը կը պտրտին իրարու ետեւէ վազվուտելով: Լէյս կենդանիները շատ կը քնանան միշտ աչքերնին բաց, այնքան սուր ականջ ունին, որ տերեւի մը շարժիլը լսելով կ'արթննան: Իրենց առջեւի թաթերը ետեւի թաթերէն կարճ ըլլալուն շատ աւելի դիւրութեամբ վեր կ'ելլեն լեռներէն, քան թէ կ'իջնեն, և շատ արագընթաց⁽⁷⁾ են: Եօթը կամ ութը տարի միայն կրնան ապրիլ: Առանձին կը բնակին և ձայն ձուն չեն հաներ մինչև որ մէկը չնեղէ զիրենք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Սար.**—Լեռան գլուխը:
- (2) **Համադամ.**—Համով եփուած:
- (3) **Պիստակ.**—Պտուղ մը (*phusuf*):
- (4) **Լայնածիռ.**—Լայն:
- (5) **Կը սնանի.**—Կը կերակրուի:
- (6) **Որջ.**—Անասունի բնակարան:
- (7) **Արագընթաց.**—Շուտ քալող:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.—Նապաստակը ի՞նչպէս կենդանի է: — Ո՞ւր կը գտնուի:—Ինչո՞վ կը սնանի: — Ե՞րբ դուրս կ'ելլէ որջէն: — Ինչո՞ւ համար ցորեկները չի պտրտիր:—Նապաստակները ի՞նչպէս կը քնանան: — Նապաստակներուն ականջը ի՞նչպէս է: — Առջեւի՞ թաթերնին երկայն է, թէ ետեւի: — Աւելի դիւրաւ վեր կ'ելլեն, թէ վար կ'իջնեն:—Քանի՞ տարի կ'ապրին:—Շատ կը պոռա՞ն:

31. ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ԱՐԱԳԻԼԸ

Աղուէսը օր մը սեղան սպասրաստեց մացառի մը շուքին տակ, և արագիլը⁽¹⁾ ճաշի հրաւիրեց: Ճաշը պարզ էր, մէկ տեսակ մը տալուր միայն զոր տափակ պնակի մը մէջ լեցուցած բերաւ:

Արագիլը, որուն կտուցը շատ երկայն ու բարակ է, չկրցաւ փշրանք մը բան ուտել այդ պնակին մէջէն, և բոլոր կերակուրը աղուէսը ինք լափեց:

Արագիլին սիրտը շատ վիրաւորուեցաւ այս անքաղաքավար շիւրընկալութենէն⁽²⁾, և միտքը դրաւ որ ինք ալ խաղ մը ընէ անոր փոխարէն:

Ուստի քանի մը շարաթ ետքը գնաց աղուէսին աղաչեց որ ճաշի գայ իրեն. «Կը խօսինք կը խնդանք, կ'ուտենք կը խմենք, և աղուոր ժամանակ կ'անցընենք», ըսաւ անոր:

Աղուէսը ուրախութեամբ ընդունեց այս հրաւերը, և որոշեալ ժամուն ելաւ գնաց:

Համեղ կերակուրին հոտը աշխարհք բռներ էր, և աղուէսին ախորժակը հեղձեցէ աւելի կը բացուէր:

«Այս ի՞նչ աղուոր բաներ պատրաստեր ես, կ'ըսէր արագիլին. շատ ծախքէ կէր ես, սիրելի բարեկա՛մս,» ու անհամբեր կ'սպասէր հաժադամ ճագարներուն որոնք շամփուրին վրայ շարունակ կը դառնային:

Մէյ մըն ալ նայիս, աղուոր ամանի մը մէջ սեղան բերուեցաւ ճագարին միտը սքանչելի խորոված. դժբախտաբար ամանին բերանը նեղ ու վիզը շատ երկայն էր:

Արագիլը անմիջապէս կտուցը խոթեց ու սկսաւ ախորժակով ուտել:

Բայց աղուէսին ցուկը լայն էր ու անոր մէջ չէր մտներ:

Ուստի անօթի ծարաւ իր տունը դարձաւ, սաստիկ նեղացած, ականջները կախ:

Մինչ արագիլը խնդալով կը պոռար ետեւէն.

«Անուշներ ըլլայ, աղուէ՛ս եղբայր. երբ որ կ'ուզես հրամմէ նորէն:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ինչ որ ընես, ան կը գտնես. ուսի պէտք ե քարուքեանք ու փաղափաղարուքեանք վարուիլ անհեղինակ ես, եթէ կ'ուզենի որ անոնի աշ նոյնպէս վարուին մեզի հետ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Արագիլ.**—Երկայն ոտերով, երկայն կտուցով թռչուն մըն է

(2) **Հիւրընկալութիւն.**—Հիւր ընդունիլ: (շէյրէկ):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Աղուէսը ո՞ւր սեղան պատրաստեց: — Զո՞վ հրաւիրեց:—Ճաշը ի՞նչ ամանի մէջ բերաւ:—Արագիլը ինչո՞ւ չկրցաւ ուտել:—Ո՞վ կերաւ կերակուրը:—Արագիլը ի՞նչ ըրաւ ասոր փոխարէն:—Արագիլին բերած կերակուրը ի՞նչ տեսակ ամանի մէջ դրուած էր:—Ո՞վ կերաւ այդ կերակուրը:—Ինչո՞ւ աղուէսը չկրցաւ ուտել:—Արագիլը ի՞նչ պոռաց աղուէսին:

32. Գ Ա Գ Ի Կ Ա

Այս պատկերին մէջ կը տեսնէք արձան⁽¹⁾ մը . երկար մօրուքով , պատկառելի⁽²⁾ մարդ մըն է , գլուխը ապարօշ⁽³⁾ փաթթած և երկար վերարկու մը հագած որ մինչեւ ոտքերը կ'իջնէ : Ասիկա Հայոց Բագրատունի թագաւորներէն Դագիկ Աի արձանն է որ վերջերս գտնուեցաւ Անիի աւերակները փորուած միջոցին :

Այդ արձանին քով եկեղեցական մը կեցած է , ան

ալ Իզմիրլեան կաթուղիկոսն է որ լուսանկարուած⁽⁴⁾ է Անի գտնուած ատեն :

Գագիկ Ա նշանաւոր եղած է իր խելքով ու իր գործերով : Ինք Հայաստանի մէջ առաջ տարած է երկրագործութիւնը⁽⁵⁾ և վաճառականութիւնը⁽⁶⁾, վանքեր ու դպրոցներ հաստատած է, և եկամուտներ⁽⁷⁾ կապած է եկեղեցիներուն և եկեղեցականներուն :

Երեսուն տարի թագաւորած է Անիի մէջ ասկէ ինը դար առաջ, ուր շինել տուած է մեծ ու փառաւոր եկեղեցի մը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անունով :

Իր կինն ալ, Կատրամիտէ թագուհին աւարտեց Անիի Մայր Եկեղեցիին շինութիւնը զոր Սմբատ թագաւորը սկսած էր, և որուն պատկերը տեսաք արդէն :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Պատկառելի.—Յարգանք ազդող:

(2) Արձան.—Քարէ կամ գանէ շինուած կերպարանք:

(3) Ապարօշ.—Գլխու փաթթոց:

(4) Լուսանկարել.—Պատկերը փառել:

(5) Երկրագործութիւն.—Հողը փորել, ցորեն, գարի եւայլն ցանել ու բուսցնել:

(6) Վաճառականութիւն.—Առուսուր բնել:

(7) Եկամուտ.—Շէնքերէ, տուներէ, տեղերէ առնուած վարձք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Այս պատկերին մէջ տեսած արձաննիդ ի՞նչ պէս է:—Որո՞նք արձանն է այն: — Քովը գտնուող եկեղեցականը ո՞վ է:—Գագիկ Ա թագաւորին արձանը ո՞րկէ գտնուեցաւ:—Ի՞նչ պէս թագաւոր էր Գագիկ:—Ի՞նչ նշանաւոր գործ ըրած է: — Որչա՞փ ատեն թագաւորած է:—Քանի՞ դար առաջ:—Անիի մէջ ի՞նչ շէնք շինել տուած է:—Իր կինը ի՞նչ գործ ըրած է:—Ի՞նչ է իր կնոջ անունը:

33. Փ Ի Ս Ի Կ Ս

Փափուկ մուշտակով⁽¹⁾ աղուորիկ փիսիկ,
Եկո՛ւր քընացիր հոս ծունկիս վրայ,
Աչուկըդ գոցէ, և մըշիկ մըշիկ
Հանգչէ՛ հանդարտիկ, քունդ անուշ ըլլա՛յ:

Դուն չար կատու չես, չես ճանկուտեր զիս,
Օր մը դպած չես իմ թեւ մը մազիս:

Փայլուն աչուկներդ յակինթի⁽²⁾ նըման,
Երբ ինծի նայիս, կը խնդան կարծես,
Ու թաթիկներդ ալ թաւիշ⁽³⁾ կը դառնան
Երբ անոնց ծայրով իմ դէմքս շոյես⁽⁴⁾:

Դուն գող կատու չես, չես լացըներ զիս
Օր մը դպած չես հացիս կամ կաթիս:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Մուշտակ**.—Անասունի մազոս մորթ (shurf):

(2) **Յակինթ**.—Ծանրագին կարմիր բար մը (kaguzp):

(3) **Թաւիշ**.—Մազոս մեծաքանակ երայաս մը (fashfek):

(4) **Շոյել**.—Շոյել:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ի՞նչ կ'ըսես փիսիկիդ: — Փիսիկդ չա՞ր է: —
Կը ճանկուտէ՞:—Փիսիկիդ աչուկները ինչի՞ կը նմանին:—Թաթիկ-
ները ի՞նչպէս կ'ըլլան, երբ դէմքդ շոյէ:—Փիսիկդ զքեզ կը լացնէ՞:

34. ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՇԻՆ

Մեռնի՛նք հայրենիքին հա՛նար :

Ֆրանսացիները 1870 ին կը պատերազմէին Գերմանացւոց հետ :

Բախտը Գերմանացւոց կողմն էր այս անգամ, և Ֆրանսացիք, հակառակ իրենց քաջութեան, պարտուեցան :

Երբ Բրուսիացիք Մէցի⁽¹⁾ մօտեցան, բոլոր բնակիչները ձգեցին փախան : Շրջակաները ագարակ մը կար, որուն մէջ աղջիկ մը պահապան ձգեր էին :

Երբ թշնամի զինուորները եկան տունը պաշարելու⁽²⁾, տեսան աղջիկը, և առին ի ենց պետին⁽³⁾ քով տարին :

Սպան⁽⁴⁾ աղջկանը ըսաւ .

— Մի՛ վախնար, քեզի չարիք մը չենք ըներ, միայն հարցումներու պատասխան տո՛ւր : Երկու ժամ առաջ Ֆրանսական բանակ⁽⁵⁾ մը անցաւ հոսկէ, ո՞ր կողմ գնաց :

Աղջիկը տժգունեցաւ⁽⁶⁾, յետոյ վայրկեան մը մտածելէ ետքը, պատասխանեց.

— Ֆրանսացի եմ ես, և չեմ կրնար ըսել ձեզի ինչ որ կրնայ Ֆրանսացիներուն վնաս պատճառել:

— Հիմակ գաղտնիքը բերնէդ կ'առնենք, յարեց բրուսիացի սպան, և զինուորներուն դառնալով, պոռաց.

— Զինուորնե՛ր, դուրս հանեցէ՛ք այս աղջիկը և պատին կապեցէք:

Սպային հրամանը գործադրուեցաւ⁽⁷⁾, և վեց հոգի կարգաւ շարուեցան, հրացաննին աղջկանը ուղղած, իրենց պետին հրամանին սպասելով քաշելու համար:

— Հիմայ, ըսաւ սպան աղջկանը, հիմայ խօսէ՛ նայիմ:

Աղջիկը լուռ կեցաւ:

— Նորէն կը հրամայեմ քեզի, խօսէ՛:

Դարձեալ լուռ կեցաւ:

— Զինուորնե՛ր, կրա՛կ:

Եւ դիւցազն⁽⁸⁾ աղջիկը ինկաւ մեռաւ գնտակահար⁽⁹⁾:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Մէց.— Գերմանական քաղաք մը:

(2) Պաշարել.— Շրջապատել:

(3) Պետ.— Մեծ:

(4) Սպայ.— Մեծ զինուորական:

(5) Բանակ.— Շատ զինուորներու խումբեր:

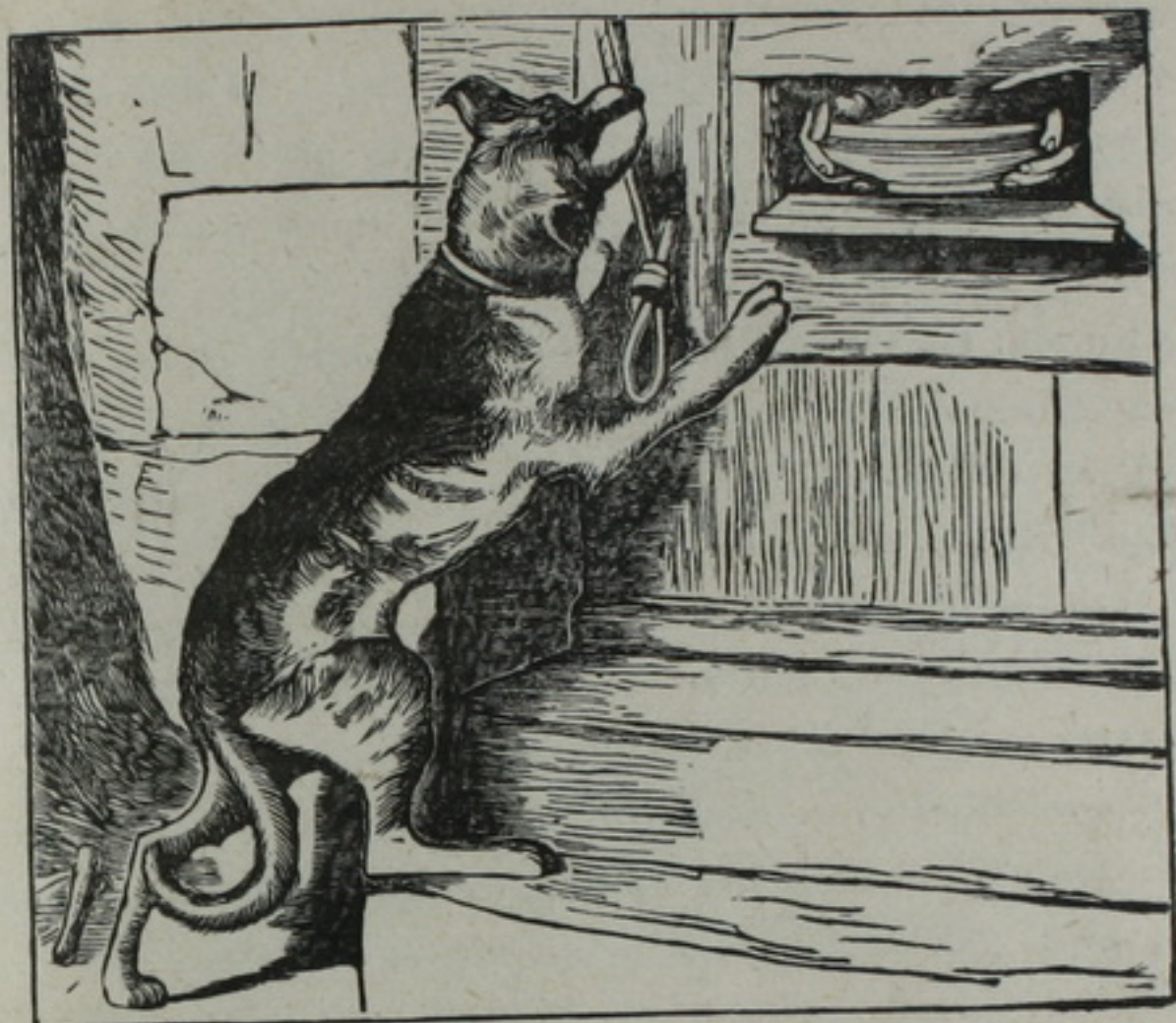
(6) Տժգունեցաւ.— Գոյնը նեւեց:

(7) Գործադրուեցաւ.— Կատարուեցաւ:

(8) Դիւցազն.— Մեծ քաջութեան տէր:

(9) Գնտակահար.— Գնակներէ զարնուած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Ֆրանսացիները ե՞րբ պատերազմեցան Բրուսիացւոց հետ:— Ո՞վ յաղթուեցաւ: — Երբ Ֆրանսացիք փախան, ագարակին մէջ ո՞վ մնաց:— Թշնամի զինուորները աղջկանը ի՞նչ հարցուցին: Աղջիկը ի՞նչ պատասխանեց: — Ետքը ի՞նչ պատահեցաւ:— Ֆրանսացի աղջիկը ինչո՞ւ մեռաւ:

35. ԽԵԼԱՅԻ ՇՈՒՆ ՄԸ

Մեծ քաղաքի մը մէջ քանի մը բարեգործ⁽¹⁾ տիկիններ մէջերնին դրամ ժողովեր էին, և ամէն օր խեղճ թաղի մը աղքատ ծերունիներուն կերակուր կուտային:

Կէս օրին, աղքատները կու գային ցած տնակի մը առջին, զանգակի մը չուանը կը քաշէին. պզտիկ պատուհան մը կը բացուէր գրեթէ դետնին հաւասար, և պնակ մը կերակուր կը դրուէր պատուհանին առջեւ: Ծերունին իր հետը բերած ամանին մէջ կը լեցնէր կերակուրը և կ'առնէր կը տանէր:

Յետոյ, ուրիշ մը կու գար, և ամէնքն ալ իրարու ետեւէ իրենց կերակուրը առնելով կը մեկնէին:

Շուէն մը, որ միշտ այն տեղուանքը կը պտըտէր, անոնց ըրածը ուշադրութեամբ դիտեց, ծերունիներուն շուրջը սլքտաց⁽²⁾ որ իրեն ալ բաժին մը հանեն, բայց տեսնելով որ զինքը մտածող չկար, որոշեց ինք իր գըլխուն ճարը տեսնել:

Օր մը, աղքատներուն մեկնելէն ետքը, գնաց ինք ալ զանգակին չուանը քաշեց. պտտուհանը բացուեցաւ, և պնակ մը կերակուր երեւան ելաւ: Շուէնը անմիջապէս լափեց⁽³⁾ զայն ու հեռացաւ:

Այս յաջողութենէն⁽⁴⁾ քաջալերուած⁽⁵⁾, խելացի կենդանին սկսաւ ա'լ ամէն օր պտտուհանին առջին ներկայանալ:

Ծառաները հասկցան շանը վարպետութիւնը, բայց ձայն չհանեցին, ուղեւով կերակրել այդ շուէնը որ այդքան խելք ցոյց կու տար փորը կշտացնելու համար:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Բարեգործ.—Բարիք բնող:

(2) Սլքտաց.—Պսրսկեցաւ:

(3) Լափել.—Շուէն շուէն ուտել:

(4) Յաջողութիւն.—Գործի մը գլուխ ելլելը:

(5) Քաջալերուած.—Ուժ առած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Բարեգործ տիկիները ի՞նչ կ'ընէին: — Պտտուհանին առջեւ ի՞նչ կը դրուէր:—Ծերունին ի՞նչ կ'ընէր:—Շուէնը ի՞նչ ըրաւ:—Շուէնը մէկ անգամ միայն քաշեց զանգակին չուանը. —Ծառաները ի՞նչ ըրին:

36. ԲԱՐԻ ՊԻՓՈՒՆ

Պօղոս պըտոյտի տարած էր Պիժուն,
Տան պահապանը, հաւատարիմ շուն.
Եւ անոր մէկ փոքր յանցանքէն համար
Տըւած էր իսկոյն պատիժ մը յարմար:
Երբ կը դառնային, հազիւ կէս ճամբան,
Երկու չար տըղաք իր դիմացն ելան.
Կ'ուզէին կըռուիլ, վընասել իրեն,
Ու կը պոռային. «Մ'անցնի՛ր այս տեղէն»:
Իր ճամբան կտրած արդելք կ'ըլլային⁽¹⁾.
Բայց Պիժուն յանկարծ հաչելով ուժգին
Իր սուր ակռաներն անոնց ցոյց տըւաւ,
Եւ տըղաքն իսկոյն փախան ըշտապաւ⁽²⁾:
Պօղոս այն ատեն համբուրեց Պիժուն.
«— Դուն ինձմէ լաւ ես, շունի՛կս իմ սիրուն,
Ըսաւ գգուանքով⁽³⁾: Երբ ծեծեմ ըզքեզ
Դուն չես բարկանար, ոտքըս կը լըզես.
Իսկ երբ չար տըղաք վըրաս յարձակին,

Իսկոյն աչքերէդ բոցեր կը ժայթքին :
 Տղաք կը սոսկան հաշելէդ անգամ :
 Իմ աղուո՛ր Պիժուս, անգի՛ն⁽⁴⁾ բարեկամ :»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մի՛ քննասե՛ք կենդանիներուն. ա-
 նոնք շատ անգամ օգտակար կ'ըլլան ձեզի եւ կը պաշտպանեն
 զձեզ թշնամիներու դէմ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Արգելի՛ կ'ըլլային.**—Ձէին թողուր :
- (2) **Շտապաւ.**—Շուտ շուտ :
- (3) **Գոռանքով.**—Շոյելով :
- (4) **Անգին.**—Շատ մեծ արժէք ունեցող :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ էր Պիժուն :—Ի՞նչ ըրաւ Պօղոս Պիժունին :
 —Դիմացնին ո՞վ ելաւ : — Տղաքը ի՞նչ պոռացին : — Պիժուն ի՞նչ
 ըրաւ :—Տղաքը ի՞նչ ըրին :—Պօղոս ի՞նչ ըսաւ այն ատեն Պիժունին :

37. Ս. ՍԱՐԳՍԻ ՍԱԳԸ

«Այսօր անունիս օրն է, ըսաւ փոքրիկ Սարգիս իր
 եղբայրներուն ու քոյրերուն. այս իրիկուն խորոված
 սագ մը պիտի ուտենք» :

Երբ մութը կոխեց, լոյսերը վառեցին, և տղաքը
 զուարթութեամբ վազեցին տեղերնին նստեցան ճաշի սե-
 ղանին շուրջը, անհամբեր սպասելով խոստացուած կերա-
 կուրին :

Վերջապէս սպասուհին եկաւ, և կրակին առջեւ շամ-
 փուրին⁽¹⁾ անցուած սագը դիտելով. «Կէս ժամ պէտք է,
 ըսաւ, որ աղէկ մը եփի» :

Տղաքը, այս խօսքերը լսելով, սկսան լալ պոռալ :

Այն ատեն սպասուհին վարպետութիւն մը բանեցնելով ,
ըսաւ անոնց . « Խելօք կեցէ՛ք , այսօր սարսափելի աղապիւ-
ճիւղ մը կը պտըտի փողոցները , և անառակ տղաքը տոպ-
րակը կը դնէ կը տանի : Եթէ չլռէք , սագը անոր կու-
տամ » :

Մանուկները այս խօսքերուն կարեւորութիւն չտուին
և սկսան ա՛լ աւելի պոռչտալ⁽²⁾ որ սագը բերէ :

Սպասուհին պատուհանը բացաւ , շամփուրը առաւ և
պատուհանէն դուրս երկնցնելով , ըսաւ . « Ա՛ռ , աղապիւ-
ճիւղ , սա սագը դուն կե՛ր , անուշներ ըլլայ » :

— Շնորհակալ եմ , պատասխանեց հաստ ձայն մը
փողոցէն :

Ճիշդ այդ վայրկեանին անօթի գող մը կ'անցնէր ցած
պատուհանին տակէն , որ շամփուրը անցուած սագը յա-
փշտակելով փախաւ :

Մանչ աղջիկ սկսան աղաղակներ արձակել , ողբալ ,
ձգել⁽⁴⁾ : Մայրերնին այս աղմուկները լսելով , քովերնին
վազեց և պատահածը իմանալով՝ ըսաւ .

— Ահա՛ ձեր անհամբերութեան և որկրամոլութեան⁽⁴⁾
պատիժը , տղա՛քս : Այս իրիկուն սագի տեղ պանիր հաց
միայն պիտի ուտէք » :

Յետոյ սպասուհին դառնալով .

« Քանի՛ քանի անգամ պատուիրած եմ քեզի , ըսաւ ,
որ ատանկ սուտ բաներ չպատմես տղոց : Անմիտ անհնա-
ղանդութիւնդ պատժելու համար , ամսականէդ վար պի-
տի դնեմ սագին և շամփուրին գինը » :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Շամփուր.—Սուր երկաթ որուն վրայ միս կ'անցրնեն եւ կը
լսորովեն :

(2) Պոռչտալ.—Պոռալ կանչել :

(3) Ձգել.—Սուր ձայներ հանել :

(4) Որկրամոլութիւն.—Շատակերութիւն :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Սարգիս ի՞նչ ըսաւ իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն:—Երբ մուծը կոխեց տղաքը ի՞նչ ըրին: — Սպասուհին ի՞նչ ըսաւ տղոցը:—Տղաքը այս խօսքերը լսելով ի՞նչ ըրին:—Սպասուհին ի՞նչ ըսաւ:—Մանուկները լռեցի՞ն:—Այն ատեն սպասուհին ի՞նչ ըրաւ:—Փողոցէն ծայն մը ի՞նչ պատասխանեց:—Ո՞վ էր այդ խօսքերը ընողը:—Տղաքը ի՞նչ ըրին:—Մայրերնին երբ պատահածը իմացաւ, ի՞նչ ըրաւ:

38. ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Ամէնքդ ալ գիտէք սա երգը զոր կ'երգեն հայ տղաք
Վարդանանց տօնին օրը.

Իմ հայրենեաց հողիս Վարդա՛ն,
Անո՛ւշ Վարդան,

Հողիս հողւոյդ եղնի զուրպան⁽¹⁾, Էլն . .

Այս երգը շինուած է քաջ Վարդան Մամիկոնեանի համար, որ տառնըհինգ դար առաջ 1016 ուրիշ քաջերու հետ նահատակուեցաւ⁽²⁾ Հայաստանի մէջ:

Այն ատենները Պարսիկները կրակը կը պաշտէին, և իրենց թագաւորը ուղեց որ Հայերն ալ կրակապաշտ ըլլան: Վարդան որ Քրիստոնեայ զօրավար մըն էր, դէմ դրաւ. և հայ քաջերու գլուխը անցած՝ անոնց վրայ յարձակեցաւ:

Յազկերտ շատ զօրք զրկեց Հայաստան, և Աւարայրի դաշտին մէջ երկու բանակները պատերազմեցան իրարու հետ:

Պարսիկները իրենց հետ շատ մը փիղեր⁽³⁾ բերեւ էին, որոնք իրենց բանակին առաջքը տեղաւորուեցան:

Այն ատեն տակաւին հրացան չկար. հեռուէն նետով⁽⁴⁾ կը կոռէին:

Հայերը մեծ քաջութեամբ կռուեցան մինչեւ իրիկուն, բայց Վարդանի զարնուեցաւ ու մեռաւ. իրեն հետ մեռան նաև բազմաթիւ քաջ զօրավարներ, ու Հայերը ցրուեցան:

Այն ժամանակէն իվեր ճիշդ 1462 տարի անցած է, և Հայերը ամէն տարի մեծ հանդէսներով կը տօնեն քաջ Վարդանի և իր ընկերներուն յիշատակը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

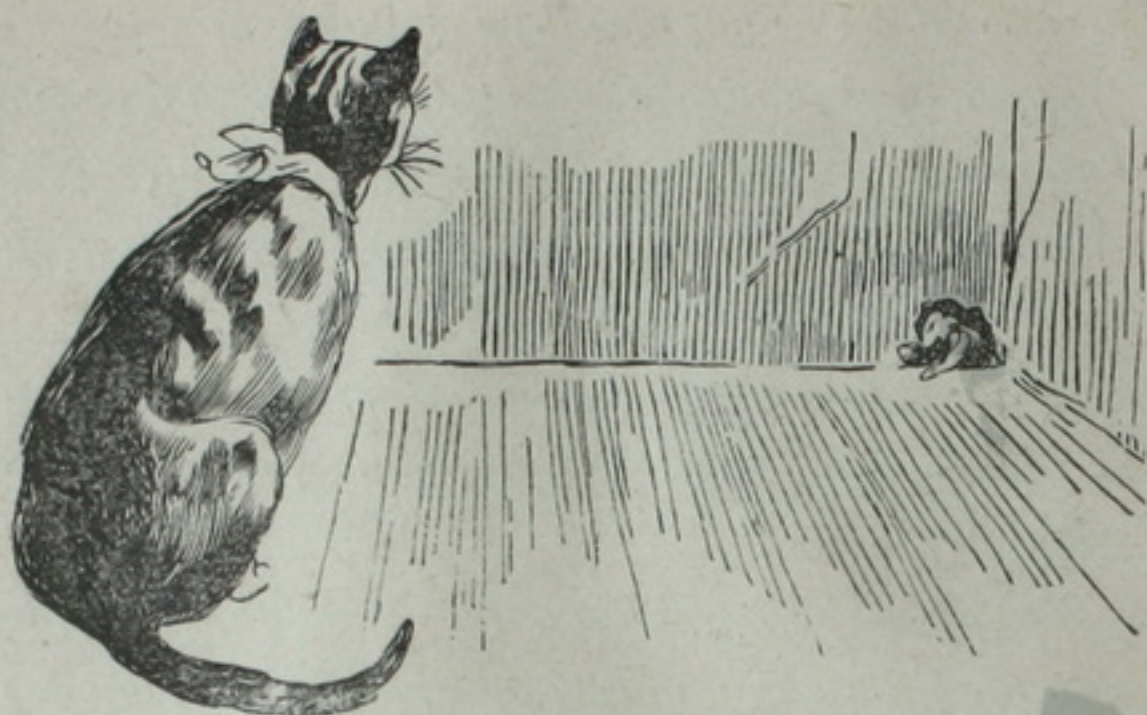
(1) Եղևի դուրպան.—Մէկուն համար մեռնի:

(2) Նահատակուիլ.—Մէկը կամ բան մը պաշտպանելու համար մեռնիլ:

(3) Փիղ.—Մեծ կենդանի մը որ պաշին ունի:

(4) Նետ.—Հին ասեցները գործածուած զէնք մը որ սուր ծայրով երկաթ մըն է եւ լարի մը վրայ փառուելով կը նետուի:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Ի՞նչ երգ կ'երգեն Վարդանանց տօնին օրը:— Ո՞վ է քաջ Վարդան:—Ի՞նչ ըրած է:— Ո՞ւր նահատակուեցաւ:— Յազկերտ ո՞վ էր:— Ի՞նչ առաջարկեց Հայերուն:— Հայերը ընդունեցին:— Վարդան ի՞նչ ըրաւ:— Ո՞ւր պատերազմեցան:— Ետքը ի՞նչ պատահեցաւ:—Այդ պատերազմէն իվեր քանի՞ տարի անցած է:

39. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Ծաղիկն մէջէն օր մը մուկը տեսաւ կատուն :
 — « Ինչո՞ւ համար, ըսաւ չարիք կ'ընես մեզ դուն
 խեղճ մուկերը հասցուցած չես քեզի վրնաս .
 Եթէ ճանչնաս զանոնք դուն գոհ պիտի մընաս :
 Գիշեր ցորեկ ինչո՞ւ ըզմեզ կը հալածես⁽¹⁾ .
 Կ'ուզե՞ս, քեզի բաժին հանեմ⁽²⁾ կերած հացէս :
 Եւ հաշտըինք, մտերմանա՛նք իրարու հետ,
 Վըրէժն⁽³⁾ ու քէն⁽⁴⁾ ալ մեր մէջէն ըլլան անհետ⁽⁵⁾ :
 — Բարի մուկ մը կ'երեւաս դուն և խելացի,
 Այդ խօսքերըդ բարձր ու վըսեմ⁽⁶⁾ չատ սիրեցի .
 Կ'ուզեմ գքեզ մօտէն տեսնել . ելի՛ր ծաղէդ,
 Յուցո՛ւր ինծի սա անուշիկ հասակըդ դէթ⁽⁷⁾ :
 Առաջ եկո՛ւր, ի՞նչ կը վախնաս, անոր կ'ըսէր .
 Ես ոչ քեզի, ոչ քու ցեղիդ չեմ վընասեր : »
 Մուկն անխոհեմ ելաւ ծաղէն տոտիկ տոտիկ .
 Կատուն ցատքեց ու զայն ըրաւ բըզիկ բըզիկ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Միշտ զգոյշ կեցե՛ք շողոփորթներէն :

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Կը** հալածես. - ետեւէս կ'իյնաս:
- (2) **Բաժին** հանեմ. — Մ. u մը տամ:
- (3) **Վրէժ**. — Չարիքի փոխարէն չարիք:
- (4) **Քէն**. — Հակառակութիւն:
- (5) **Անհետ** բլլան. — Վերնան:
- (6) **Վսեմ**. — Շատ բարձր:
- (7) **Գէք**. — Գոնէ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Մուկը զո՞վ տեսաւ: — Ի՞նչ ըսաւ անոր: —
Պատուէն ի՞նչ պատասխանեց:

40. ԲՈՂԿԸ

Խեղճ պարտիզպան մը, իր պարտէզէն, ահագին⁽¹⁾
բողկ⁽²⁾ մը հանեց որուն վրայ ամէն մարդ կը հիանար:
Ու առաւ տարաւ դայն գիւղապետին որ հարուստ մարդ
մըն էր, և դաշտերուն ու պարտէզներուն մշակութեան
մեծ հոգ կը տանէր:

Ուստի աղուոր բողկը տեսնելով, գովեց պարտիզ-
պանին աշխատութիւնը, շնորհակալ եղաւ ու երեք ոսկի
նուէր տուաւ դայն քաջալերելու համար:

Գիւղին մէջէն, աղարակապան մը, որ հարուստ,
բայց ծակաշք⁽³⁾ էր, երբ այս բանը իմացաւ, ըսաւ
ինքնիրեն.

«Գեղեցիկ հորթ⁽⁴⁾ մը ունիմ. անմիջապէս գիւղապե-
տին տանիմ: Եթէ բողկին համար երեք ոսկի տուաւ, իմ
հորթիս համար ո՞վ գիտէ ի՞նչ պիտի տայ:»

Իսկոյն կենդանիին վիզէն չուան մը անցուց ու գիւ-
ղապետին տանելով, աղաչեց որ ընդունի իր նուէրը:

Գիւղապետը շատ խելացի մարդ մըն էր, և ազա-
րակապանին բնաւորութիւնը գիտէր. ուստի հասկցաւ
անոր միտքը, ու ըսաւ.

— Քանի որ այդչափ կ'աղաչես, կ'ընդունիմ. բայց
ես ալ կ'ուզեմ քեզի նուէր մը ընել փոխարէն: Ուստի
անանկ պարգեւ մը տամ որ հորթիդ երեք անգամը ար-
ժած է ինծի:

Ու հանեց պարտիզպանին բերած խոշոր բողկը
տուաւ ազարակապանին, պատժելու համար անոր ծա-
կաչքութիւնը:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Ծակաչք մարդը ոչ մեկեմ կը սիրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ահագիմ.— Շատ մեծ:
- (2) Բողկ.— Բոյս մը (թուրփ):
- (3) Ծակաչք.— Զկեցացող:
- (4) Հորթ.— Կովի ձագ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Պարտիզպանը ի՞նչ տարաւ գիւղապետին: —
Գիւղապետը ի՞նչ ըրաւ աղուոր բողկը տեսնելով:— Ծակաչք ազա-
րակապանը ի՞նչ ըրաւ, երբ ասիկա իմացաւ:— Յետոյ ի՞նչ ըրաւ.—
Գիւղապետը ի՞նչ ըսաւ անոր:— Ի՞նչ նուէր տուաւ փոխարէն:

41. ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի, շատ գեղեցիկ մրցանակ մը ստացայ-
կաչիէ ոսկեզարդ կողքով սքանչելի դիրք մըն է, որուն
մէջ շատ մը պատկերներ կան, ու շատ մըն ալ պատմու-
թիւններ և շահեկան տեղեկութիւններ:

Այդ գիրքին մէջ կարդացի թէ հիմակուան մարդիկը աւելի աղէկ լուսաւորուած են քան առջի մարդիկը :

Հինաւուրց⁽¹⁾ դղեակներու⁽²⁾ մէջ գործածուած ջահերու⁽³⁾ պատկերներ կան այս գիրքին մէջ , և անոնց քով ճրագներ⁽⁴⁾ : Մեծ մայրիկս կ'ըսէ թէ ժամանակաւ այդ ճրագներէն կը վառեն եղեր իրենց տանը մէջ :

Գիրքին մէջ խօսուած է նաև մեր հիմակուան գործածած մոմերուն և քարիւղի⁽⁵⁾ լամպարներուն վրայ :

Կան նաև ելեկտրական լուսաւորութեան վրայ տեղեկութիւններ զոր մեր գիւղին մէջ տեսած չենք :

Այդ գիրքը կարդալէս ի վեր մեծ փափաք ունէի տեսնելու իրական ջահեր և ելեկտրական լամպարներ :

Անցեալ շաբթու մեր գիւղին մէջ իրարանցում մը կար . մեր գիւղին տօնաւաճառին օրն էր : Մեծ բազմութիւն լեցուած էր հրապարակին⁽⁶⁾ վրայ , և բոլոր մօտակայ գիւղերէն ու քաղաքներէն վաճառորդներ տեսակ տեսակ ապրանքներ բերած էին ցուցադրելու⁽⁷⁾ :

Ասդին անդին վրաններ⁽⁸⁾ կանգներ էին : Երբ իրիկուն եղաւ , փափաքիս հասայ : Խումբ մը մարդիկ «պո՛ւմ , պում» թմբուկ⁽⁹⁾ կը զարնէին , ուրիշներ զուռնայի մը ձայնով կը պարէին : Եւ քանի մը գեղջուկներ խոշոր ջահեր բռնած էին ձեռքերնին որոնք կը վառէին սև մուսխեր արձակելով որ մարդուս աչքերն ու կոկորդը կ'այրէր :

Սկսայ հազալ , և աչքերէս արցունք եկաւ , բայց քիչ մը հեռուն հրաշալի տեսարան մը կար :

Կապիկներու խաղարան մը հաստատեալ էին մեծ շէնքի մը մէջ ուրկէ արձակուած լոյսը հրապարակը կը լեցնէր : Մեքենայ մը արագ արագ դառնալով կը լուսավառէր լամպարները ցորեկուան լոյս մը տարածելով ամէն կողմ : Մեքենան խոշոր հովի մը պէս ձայն կը հանէր , և երբեմն կայծեր կը ցատքեցնէր : Այս էր ելեկտրական լոյսը :

Երջանիկ ենք որ հին ատենները աշխարհք չենք եկած
և քսաներորդ դարուն մէջ կ'ապրինք :

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հինաւուրց. — Հին ժամանակի:
- (2) Դղեակ. — Թագաւորներու կամ իշխաններու բնակարան:
- (3) Զահ. — Վրան կուպր քուած ցուպ գոր կը վառեն:
- (4) Ճրագ. — Ոչխարի հարպով շինուած մում (եաղ մումը):
- (5) Քարիւղ. — Մեր հիմակուան վառած հեղուկը (կազ):
- (6) Հրապարակ. — Փողոցին մէջ լայն սեղ մը:
- (7) Յուցադրել. — Մէջսեղը դնել ցուցնելու համար:
- (8) Թմբուկ. — Տեսակ մը գեղջուկ եռագի գործիք (ջալուլ):
- (9) Վրան. — Լաթէ շինուած պասսպարան (խսքր):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Այս տարի մրցանակ ստացած գիրքիդ մէջ
ի՞նչ կարդացիր: — Ի՞նչ պատկեր տեսար այդ գիրքիդ մէջ: — Այդ
գիրքը կարդալէդ ետքը ի՞նչ փափաք ունեցար: — Անցեալ շաբթու
ինչո՞ւ իրարանցում կար ձեր գիւղին մէջ: — Տօնավաճառին ի՞նչ
կը բերեն գիւղը: — Երբ իրիկուն եղաւ, ի՞նչ ըրին: — Հասկցա՞ր թէ
հին ատենները ի՞նչ լոյս կը վառէին մարդիկ: — Ելեկտրական
լուսը ի՞նչպէս էր:

42. ԿԱՂԱՄԲԸ

Երկու մեծկակ տըղաք, Արսէն և Գասպար
Պարտէզի մը պատին քովէն կ'երթային.
Արսէն ըսաւ. «Սա կաղամբը տե՛ս, աղբա՛ր,
ի՛նչ խոշոր է, ի՛նչ աղուոր, ի՛նչ ահագին»
— Ատ ալ բա՞ն է, գոչեց Գասպար հեղնուլթեամբ,⁽¹⁾
Մեր մատուռին զանգակատան չափ խոշոր

Ես կաղամբ մը տեսած եմ, բայց ի՞նչ կաղամբ •
— Ես ալ, ըսաւ, շինեցի դեռ անցեալ օր

Մեր մատուռին մեծութեամբ սան⁽²⁾ մը խեցի⁽³⁾ •
— Ինչո՞ւ այդչափ մեծ շինեցիր, տընաշէն⁽⁴⁾ :
— Ձըհասկցա՞ր, ապո՛ւշ, դիտմամբ շինեցի
Որ քու կաղամբդ այդ սանին մէջը խաշեն» :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մեծխօսիկուքիւնը շատ ծաղրելի քերութիւնն լինե է. հասեաւ մարդը ինք իր անձը, իր գործերը չի մեծցներ, եւ անոնց վրայ չի խօսիր:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

((1) **Հեգնութեամբ.**—Ծաղրելով:

((2) **Սան.**—Կերակուր եփելու աման:

((3) **Խեցի.**—Հողէ շինուած եւ փուռի մէջ եփուած նիւթ:

((4) **Տնաշէն.**—Տունը շէն պահող (հոս հեգնութեամբ ըսուած է):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Երկու տղաքը ո՞ւր կ'ընթանային: — Արսէն ի՞նչ ըսաւ Գասպարին: — Գասպար ի՞նչ պատասխանեց: — Արսէն հաւատա՞ց անոր ըսածին: — Ի՞նչ պատասխան տուաւ: — Գասպար ի՞նչ հարցուց: — Արսէն ի՞նչ պատասխանեց:

43. ՇԱՀՈՒՆ ԿԷՍԸ

Գիւղացի ազնուականի⁽¹⁾ մը տունը հարսնիք կար։ Հիւրերը հաւաքուեր էին արդէն, և օրերէ ի վեր կը տեւէին պարերը, խաղերը և հացկերոյթները։

Որսեր, հաւեր, հպտուղներ, անուշեղէններ առատ առատ⁽²⁾ կը բերէին սեղանին վրայ։ միայն ձուկ չկար, որովհետեւ գիւղը շատ հեռու էր քաղաքէն, ու ձմեռը սաստիկ ըլլալուն՝ ծովը յուզուած էր շարունակ, և ձուկ չէր բռնուեր։

Յանկարծ ծառայ մը եկաւ տան տէրոջը իմաց տուաւ թէ ձկնորս մը խոշոր ձուկ մը բերեր էր։ Ամէնքը ուրախացան, և ձուկն ու ձկնորսը ներս բերուեցան հիւրերուն քով։

— Ապրի՛ս, ըսաւ ազնուականը, ձուկդ շատ աղուոր է, ուզած գինդ պիտի տամ։ Քանի՞ ղրուշ կ'ուզես։

— Ես դրամ չեմ ուզեր, տէ՛ր, պատասխանեց ձրկնորսը, բայց եթէ անպատճառ բան մը տալ կ'ուզէք, հարիւր խարաղանի հարուած տուէ՛ք ինծի։

Ամէնքը զարմացան, բայց ձկնորսը կը պնդէր։

Վերջապէս տան տէրը ստիպուած՝ հրաման ըրաւ որ մարդը պառկեցնեն ու անոր փափաքը կատարեն։

Յիսուն հարուած տրուելէ ետքը, «կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, պոռաց ձկնորսը, այս գործին մէջ ընկեր մը ունիմ ես, պէտք է որ վարձքին կէսը անոր տաք»։

— Կանչէ՛ նայինք, ո՞ր խենդն է ընկերդ, ըսաւ տան տէրը։

— Ձեր դռնապանն է, պատասխանեց խեղճ մարդը։ Ձթողուց որ ներս մտնեմ, մինչև որ չխոստացայ ձուկին

փոխարէն առածիս կէսը իրեն տալ : Հիմայ կ'ուզեմ
խոստումս կատարել :

— Վա՛յ, վա՛յ, ըսաւ տան տէրը, անմիջապէս բե-
րէ՛ք դռնապանը, և իր վարձքը⁽³⁾ տուէ՛ք իրեն :

Անիրաւ դռնապանը բերին, յիսուն հարուած տուին
իրեն, և տունէն ճամբեցին : Իսկ ձկնորսը առատօրէն
վարձատրեցին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Շահախնդրութիւնը անագնիւ քան
է. շահախնդիր մարդիկ միշտ կը խայտառակուին եւ իրենց
արժանի պատիժը կը գտնեն :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ազնուական.**— Բարձր րնցանիքի վերաբերող մարդ :

(2) **Առատ.**— Լեցուն, շատ :

(3) **Վարձք.**— Փոխարինութիւն :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Գիւղացի ազնուականին տունը ի՞նչ կար : —
Սեղանին վրայ ի՞նչ բան կը պակսէր : — Ինչո՞ւ ձուկ չէր բռնուեր : —
Ժառան ի՞նչ իմաց տուաւ : — Ձուկն ու ձկնորսը ի՞նչ ըրին : — Ազ-
նուականը ի՞նչ ըսաւ : — Ձկնորսը ի՞նչ պատասխանեց : — Տան տէրը
ի՞նչ ըրաւ : — Յիսուն հարուած տրուելէ ետքը, ձկնորսը ի՞նչ պոռաց :
— Դռնապանը ի՞նչ ըսեր էր ձկնորսին :

44. ՏՈՐՔ ԱՆԳԵՂ

Շատ դարեր առաջ, Հայաստանի մէջ, երիտասարդ մը
կար Տորք անունով, այնքան ուժով, այնքան քաջ, որ
սովորական մարդու չէր նմաներ : Հասակը ծառի պէս
բարձր էր, կուրծքը լերան պէս լայն, բայց դէմքը այնչափ
սարսափելի էր, որ երեսը նայողը կը վարհուրէր :

Դեռ տղայ էր, երբ ձեռքով ժայռեր կը ճեղքէր: Առիւծը, վագրը⁽¹⁾, բոլոր գազանները կը դողային իր առջև, ու ոտքերը կը լզէին: Իսկ Տորք զանոնք կը կերակրէր, իր բերած որսերէն կուտար անոնց, բայց եթէ զինքը բարկացնէին, ա՛լ Աստուած այնտեղ բան չունէր:

Երկրին շուրջը դառնուած գիւղացիները բոլորն ալ իրենց կը դիմէին, երբ իրենց գլխուն փորձանք մը գար, ու անամիջապէս օգնութեան կը հասնէր անոնց:

Անգամ մը լսեց որ Սև Ծովի կողմէն թշնամիներ կուգային, գիւղերը կը կողոպտէին, ժարդիկը գերի կը բռնէին, տղաքը կը շարչարէին: Անամիջապէս վազեց գնաց, բայց աւազակներուն նաւերը հեռացեր էին: Տորք սաստիկ զայրացած՝ պոռաց, առիւծի պէս մռնչեց⁽²⁾, և լեռներէն խոշոր կտորներ փրցնելով նաւերուն ետեւէն նետեց: Ծովը դղրդեցաւ⁽³⁾, ալիքները բարձրացան, նաւերը սկսան տատանիլ⁽⁴⁾ ու մէկիկ մէկիկ բոլորն ալ ծովուն տակ սուզեցան⁽⁵⁾, աւազակներն ալ մէկտեղ:

Տորք սակայն իր ուժին չափ ճարտարութիւն⁽⁶⁾ ալ ունէր: Իր եղունգներով ժայռերը կը փորէր, ու սքանչելի արձաններ⁽⁷⁾ կը շինէր: Բաւական էր որ մէկուն երեսը նայէր քանի մը վայրկեան, անոր պատկերը կը քանդակէր⁽⁸⁾ քարին վրայ:

Թագաւորը Տորքին համբաւը⁽⁹⁾ լսելով, ուզեց զայն տեսնել: Մարդ զրկեց ու իր պալատը հրաւիրեց զայն: Մեր հսկան⁽¹⁰⁾ ահագին ծառ մը վերցուցած գետնէն կռնակը առաւ, անոր ճիւղերէն կախեց այծեամբներ⁽¹¹⁾, վայրի ոչխարներ, եղնիկներ⁽¹²⁾ եղջերուներ⁽¹³⁾, և այոպէս ներկայացաւ թագաւորին:

Թագաւորը հիացաւ մնաց այդ քաջ տղան տեսնելով որ աշտարակի⁽¹⁴⁾ մը չափ խոշոր էր և ուժեղ. «Ասլի'ս, Տորք, ըսաւ, դուն մէկ մարդ չես, ամբողջ բանակ մըն ես»:

Իր պալատին մէջ հիւրընկալեց զայն, շատ պատիւներ ըրաւ, իր սեղանը նստեցուց, և նուէրներ տուաւ։ Ու սկսաւ հետը խօսակցիլ տեսնելու համար թէ այդ հըսկայ երիտասարդը արդեօք իր ուժին չափ խելք ալ ունէ՞ր։

Տորք խելք ալ ունէր. այնչափ իմաստուն⁽¹⁵⁾ պատասխաններ կու տար թագաւորին հարցումներուն որ կը զարմացնէր զայն։

Օր մը թագաւորը հարցուց. «Ո՞ւժը աւելի բարձր է թէ խելքը։»

Տորք պատասխանեց. «Երկուքն ալ լաւ են. վատուժ⁽¹⁶⁾ մարդը մեծ խելք չի կրնար ունենալ. և ուժեղ մարդն ալ չի կրնար անխելք ըլլալ, բայց արժանիքը զանոնք ունենալուն մէջ չէ. զանոնք գործածելուն մէջ է. մեծ մարդը ան է որ իր ուժը և խելքը բարիի կը գործածէ։»

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Վագր.—Վայրենի եւ անգութ զազան մը։
- (2) Մռնչել.—Սեղանի ձայն հանել։
- (3) Դորդել.—Տեղէն խախտել։
- (4) Տատանիլ.—Երեւալ։
- (5) Սուզեցան.—Տակր իջան։
- (6) Հարտարութիւն.—Արուես։
- (7) Արձան.—Քարի վրայ փորուած պատկեր։
- (8) Քանդակել.—Փորել։
- (9) Համբաւ.—Մեծ անուն։
- (10) Հսկայ.—Շատ խոշոր մարդ։
- (11) Այծեամ.—Վայրի այծ։
- (12) Եղջերու.—Սնաւոր կենդանի մը որ ուսի պէտ եղջիւրներ
- (13) Եղնիկ.—Եղջերուի էգը։ [ունի (կէշիկ)։
- (14) Աշտարակ.—Շատ բարձր շէնք։
- (15) Իմաստուն.—Խելացի։
- (16) Վատուժ.—Ուժ չունեցող։

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Ինչպէ՞ս մարդ էր Տորք: — Հասակը ի՞նչպէս էր: — Կո՞ւրծքը ինչպէս էր: — Իր տղայութեանը ի՞նչ կ'ընէր. — Առիւծը վագրը ի՞նչ կ'ընէին իրեն:—Ինք ի՞նչ կ'ընէր անոնց: — Իրեն դիմողներուն, ի՞նչ կ'ընէր:—Երբ լսեց որ թշնամիները գիւղերուն վրայ կը յարձակէին, ի՞նչ ըրաւ:—Ի՞նչ պատահեցաւ:—Տորք իր ուժէն զատ ի՞նչ յատկութիւն ունէր:—Ի՞նչ կը շինէր:—Թագաւորը ի՞նչ ըրաւ Տորքին համբաւը լսելով:—Տորք ի՞նչպէս ներկայացաւ թագաւորին:—Թագաւորը ի՞նչ ըսաւ անոր:—Յետոյ ի՞նչ ըրաւ անոր:—Անոր խելքը փորձելու համար ի՞նչ հարցուց:—Տորք ի՞նչ պատասխանեց:

45. Ո Ր Բ Ը

Ձեր մօր քնքուշ գրկին մէջ տաք
Երբոր հանգիստ կը քնանաք,
Կը պառկի որքն հողին վըրայ.
Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

Դուք ամէն բան ունիք առատ,
Համբոյր, շաքար խաղալիք շատ.
Որքն հոգեր ունի միայն.
Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

Ձիւնն երբ ծածկէ բոլոր աշխարհք,
Բոցին⁽¹⁾ առջեւ դուք կը խայտաք⁽²⁾.
Կը դողդըղայ որբը սակայն.
Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պէ՛sf է մեր ուրախութեան մեջ,
յիշեմք որբերը եւ օգնեմք անոնց:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Քոց.**—Կրակէն դուրս ելած փայլուն լոյսը:

(2) **Կը խայտաֆ.**—Կը ցաւսփռէ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Երբ դուք ձեր մօր գիրկը կը քնանաք, որքը ի՞նչ կ'ըլլայ:—Դուք երբ ամէն բան ունիք, որքը ի՞նչ ունի:—Երբ ծիւնը աշխարհը ծածկէ, դուք ի՞նչ կ'ընէք, որքը ի՞նչ կ'ըլլայ:

46. ՄՈՒԹ ՏԵՂԸ

Մայրը նոր վառեր էր լամպարը, որովհետեւ մութը կը կոխէր:

Սեղանին առջին նստած է Սմբատ, վեց տարեկան տղեկ մը որ կը խօսի, կը խնդայ. անոր քով, Արամ, իր հօրեղբորորդին, տրտում տխուր կը կենայ:

—Սմբատ, կ'ըսէ մայրը, թաշկինակս պարտէզը ձգեր եմ, թթենիին տակ: Դնա՛ բեր, տղա՛ս:

—Այո՛, մայրի՛կ, կը պատասխանէ Սմբատ, ու տեղէն կ'ելլէ:

—Չե՞ս վախնար, կ'ըսէ ցած ձայնով Արամ:

—Ինչէ՞ն վախնամ:

—Չեմ գիտեր, բայց այնչափ մութ է որ... եթէ անկիւն մը՝ բան մը երեւայ աչքիդ...

—Հարկաւ, մայրիկին թաշկինակը պիտի երեւայ աչքիս ու պիտի առնեմ բերեմ:

Սմբատ դուրս կ'ելլէ: Հազիւ քանի մը քայլ առեր էր մութ ծառուղիին⁽¹⁾ մէջ, երբ խոշոր չղջիկ⁽²⁾ մը կ'սկսի թռչտիլ իր բոլորտիքը:

—Ա՛հ, կ'ըսէ Սմբատ խնդալով, եթէ խեղճ թիթեռնիկ մը ըլլայի, պիտի սարսափէի քեզմէ:

Քիչ մը անդին բուլ⁽³⁾ մը կը թռչի ծառերուն տակ
տխուր ճիչ մը արձակելով : Սմբատ ա՛լ աւելի կը խնդայ :

— Եթէ անփետուր պղտիկ ճնճողուկ⁽⁴⁾ մը ըլլայի,
ինչպէ՞ս պիտի դողդղայի բոյնիս մէջ :

Վերջապէս թթենիին տակ հասնելով, կը տեսնէ որ
նստարանի մը վրայ խոշոր սեւ կատու մը կծկտեր⁽⁵⁾
պառկեր է, եւ աչքերը երկու բոցի պէս կը փայլին : Սըմ-
բատ կը մարի խնդալէն :

— Ես մուկ չեմ որ դիս ուտես . աչքերդ ի՞նչ խոշոր
խոշոր բացեր ես, խե՛նդ փիսիկ :

Յետոյ թաշկինակը կը գտնէ, կ'առնէ տուն կ'երթայ :

— Ա՛ռ թաշկինակդ, մայրի՛կ, կ'ըսէ սենեակէն ներս
մտնելով :

Արամ դողդղալով անոր մօտեցած է :

— Բան մը չերեւա՞ց աչքիդ, կը մըմնջէ ակահջն ի
վար, իրա՞ւ, բան մը չտեսա՞ր :

— Հապա՛, կը սլատառխանէ Սմբատ հանդարտօրէն,
չղջիկ մը տեսայ որ քովէս անցաւ ու թելիս դալաւ, բու
մը տեսայ որ «Հո՛ւ, հո՛ւ» պոռայ երեսիս, եւ խոշոր սեւ
կատու մը որ աչքերը կլոր կլոր բացած երեսս նայեցաւ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Խելացի տղայ մը երբեք պե՛տ չի
վախնայ մուրհեմ, սուրհեմ, կամ երեւակայական բա-
ներէ : Միշտ պե՛տ է մտածի քի վախնաշու ճշմարիտ պատճառ
մը կա՞յ. երբ չկայ, ծաղրելի կ'ըլլայ վախնաշուն հաւնար :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ծառուղի.**— Ճամբայ մը որուն երկու եզերքը ծառեր կան
կարգաւ :

(2) **Զղջիկ.**— Տեսակ մը գիւտային թռչուն (կեճե գուշու) :

(3) **Բու.**— Գիւտային թռչուն մը (պայգուշ) :

(4) **Ճնճողուկ.**— Փոքրիկ թռչուն մը (սերիկ) :

(5) **Կծկտեր է.**— Թելը ոտքը ծողվեր է :

47. ՏԱՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՇԵՐՈՍ ՄԸ

Այն տարին ձմեռը սովորականէն աւելի սաստիկ էր
կարնոյ մէջ⁽¹⁾ :

Առտու մը , Զիթող գիւղին տղաքը կարնոյ դաշտը
գացեր էին սահնակ խաղալու⁽²⁾ սառին վրայ :

Բարչամ տասը տարեկան մանչ մը այս խումբին
գլուխը անցած՝ կ'առաջնորդէր անոնց , որովհետեւ ամէնէն
խելացին ու սրտոտն էր մէջերնին : Բայց ինքն ալ տղայ
էր , և այնքան խաղի ինկաւ , որ չնշմարեց⁽³⁾ թէ գիշեր
կ'ըլլար :

Մութը կոխեր էր , աստղերը սկսեր էին փայլիլ ճեր-
մակ երկինքին վրայ , և տղաքը շարունակ կը սահէին :

Յանկարծ սարսափի աղաղակ մը լսուեցաւ :

—Ա՛րջը⁽⁴⁾ , ա՛րջը , կը պոռային տղաքը , և կատաղի
գազանը քովերնին հասեր էր արդէն . փախչելու ժամա-
նակ չկար :

—Տեղերնէդ մի՛ շարժիք , ըսաւ Բարչամ . ուժով մը
արջին նայելով , որ քանի մը քայլ անդին կեցեր էր . ես
ձեզի պիտի ազատե՛մ :

Եւ լայն դանակը քաշեց մէջքէն :

Ճիշդ ապա պահուն արջը տղոցը վրայ յարձակեցաւ ,
բայց Բարչամ անոր դիմացը վազեց :

Երբ անգութ գազանը ոտքի վրայ ելաւ , կայնեցաւ
փոքրիկ տղան իր թեւերուն մէջ խելդելու համար , տղան
դանակը անոր մարմնին մէջ խոթեց մինչեւ ծայրը . բայց
արջը իր ճիրաններովը⁽⁵⁾ սեղմեց զայն : Բարչամ դանակը
թողուց , երկու ձեռքովը գազանին կոկորդը բռնեց և բո-
լոր ուժովը սեղմեց :

Երկուքը մէկտեղ ձիւնին մէջ թաւալեցան⁽⁶⁾ , մինչ-

դեռ տղաքը գիւղ կը վազէին «օգնութիւն» պոռալով :
Երբ գիւղացիները հասան , գործը գործէն անցեր էր .
տղան ալ արջն ալ մեռեր էին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Ազնիւ *ursi skr* մարդը իր կեանքը
կը զոհէ ուրիշները ազատելու համար :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Կարին .** — Հայաստանի մէջ բազմա մը (*էրգրում*) :
- (2) **Սահնակ խաղալ .** — Սառին վրայ սահելով զուարճանալ :
- (3) **Զնշմարեց .** — Աչիւն չգարկալ :
- (4) **Արջ .** — Մարդակեր գազան մը (*այր*) :
- (5) **Ճիւղան .** — Վայրի կենդանիներու եղունգները :
- (6) **Թաւալիլ .** — Գլտրիլ :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ . — Զմեռը ի՞նչպէս էր այն տարին : — Զիթող
գիւղին տղաքը ի՞նչ ընելու գացեր էին : — Բարշամ ի՞նչ ըրաւ : —
Մինչեւ ե՞րբ խաղացին տղաքը : — Յանկարծ ի՞նչ լսուեցաւ : — Ին-
չո՞ւ պոռացեր էին տղաքը : — Ի՞նչ ըսաւ Բարշամ : — Յետոյ ի՞նչ
ըրաւ : — Արջը ի՞նչ ըրաւ : — Երբ Բարշամ դանակը գազանին փորը
խոթեց , ան ի՞նչ ըրաւ : — Երկուրը մէկէն ի՞նչ եղան : — Միւս տղաքը
ի՞նչ ըրին : — Գիւղացիք կրցա՞ն Բարշամը ազատել : — Ի՞նչ տեսակ
գործ էր Բարշամին ըրածը :

48. ՈՈԿԻ ՏԱՊԱՐԸ

Փայտահատ⁽¹⁾ մը ծովուն եզերքը , բարձր ժայռի մը
վրայ ծառ մը կը կտրէր : Յանկարծ կացինը⁽²⁾ ձեռքէն ին-
կաւ և ջուրերուն մէջ կորսուեցաւ :

Խեղճ մարդը սկսաւ լալ ողբալ , որովհետեւ եթէ կա-
ցին չունենար , ի՞նչպէս փայտ պիտի կտրէր և եթէ փայտ
չկտրէր , ո՞ւրկէ դրամ պիտի գտնէր իր կինը և զաւակները
կերակրելու համար :

իր ողբերը լսելով, ծովին մէջէն պարիկ մը ելաւ, և իրեն մօտենալով ըսաւ.

— Ինչո՞ւ կուլաս, ըսէ՛ ինծի. ամէն ցաւիդ ես կրնամ դարման⁽⁴⁾ գտնել:

— Կացինս ծովը ինկաւ, ըսաւ մարդը նեծկլտալով⁽⁵⁾, և դրամ չունիմ որ ուրիշ մը գնեմ:

Պարիկը վայրկեան մը ալիքներուն մէջ աներեւոյթ եղաւ, յետոյ նորէն դուրս ելլելով, ոսկի տապար մը տուաւ փայտահատին:

— Ասիկա իմս չէ, ըսաւ փայտահատը, իմս պարզ երկաթէ էր:

Այն ատեն պարիկը տուաւ անոր իր երկաթէ գործիքը ու ծովուն մէջ անհետացաւ:

Գեղջուկը աւելի եռանդով աշխատեցաւ այն օրը, և երբ իրիկունը տուն դարձաւ, եղելութիւնը⁽⁶⁾ պատմեց իր եղբօրը Տիրանին որ իրեն պէս փայտահատ էր:

— Ապո՞ւշ, ըսաւ Տիրան անոր, ինչո՞ւ չառիր ոսկի տապարը. հիմակ ա՛լ աշխատելու պէտք չէիր ունենար:

Հետեւեալ առտուն կանուխ Տիրան իր կացինը առաւ ծովեզերք գնաց, և տապարը նետեց ծովուն խորը, յետոյ սկսաւ լալ պոռալ:

Անոր լացը լսելով, բարի պարիկը դուրս ելաւ ծովէն ու հարցուց.

— Ինչո՞ւ կուլաս, ըսէ՛ ինծի. ամէն ցաւիդ կրնամ դարման գտնել:

Եւ փայտահատը պատմեց տնոր թէ կացինը ձեռքէն ինկեր էր:

Պարիկը վայրկեան մը աներեւոյթ եղաւ⁽⁷⁾ ալիքներուն մէջ, յետոյ նորէն դուրս ելլելով, ոսկի տապար մը բերաւ անոր:

Տիրան ուրախութեամբ յափշտակեց⁽⁸⁾ զայն պարիկի ձեռքէն, ու շուտով հեռացաւ ծովեզերքէն: Բայց ճամ-

բան՝ ոսկի տապարը ձեռքին մէջ հող կտրեցաւ, և փսոր
փսոր գետինը թափեցաւ:

Այսպէս պատժուեցաւ խարդախ⁽⁹⁾ ու ագահ փայ-
տահատը:

Մինչդեռ հետեւեալ օրը, իր պարկեշտ եղբայրը, կա-
ցինով ծառը կտրած ատեն, պարկ մը ոսկի գտեր էր հո-
ղին մէջէն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Շիտակ խօսող եւ պարկեշտ մարդը
անպատճառ օր մը յաջողութեան կը հասնի, իսկ ստախօս
եւ խարդախ մարդը անպատճառ կը պատժուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Փայտահատ.**—Փայտ կոտրող:
- (2) **Լացիմ.**—Փայտ կտրելու գործիք:
- (3) **Դարման.**—Դեղ, հար:
- (4) **Հեծկլալ.**—Լալ ողբալ:
- (5) **Եղելութիւնը.**—Պատահածը:
- (6) **Անեւեւոյք եղաւ.**—Անյայտ եղաւ:
- (7) **Յափշտակեց.**—Բաւեց առաւ:
- (8) **Խարդախ.**—Խաբեբայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Փայտահատը ի՞նչ կ'ընէր: — Ի՞նչ պատա-
հեցաւ իրեն:—Մարդը ի՞նչ ըրաւ.—Ծովուն մէջէն ո՞վ ելաւ:—Ի՞նչ
հարցուց իրեն:—Փայտահատը ի՞նչ պատասխանեց.—Պարիկը ի՞նչ
ըրաւ փայտահատին:—Փայտահատը առաջ անոր տուած կա-
ցինը:—Պարիկը ի՞նչ ըրաւ: — Իրիկունը որո՞ւ պատմեց այս եղե-
լութիւնը:—Տիգրան ի՞նչ ըրաւ հետեւեալ առտուն:—Պարիկը ե՞րբ
ոսկի կացինը տուաւ, Տիգրան ի՞նչ ըրաւ զայն.—Ճամբան՝ կացինը
ի՞նչ եղաւ:—Իսկ պարկեշտ եղբայրը ի՞նչ գտաւ հողին տակէն:

49. ԲԱՐԻ ԶԱԽԱԿ ՄԸ

Օղը շատ տաք էր . դաշտէն կը դառնայի յողնած
դադրած⁽¹⁾ երբ հօրս հանդիպեցայ որ գիւղ կ'երթար :

— Վահա՛ն , ըսաւ , մեծ բեռէ մը պիտի ազատես զիս ,
եթէ սա ծրարը գիւղ տանիս . այնչափ տեղ երթալու ուժ
չունիմ :

Տասերկու տարեկան էի . շատ չէի սիրեր քալել , և
առտուընէ ի վեր անօթի ծարաւ աշխատեր էի . գիւղը
հեռու էր , և ուշ պիտի մնայի ճաշելու :

Մերժումի շարժում մը ընելու վրայ էի , որովհետեւ
շատ դժուար կու գար ինծի այնչափ ճամբայ քալել : Եթէ
մերժէի⁽²⁾ , հայրս ինք պիտի երթար , վասն զի կարեւոր
բան մըն էր տարուելիք ծրարը զոր չէր կրնար օտարի
մը յանձնել⁽³⁾ :

Բան մը կեցուց շարժումս :

— Կը տանիմ , սիրելի՛ հայրիկ , ըսի սրտանց :

— Շնորհակալ եմ , Վահա՛ն , ըսաւ . կ'ուզէի ձեռ-
քովս տանիլ , բայց այսօր վիճակս աղէկ չէ :

Մինչեւ ճամբուն դարձած տեղը հետս քալեց , և ինձմէ
բաժնուած պահուն , ձեռքը թեւիս վրայ դնելով ըսաւ .
« Շնորհակալ եմ , տղա՛ս , դուն միշտ բարի զաւակ մը
եղար ինծի համար : »

Շուտով ծրարը տեղը յանձնեցի և վերադարձայ :

Տանը մօտեցած միջոցիս , խումբ մը գործաւորներ
տեսայ դրանը քով հաւաքուած⁽⁴⁾ : Ասոնցմէ մէկը , զիս
տեսնելով , քովս եկաւ ու լալով ըսաւ .

« Ձեր խեղճ հայրը մեռաւ տունէն ներս մտած միջո-
ցին . ձեզի ուղղած խօսքերը իր վերջին բառերը եղան » :

Այսօր ծերունի եմ, բայց ո՞րչափ երջանիկ կ'զգամ ինքզինքս, քանի յիշեմ թէ հօրս վերջին խօսքերը եղան ինձի ուղղած սա բառերը. «Դուն միշտ բարի զաւակ մը եղար ինձի համար:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Սիրեցե՛ք ձեր ծնողքը. երբեք մի՛ վշտացնե՛ք զանոնք, որպէս զի զանոնք կորսնցնելէ ետքը խղճի խայթ չունենա՛մ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Յոգնած դադրած.**—Չափազանց յոգնած:
- (2) **Եթէ մերժէի.**—Եթէ չսանէի:
- (3) **Յանձնել.**—Տալ, վստահիլ:
- (4) **Հաւաքուած.**—Ժողովուած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Դաշտէն դարձած ատենդ երբ հօրդ հանդիպեցար, ի՞նչ ըսաւ քեզի: — Ուզեցի՞ր ընդունիլ: — Ինչո՞ւ համար: — Եթէ դուն մերժէիր, հայրդ ի՞նչ պիտի ընէր:—Ի՞նչ պատասխանեցիր:—Ի՞նչ ըսաւ, եւ ի՞նչ ըրաւ:—Քեզմէ բաժնուած ատենը ի՞նչ ըսաւ վերջին անգամ:—Դարձիդ ի՞նչ պատահեցաւ:

50. ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱԻՈՐ

Տրդատ Հայոց Խոսքով Ա. Թագաւորին տղան էր որ հօրը մահէն ետքը, թշնամիներուն ձեռքէն ազատելու համար Հռոմ տարուեցաւ ուր անցուց իր մանկութիւնը⁽¹⁾ և պատանեկութիւնը⁽²⁾:

Այնքան անձնուէր⁽³⁾, քաջասիրտ և ուժեղ էր Տրդատ որ ամէնքը կը զարմանային իր վրայ:

Անգամ մը վայրի ցուլի⁽⁴⁾ մը եղջիւրները մէկ ձեռքովը բռնելով՝ փրցուց, և վիզը ուրբելով՝ սպաննեց զայն:

Ուրիշ անգամ մը, կառարչաւի⁽⁵⁾ մէջ, իր հակառակորդը, իրմէ առաջ անցնելու համար, հրեց վար ձգեց զինքը. Տրդատ հակառակորդին ետեւէն վազեց և այնպէս ուժով բռնեց որ ձիերը կեցուց :

Պատերազմի մէջ ալ մեծ քաջութիւններ ըրաւ, և այնչափ նշանաւոր եղաւ որ Հռոմայեցւոց կայսրը զրկեց զինքը թշնամի թագաւորի մը հետ մենամարտելու⁽⁶⁾ :

Տրդատ մենամարտեցաւ և յաղթեց, ու իր յաղթութեան փոխարէն՝ Հայաստանի թագաւոր եղաւ :

Այդ միջոցին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Քրիստոնէութիւն կը քարոզէր Հայոց մէջ որոնք կռապաշտ էին : Տրդատ որ թշնամի էր քրիստոնէութեան, Ս. Լուսաւորիչի դէմ զայրանալով⁽⁷⁾, Խոր-Վիրապը⁽⁸⁾ նետել տուաւ զայն : Լուսաւորիչ երկար տարիներ ապրեցաւ հոն՝ հայ կնոջ մը օգնութեամբ որ ամէն օր հաց մը կը նետէր Վիրապին մէջ :

Տրդատ թագաւոր չարչարելով սպաննել տուաւ կոյս Հռիփսիմէն և կոյս Գայիանէն իրենց բոլոր ընկերուհիներուն հետ միատեղ, որովհետեւ քրիստոնեայ էին և իր կռուքերը պաշտել չէին ուղեր :

Այս չարիքները գործելէ ետքը, Տրդատ խելագարեցաւ⁽⁹⁾, և իր պալատն ու ընտանիքը թողած, սկսաւ լեռնէ լեռ թափառիլ⁽¹⁰⁾ :

Իր քոյրը, Խոսրովիդուխտ իշխանուհին, գիշեր մը, երազին մէջ հրեշտակ մը տեսաւ որ ըսաւ իրեն թէ Տրդատ չպիտի բժշկուէր, մինչև որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը չհանէին Խոր-Վիրապէն :

Իշխանուհին անմիջապէս մարդ ղրկեց, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը հանել տուաւ Խոր-Վիրապէն, և թագաւորը բժշկուեցաւ, ու քրիստոնէութիւնը ընդունեցաւ. իրեն հետ բոլոր Հայերն ալ կռապաշտութիւնը թողուցին ու քրիստոնեայ եղան :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Մանկութիւն.**—Տղայութիւն:

(2) **Պատանեկութիւն.**—Տղայութենէն ետքի քանի մը տարիներ:

(3) **Անձնուէր.**—Ուրիշներուն համար ինքզինքը մոռցող:

(4) **Յուլ.**—Կովից արուն:

(5) **Կռուարշաւ.**—Տեսակ մը մրցում է. շատ մը կռուքեր կը վազցնեն, եւ ով որ առաջ անցնի մրցանակ կ'ստանայ:

- (6) **Մենամարտիլ.**—Երկու հոգի իրարու հետ կռուիլ:
 (7) **Զայրանալ.**—Բարկանալ:
 (8) **Խոր-Վիրապ.**—Խորունկ հոր:
 (9) **Խելագարեցաւ.**—Խենդեցաւ:
 (10) **Թափառիլ.**—Ասդիմ անգիմ իյնալ:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ էր Տրդատ: — Ո՞ւր անցուց իր մանկու-
 թիւնը եւ պատանեկուծիւնը:—Ի՞նչպէս տղայ էր Տրդատ. — Ի՞նչ
 ըրաւ ցուլին: — Կառարշաւին մէջ ի՞նչ ըրաւ: — Հռոմայեցւոց
 կալսրը ինչո՞ւ թագաւոր ըրաւ զինքը:—Տրդատ ինչո՞ւ խորվիրապը
 նետել տուաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը: — Ս. Լուսաւորիչ ի՞նչպէս
 կրցաւ ապրիլ վիրապին մէջ: — Ուրիշ զո՞վ չարչարեց ու սպան-
 նել տուաւ Տրդատ: — Ետքը ի նչ եղաւ Տրդատ: — Ի՞նչպէս բը-
 ժըշկուեցաւ Տրդատ:—Բուժուելէն ետքը ի՞նչ ըրաւ:

51. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԸ ԵՒ ՇԵՐԱՄԸ

Դպրոցին մէջ մանչ մը փոքրիկ
 Շատ կը ձանձրանար.
 «Ո՛հ, ա՛լ հերիք, կ'ըսէր, հերի՛ք
 Կարդամ անդադար.
 Առտուն կ'ելլեմ ժամը եօթնին
 Կէս քուն կէս արթուն.
 Գիշեր եղա՞ւ. շուտ անկողի՛ն,
 Թէեւ չունիս քուն:»
 Միակ հաճոյքն էր իր կեանքին
 Շերամ մը միայն,
 Որուն համար կուտար հոգին.
 Կը դողար վըրան:
 Օր մը, տեսաւ որ կը շինէր
 Բըժոժ մը ճերմակ,

Որուն մէջը պիտի փակուէր
Իրեն պէս մինակ :
« Ի՞նչ յիմար ես , ըսաւ անոր ,
Որ ձեռքովդ այդպէս
Քեզ կը շինես բանտ մը կըլոր
Որ մէջը մտնես :
Ձե՞ս տեսներ դիս , ի՞նչպէս կուլամ
Այս նեղ խուցիս⁽¹⁾ մէջ ,
Եւ չե՞ս լըսեր ամէն անգամ
Իմ ողբերս⁽²⁾ անվերջ⁽³⁾ : »
Շերամն ըսաւ հանդարտօրէն .
« Ինչո՞ւ ողբամ լամ .
Ես կ'աշխատիմ որ քիչ օրէն
Թիթեռնիկ ըլլամ : »

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Պէտք է օրինակ առնել շերամեկն որ
անհրաժեշտ է ուրախ սրտով կ'աշխատի : Չի դժգոհիր իր
յոգնութեանն որովհետեւ իր աշխատութեամբը, օր մը քի-

թեոնիկ պիտի ըլլայ: Միեւնոյն բանը պէտք է ընեն տղայ,
բանի որ իրենց աշխատութեամբք որ մը մարդ պիտի ըլլան:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Խուց.**—Փոքրիկ սենեակ:
- (2) **Ողբ.**—Լաց եւ պոռչում:
- (3) **Անվերջ.**—Վերջ չունեցող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Դպրոցականը ի՞նչ կ'ըսէր. — Ի՞նչ էր իր
կեանքին հաճոյքը:—Շերամը ինչո՞ւ բժոժ կը շինէր.—Ի՞նչ ըսաւ
դպրոցականը:—Շերամը ի՞նչ պատասխանեց:

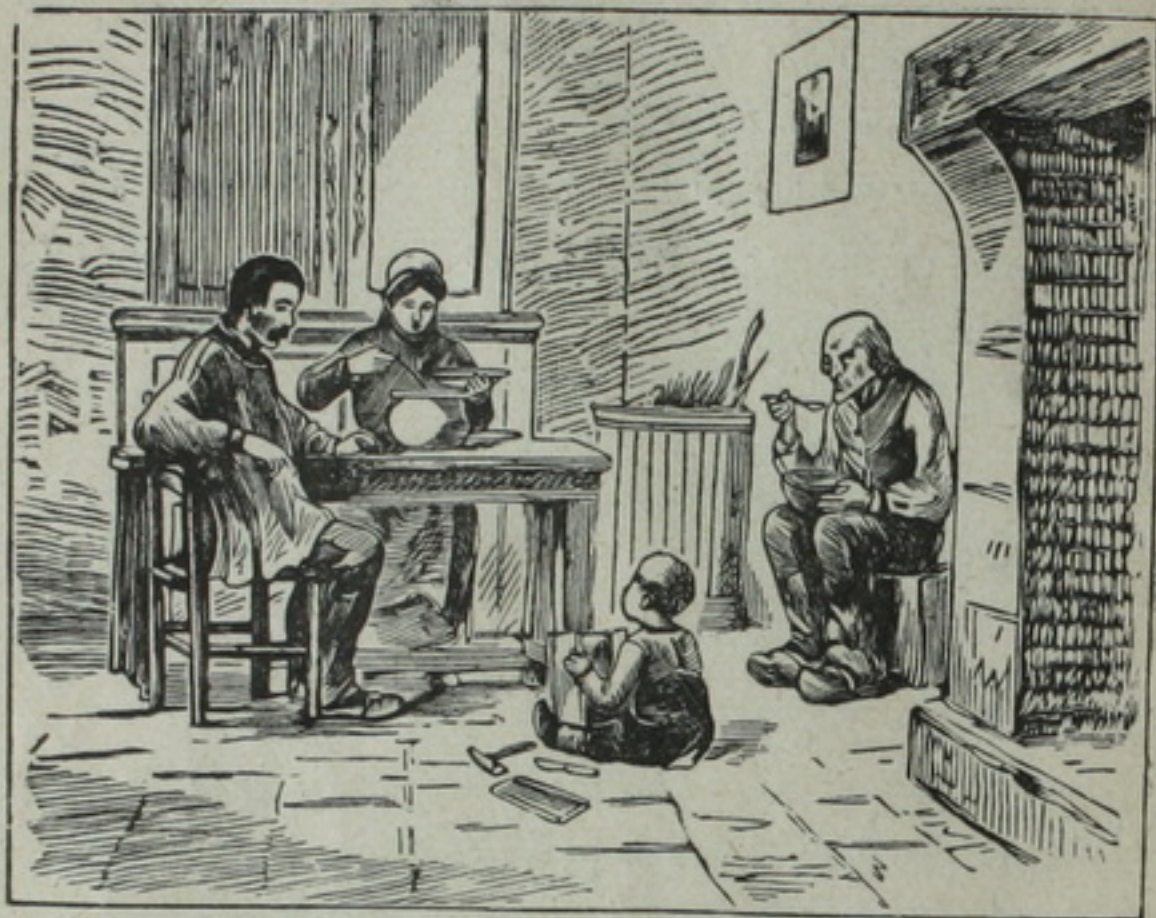
52. ՊՏՈՒԿԸ

Ժամանակաւ շատ ծերուկ մարդ մը կար որ քալե-
լու անգամ ուժ չունէր. աչքը գրեթէ չէր տեսներ. ակ-
ռաները թափած էին, և երբ սեղան նստէր, չկրնալով
դգալը շիտակ բռնել, ապուլին մէկ մասը սփռոցին⁽¹⁾
վրայ կը թափէր:

Իր որդին և հարսը վերջապէս քանեցան այս տեսա-
րանէն, և ծերուկ պապը վառարանին ետին, անկիւն մը
նստեցուցին, ու կերակուրը հողէ ամանի մը մէջ կու-
տային իրեն: Խեղճ ծերունին տրտմութեամբ սեղանին կը
նայէր, ուր բազմած էին իր զաւակները, և արցունք կը
թափէր:

Եւ պատահեցաւ որ, օր մը, իր դողդոջուն ձեռքե-
րովը չկրցաւ պտուկը⁽²⁾ բռնել. ամանը վար ինկաւ ու
կոտրեցաւ: Դեռատի կինը յանդիմանեց զինքը խստիւ.
Խեղճ մարդը չխօսեցաւ, հառաչեց միայն: Այն ատեն,
քանի մը փարայ տալով, փայտէ պղտիկ պնակ մը գնեցին
որ անոր մէջէն ուտէ:

Իրիկուն մը, իրենց փոքրիկ զաւակը որ չորս տարեկան կար, գետինը նստած՝ քանի մը փայտի կտորներ իրար բերելու կ'աշխատէր:

— Այդ ի՞նչ է ըրածդ, հարցուց հայրը:

— Պզտիկ աման մը կը շինեմ կոր, որ հայրիկն ու մայրիկը մէջէն կերակուր ուտեն, երբ ես մեծնամ և առնո՞ք ծերանան:

Այս խօսքերը լսելով, այր և կին իրարու երեսնայեցան անխօսուկ. յետոյ սկսան լալ: Ու նորէն ընդունեցան ծերուկ պապը իրենց սեղանը, իրենց հետ կերակուր կերցուցին անոր, և ա՛լ այնուհետեւ երբեք դիտողութիւն չէին ըներ⁽³⁾, երբ քիչ մը ապուր թափէր սփռոցին վրայ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Զաւակներուն պարսֆն է յարգել իրենց ծնողքը անոնց ծերութեան մեջ, խնամք սանիչ անոնց եւ սիրով փարուիչ հետեւնին. մեծելու եւ քե իրենք ալ օր մը ծեր պիտի ըլլան եւ կարօ՞ իրենց զաւակներուն սիրոյն եւ խնամքին:

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Սփռոց.—Սեղանի ծածկոց:
 (2) Պտուկ.—Հողէ աման: [saw:
 (3) Դիտողութիւն չէին ընել.—Պակասութիւնը երեսին չէին

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ծերունին ի՞նչ վիճակի մէջ էր: — Կերակուր կերած ատենը ի՞նչ կը պատահէր:—Իր որդին եւ հարսը ի՞նչ ըրին:—Ծերունին զո՞հ մնա՞ց այս կարգադրութենէն: — Օր մը ի՞նչ պատահեցաւ:—Այն ատեն ի՞նչ ըրին: — Փոքրիկ տղեկը իր հօրը եւ մօրը այս ըրածը տեսնելով ի՞նչ ըրաւ: — Երբ հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ընէր, ի՞նչ պատասխանեց:—Այն ատեն իր ծնողքը ի՞նչ զգացին եւ ի՞նչ ըրին:

53. ԱՊԱԿԻՆ

Հերմինէ և Հարմա քոյր եղբայր են:
 Քոյրը մեծ է, տասերեք տարու. եղբայրը փոքր է,
 տասը տարու:

Միշտ մէկտեղ կը խաղան պարտէզին մէջ, երբ օդը աղուոր ըլլայ:

Անցեալ օր, օդը անձրեւոտ ըլլալուն, չկրցան պարտէզ երթալ, և ստիպուեցան սենեակին մէջ մնալ:

Պատուհանին առջև նստած, տխրութեամբ դուրս կը նայէին, խորհելով թէ ի՞նչպէս պիտի անցընէին ամառուան այդ երկար օրը:

Յանկարծ խոշոր ճանճ մը որ սենեակին մէջ կը բըզզար⁽¹⁾, գնաց պատուհանին ապակիին դարնուեցաւ, և գետինը ինկաւ: Պահ մը ետքը նորէն ինքզինքը գտաւ, թռաւ ու սկսաւ տղզալ, և նորէն գնաց ապակիին դարնուեցաւ:

— Ի՞նչ ապուշ կենդանի է սա ճանճը, ըսաւ Հարմա, չի՞ տեսներ որ ապակի կայ պարտէզին և սենեակին միջև, ու կ'ուզէ դուրս ելլել:

— Ի՞նչպէս տեսնէ, ապակիին ետեւէն պարտէզը որոշ⁽²⁾ կ'երեւայ. ապակին այնքան լուսանցիկ⁽³⁾ է որ ճանճը կրնայ խաբուիլ:

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ Հարմա, աւելի աղէկ կ'ըլլար որ ապակին լուսանցիկ չըլլար:

— Ճանճերուն համար աղէկ կ'ըլլար, Հարմա՛ս, յարեց Հերմինէ ժպտելով, բայց մարդո՞ց համար, ինծի՞ համար, քեզի՞ համար. ի՞նչ գէշ բան կ'ըլլար եթէ չկարենայինք դուրսը տեսնել:

Բայ՞թ, նորէն ճանճը ապակիին դարնուեցաւ և նորէն վար ինկաւ: Պարապ տեղը կ'աշխատիս, չես կրնար ապակին կոտրել: Ի՞նչ աղուոր բան է սա ապակին, և այնչափ աժան է որ ամէն մարդ կրնայ պատուհանին անցընել:

— Սակայն անպատեհութիւններ ալ ունի, պատասխանեց Հարմա, իր տխմար⁽⁵⁾ խօսքը շտկելու համար, դեռ երէկ ձեռքդ ապակիի կտորէ մը արիւնեցաւ:

— Յանցանքը իմս էր որ ուշադրութիւն չըրի: Բայց ըսէ՛ նայիմ, գիտե՞ս թէ ապակին ո՞ւրկէ յառաջ կուգայ:

— Այո՛, պատասխանեց Հարմա վարանելով, գետնին տակէն կ'ելլէ, ածուխի պէս:

Քոյրը սկսաւ խնդալ, և Հարմա զարմացաւ երբ իմացաւ թէ ապակի չինելու համար պէտք էր աւազը⁽⁶⁾, կաւիճը և տնկաղը⁽⁷⁾ մէկտեղ հալեցնել: Եւ իր պզտիկ մնալը տեսնելով քիչ մը սիրտը կոտրեցաւ:

— Մն, ըսաւ քոյրը, քիթդ մի՛ կախեր, և միտքդ պահէ՛ թէ ապակին լուսանցիկ, դիմացկուն և աժան նիւթ մըն է: Շատ օգտակար է մեզի, և երախտապարտ պէտք է ըլլանք այն մարդոց որոնք դարեր⁽⁸⁾ առաջ հնարած⁽⁹⁾ են զայն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Բզզալ.— Ճաննին ձայն հանելը:

(2) Որոշ.— Յայտնի:

(3) Լուսանցիկ.— Ան որուն մէջէն լոյսը կ'անցնի:

(4) Անպատեհութիւն.— Գէտ կողմեր:

(5) Տխմար.— Անխել:

(6) Աւազ.— Ծովեզերքի, գետեզերքի հոգը (խոււմ):

(7) Տնկաղ.— Մոխիրէն ելած տեսակ մը նիւթ (թողաս):

(8) Դար.— Հարիւր տարի:

(9) Հնարել.— Գտնել:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Հերմիոնէ եւ Հարմա ո՞վ են, եւ ի՞նչ կ'ընեն միատեղ երբ օդը աղուոր ըլլայ:— Անցեալ օր երբ անձրեւ եկաւ, ի՞նչ ըրին:— Յանկարծ ի՞նչ պատահեցաւ:— Հարմա ճանճին ըրածը տեսնելով ի՞նչ ըսաւ:— Ի՞նչ պատասխանեց Հերմիոնէ:— Երբ Հերմիոնէ հարցուց թէ ապակին ուրկէ՞ յառաջ կուգայ, ի՞նչ պատասխանեց Հարմա:— Ճիշտ էր ըսածը:— Հապա ի՞նչպէս կը շինուի ապակին.— Ի՞նչ տեսակ նիւթ է ապակին:

54. ՓՈՍՈՒՌԱՅԻՆ⁽¹⁾ ԵՐԳԸ

Հուսի'կ, լուսի'կ, վա'ր եկուր,

Ոստէդ թըռէ', վա'ր եկուր.

Քեզի բազմոց⁽²⁾ շտկեր եմ.

Վըրան ծոպ⁽³⁾, մէջը փետուր⁽⁴⁾ :

Հուսի'կ, լուսի'կ, վա'ր եկուր,

Մութ սարէդ շուտ վա'ր եկուր

Քեզի պարտէզ տնկեր եմ,

Մէջը ծաղիկ, երգ ու բոյր⁽⁵⁾ :

Հուսի'կ, լուսի'կ, վա'ր եկուր,

Իմ քովիկս ման եկուր⁽⁶⁾

Քեզի պալատ շիներ եմ

Սիւնով⁽⁷⁾ բիւրեղ⁽⁸⁾ ու փրփուր⁽⁹⁾ :

Հուսի'կ, լուսի'կ, վա'ր եկուր,

Գլխուս վերեւ հի'ռ եկո'ւր⁽¹⁰⁾.

Քեզի սեղան շտկեր եմ

Մեղրէ խորտիկ⁽¹¹⁾, վարդէ ջուր :

Հուսի'կ, լուսի'կ, վա'ր եկուր,

Այս գիշեր մեզ հիւր եկո'ւր.

Քեզ անկողին շտկեր եմ,

Ծաղկի թերթով շատ մաքուր :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Փոսուռայ.—Փոքրիկ նանն մը որ գիշերը լոյս կուտայ:

(2) Բազմոց.—Նստելու սեղ (սէսիս):

(3) Ծոպ.—Բարակ թելերով շինուած զարդ մը (քիւսկիւշ):

(4) Փետուր.—Թռչուններուն վրայի փափուկ մազը (թիւշ):

(5) Բոյր.—Անուշ հոտ:

(6) **Ման եկուր.**—Պագսէ:

(7) **Սիւն.**—Շէնքի մը մէջ վերէն վար երկնցած գլանաձեւ փայտ
կամ քար:

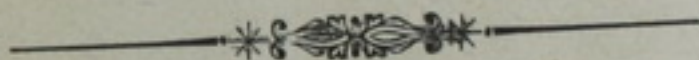
(8) **Բիւրեղ.**—Տեսակ մը աղուոր ապակի որով գաւաթ, շիշ կը
շինեն (*պիլլոր*):

(9) **Փրփուր.**—Ծովուն երեսի ներմակ ջուրերը երբ փոթորիկը
լայ (*ֆօրիւֆ*):

(10) **Հիւ եկուր.**—Կլոր կլոր դարձիւ:

(11) **Խորտիկ.**—Խորոված:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Մանուկը ի՞նչ կ'ըսէ՞ փոսուռային: — Ինչո՞ւ
լուսիկ կ'անուանէ զայն:—Ինչո՞ւ այս ոտանաւորին վրայ երգ գըր-
ուած է:—Երգերը ի՞նչ տարբերութիւն ունին արտասանուելիք ոտա-
նաւորներէն:—Այս երգին եղանակը գիտէ՞ք:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՈՅ ԵՒ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1

Խելօք տղայ մ'եմ պըզտիկ ,
Դպրոցիս մէջ մէկ հատիկ .
Սեւ աչուկներ ունիմ ես
Որ կը վառին բոցի պէս :

Բայց աչքերէս մի' վախնաք ,
Պառնուկ մ'է սիրտս անապակ ,
Որ զգացմամբն իր բարի
Ձեզ կը մաղթէ Նոր Տարի :

Ես չեմ գիտեր երգ , դաշնակ ,
Եւ ձայնս ալ չէ ներդաշնակ ,
Բայց ուղղելով զայն երկինք ,
Կը մաղթեմ որ շատ ապրինք :

2

Աչքերուս բոցն եռանդուն
Արեւու պէս կը վառի .
Սիրտըս սիրով բաբախուն
Անուշ խունկն է բուրվառի :

Այս խունկն երկինք կը թրոի
Ինչպէս աղօթք մը երկար ,
Ինչպէս շունչ մը կիթառի ,
Մաղթելով կեանք քեզ համար :

3

Իմ երազիս մէջ , հրեշտակներ փոքրիկ
Հարցուցին ինծի . «Կ'ուզե՞ս խաղալիկ :»
Լեզու մ'ուզեցի շատ պերճ բառերով ,
Որ յայտնեմ ձեզի իմ սէրս ու գորով :

Դպրոցն ինձ ըսին . «Կ'ուզե՞ս մրցանակ ,
Բարենիշ , գիրքեր , պատիւ , գովասանք :»
Գլորիչ մ'ուզեցի , գլորիչ անվեհեր ,
Արտայայտելու ձեզ իմ հոգւոյս սէր :

Անհուն ըղձանքներ անկեղծ , սիրազեղ ,
Կը լեցուին փոքրիկ սրտիս մէջ անմեղ ,
Եւ թէպէտ լեզուս շատ դողդոջ է դեռ ,
Կը մաղթեմ ձեզի ուրախ տարիներ :

4

Թիթեռնիկի պէս զըւարթ
Եւ անոր պէս անհանդարտ ,
Բայց անխօս չեմ անոր պէս .
Ծիծաղ ու ձայն ունիմ ես :
Եւ երբ լարած սրտիս թել ,
Կու դամ Կաղանդ ձեզ մաղթել ,
Թըռչնիկ կ'ըլլամ շաղակրատ
Եւ աղօթքներ կ'ուղղեմ շատ
Իմ Աստուծոյս բարերար ,
Որ ձեզի կեանք տայ երկար :

5

Բարդ բարդ ձիւներ եթէ դիզուին
Երկինքին մէջ թանձր ու մըթին ,

Ի՞նչ փոյթ ինծի, սիրտս է պայծառ
Այս կաղանդի տօնին համար :

Եթէ դուրսը ծաղիկ չըկայ,
Բոլոր ծառեր մերկ են հիմայ,
Ի՞նչ փոյթ ինծի, սիրտս է դալար
Այս կաղանդի տօնին համար :

Ու իմ դալար մաքուր սրտով,
Ուր այնքան սէր կայ և գորով,
Ձեզ կը մաղթեմ, ո՛վ հայր և մայր,
Որ տարիներ ապրիք երկար :

6

Արեւուն լոյսը չէ այնչափ փայլուն,
Որչափ մեր կեանքը զըւարթ և սիրուն,
Որքան ձեր սէրը, ձեր խընամքն համակ
Որով մեր վըրայ միշտ կը դուրգուրաք :

Այդ գուրգուրանքով, այդ սիրով ջերմիկ
Մեր մանուկ սիրտեր կ'ըլլան երջանիկ,
Եւ իրենց գըգուոտ ըզգացմանց խորէն՝
Ձեր կեանքին համար անդուլ կ'աղօթեն :

Մաղթելով ձեզի բարիքներ բոլոր,
Ինչպէս դուք կուտաք մեզի ամէն օր :

7

Աղաւնին եմ, ու շեռներու կատարէն
Իմ շըրթունքներս աւետիս ձեզ կը բերեն
Թէ նոր Տարին եկաւ զըւարթ ու խընդուն.
Թող բերկրութեամբ լեցուի մեր կեանքն ու մեր տուն :

Շուռնչի մը պէս ձայնըս թեթե , բայց հըզօր
կը մըմընջէ ձեզ մաղթանքներ նորանոր ,
Որ երջանիկ ըլլայ ձեր կեանքն յաւիտեան :
Փափաքն այս է ձեր շատ փոքրիկ աղջըկան :

8

Ձիւնը ճերմակ , սիրտս ալ ճերմակ ,
Եւ իղձերս են վարդագոյն .
Շուրջըս ծիծաղ է կեանքս համակ
Եւ աստղերով փողփողուն :
Այդ աստղերէն . այդ վարդերէն ,
Այդ ձիւներէն լուսափառ
Հիւսուած փունջ մը ձեզ կը բերեն
Սիրտս ու հոգիս սիրավառ :

9

Եթէ շըրթունքս ըլլար քընար
Կամ տաւիղ մը քաղցրալար ,
Պիտի հնչէր երգեր աղու որ
Աւետելով Տարին Նոր ,
Ու մաղթելով որ շատ ապրիք
Ուրախ , խաղաղ , երջանիկ ,
Եւ իմ կեանքս ալ սահի զըւարթ
Ձեր թեւին տակ խանդակաթ :

10

Լոյս ծիծաղ մը կը ծընի
Նոր օրուան հետ երկինքին մէջ ծիրանի .
Ծիածան մը մեր սիրտերուն կը ժպտի
Երանգներով թարմ վարդի :

Այդ լոյսերով եռանդուն
Այդ վարդերով, ժրպիտներով փողփողուն,
Մեր մանկական հողիները կը լենան
Եւ թըռչուններ կը դառնան :

Եւ թըռչունի թեւերով
Ձեզ կը բերեն սէր, գուրգուրանք ու գորով,
Մաղթելով որ անհոգ, անվիշտ դուք ապրիք
Շատ տարիներ երջանիկ :

||

Եթէ գարունը ըլլար մօտ
Ծաղիկներով ծիծաղկոտ,
Անոնց բոյրէն ու թերթերէն
Կը շինէի ձեզ նարօտ :

Եթէ ձիւնէր ճերմակ ճերմակ
Երկինքն իվեր շարունակ,
Ձիւնին անբիծ երանգներէն
Կը շինէի ձեզ պըսակ :

Եթէ երկինք զըւարթ ըլլար,
Բիւր շողերէն իր վառ վառ
Եւ անհամար արեւներէն
Կը շինէի ձեզ բուրվառ :

Երկինք մութ է. ձիւն չի տեղար.
Ծաղիկներն են հողմավար,
Բայց ես դարձեալ հոգւոյս խորէն
Միշտ կ'աղօթեմ ձեզ համար :

12

Ծաղիկով, բոյրով ձեռքերս են լեցուն,
Ես ձեր ժպիտն եմ,
 Ձեր կեանքին զարուն:
Ծիծաղով, հուրքով աչքերս են փարփառ.
Ես ձեր քերկրանքն եմ,
 Ձեր կեանքին բուրվառ:
Ճակատս արեւով օծուած է ճերմակ,
Եւ ես ճաճանչն եմ
 Ձեր կեանքին համակ:
Անձըս լեցուն է գորովով անդին,
Եւ ես ձեր շունչն եմ,
 Յօղը ձեր կեանքին:
Իղձերով լեցուն իմ մանուկ հողիս՝
Հաւատքն, յոյսն ու սէր՝
 Հօրս ու մայրիկիս:

13

Ծաղիկ մըն եմ քաղցրաբոյր
Ոստիս վըրայ դողդոջուն.
Սիրտըս բաժակ մ'է մաքուր
Ձեր գորովով լեփլեցուն:
Թըռչնիկ մըն եմ նորածին.
Փետուրներըս չեն բուսած.
Թեւերըս նոր կը յածին
Ձեր գորովով զօրացած:
Առուակ մըն եմ ես վճիտ
Աղբիւրէս նոր բաժնւած,
Ծըփանքներս են մարգըրիտ
Ձեր գորովովը հիւսուած:

Ծաղիկներէն հոտաւէտ ,
Մարգարիտէն թանկագին ,
Զիս ղրկեցին որ յաւէտ
Բերկրանքն ըլլամ ձեր կեանքին :

14

Շատ մեծցած եմ ես այս տարի ,
Տաղս իմ ձեռքովս առի գրրի .
Աղէկ կարգաւ սորվեցայ ես
Որ երջանիկ ընեմ ըզձեզ :
Ուստի կու գամ սրտիս խորէն
Մաղթել ձեզ կեանք զըւարթ ու շէն ,
Եւ կ'աղօթեմ որ նոր Տարին
Զեզ բարիքներ բերէ անդին :

15

Որչա՛փ կը բաղձամ ըլլալ մեծ աղջիկ ,
Գիտնալ շատ բառեր , խօսքեր գեղեցիկ ,
Որպէս ղի ըսեմ ամէն օր նորէն .
«Ըզձեզ կը սիրեմ իմ սրտիս խորէն :

Որչա՛փ կը բաղձամ որ ունենամ թեւ ,
Թռչունի թեւեր արագ ու թեթեւ ,
Որ թռչիմ թռչիմ ու մաղթանքներս իմ
Աստուած Պապային ձեռքովըս տանիմ :

Յետոյ թռչելով վար իջնեմ կրկին ,
Ու ձեզի բերեմ շնորհն երկինքին ,
Որ շատ տարիներ ուրախ երջանիկ
Կաղանդի օրուան ցնծութեամբ հասնիք :

Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ֆինանսներ, Պայպղ Հառւղ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն Ք

	Հրշ.
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ. Բառարան Ֆրանսահայ, քառածալ, եջ 1874, կաշիակազմ	1200
» Բառարան հայերէն-Ֆրանսերէն, ու- թածալ, եջ 838, լաթակազմ	300
ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ (Ե.). Գրպանի բառարան հա- յերէն-Ֆրանսերէն, եջ 413 երկոսասանա- ծալ, կիսալաթ.	125
ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ (Մ.). Առձեռն բառարան Ֆրանսե- րէնէ-հայ աշխարհիկ, եջ 930, ութածալ	300
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Մ.). Գրպանի բառարան, Ֆրանս.-հայ, եջ 816, վեցսասանածալ .	175
ԳԱՆԹԱՐԵԱՆ (Հ. Ս.). Բառարան Ֆրանսերէնէ-հա- յերէն ու հայասառ թրքերէն, եջ 1238, ութածալ, լաթակազմ	350
ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Զ.). Պատկերազարդ գործնական բա- ռարան անգղերէնէ-հայերէն եջ 1135 ութածալ, լաթակազմ.	600
ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Զ.). Գործնական բառարան հայերէ- նէ-անգղերէն, եջ 509, ութածալ, լաթակազմ	250
ԲՌՕՖ. Վ. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ. Նոր բառարան անգղ.- հայերէն, եջ 945, ութածալ, լաթակազմ	500

		2ր2.
ԵՐԱՆ (Ի. Ա.). Գրպանի նոր բառարան, անգղ.-հայ. եւ հայ.-անգղ. (զոյգ), էջ 625, վեճա- սանաձայլ, լաթակազմ		300
ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ (Ս.). Բառարան հայերէն լեզուի, էջ 1406. ութաձայլ, լաթակազմ.		300

ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԵՐԱՆ (Ի. Ա.). Պատկերազարդ Ջրուցասրութիւն, հայերէն-անգղերէն (հնչմամբ) էջ 352, լաթակազմ	300
ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Զ.). Բազմալեզուեան Ջրուցասրու- թիւն, էջ 199, երկոսասանաձայլ, լաթա- կազմ.	100
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Մ.). Ջրուցասրութիւն անգղ.- հայերէն, էջ 64, թղթակազմ	30
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Մ.). Ջրուցասրութիւն հայերէն- ֆրանսերէն, էջ 64. թղթակազմ	30

Ուշադրութիւն Գրասանս հասցեի

Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

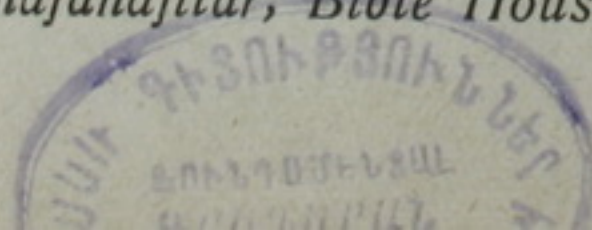
ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

Կ. Պոլիս, Ֆիննանըլար, Պալալ-Հաւուզ

A. YAZIDJIAN

Bookseller & Publisher

Findjandjilar, Bible House, Constantinople

504
Ա. ԵԱԶԸՃԵՍ

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿ

Ֆինանսերլար, Պայպլ-Հա

Կ. ՊՈԼԻՍ

491.99-86

Ա.73

Մեկ օրինակ

Ուշագրութիւնքն ընծայել Ա. Եազրն
հասցէին այն ամէն հրատարակութեանց համար որ
սոյն Գրասան սեփականութիւնքն են միայն :

Բացի Գրասան սեփականէ՝ հրատարակութիւնքն են,
կը գտնուին նաեւ բարոյական, կրթական, բանասի-
րական, պատմական, կրօնական, եկեղեցական, գրա-
կան, երաժշտական գրեանք, զանազան լեզուաւ բու-
նարանքներ, վիպական, բանաստեղծական գրքերու նոյն
մքերք մը, դասագիրքերու ստուարաթիւ տեսակներ,
հոգեւոր երգարանքներ, Միսիոնարական հրատարակու-
թիւնքն եւայլն եւայլն :

Կը հրաւիրենք մեր վարժարանաց եւ որբանոցնե-
րու պատուարժան հոգաբարձուքն եւ տնտեսքն, ուսու-
ցիչքն ու ուսուցչուհիքն, որ հանին մեզ դիմել իրենց
գրեանական պիտոյքն հայրապետելու ու գոհացուցիչ
զեղչ վայելելու համար մեր սեփական հրատարակու-
թեանց վրայ :

Գրասանս նորաստեղծ Գրագուցակը ձեռագրաւ կը
դրկուի անոնց՝ որոնք ուղղակի կը դիմեն Գրասանս
հասցէին.

66
78
81
Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

ԳՐԱՎԱՃԱՌ-ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

Ֆինանսերլար Պայպլ-Հաւուս, Կ. Պոլիս

A. YAZIDJIAN

BOOKSELLER & PUBLISHER

Findjandjilar, Bible House, Constantinople

ԳԻՆ 30 ՂՐՈՒՇ